

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FRANSIZ BÜTÜNLEŞME MODELİNİN FRANSA'DAKİ TÜRKLERİN KAMUSAL YAŞAMA
KATILIMINA ETKİSİ**

ÖMER ERÇİN

2501131006

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. YUSUF ADIGÜZEL

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Ömer ERÇİN Numarası : 2501131006
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Sosyoloji Danışmanı : Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL
Tez Savunma Tarihi : 13.09.2019 Saati : 09:30
Tez Başlığı : "Fransız Bütünleşme Modelinin Fransa'daki Türklerin Kamusal Yaşama Katılımına Etkisi"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL		Kabul
2- Prof. Dr. Enes KABAKCI		Kabul
3- Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK		—
4- Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin BALCI		Kabul
5- Dr. Öğr. Üyesi Adem BAŞPINAR		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Dr. Öğr. Üyesi Seda GÜVEN		Kabul
2- Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk OCAKOĞLU		

Öz

FRANSIZ BÜTÜNLEŞME MODELİNİN FRANSA'DAKİ TÜRKLERİN KAMUSAL YAŞAMA KATILIMINA ETKİSİ

ÖMER ERÇİN

Göçmenlerin uyum süreçlerine ilişkin konular yakın döneme kadar genellikle ekonomik, siyasi ve sosyal meseleler çerçevesinde ele alınmış ve daha çok sorun odaklı değerlendirilmiştir. Ancak ev sahibi ülkelerde doğup büyüyen üçüncü kuşak göçmen çocuklarının toplumsal alanda daha görünür olmaya başlaması ile birlikte kamusal alana katılım ve kimliğin oluşumunda belirleyici olan etmenler de müstakil olarak incelenmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada Fransa'da yaşayan üçüncü kuşak Türkler özelinde Fransız bütünleşme politikalarının kamusal alandaki yansımaları ele alınmıştır. Zira üçüncü kuşak gençler göç alan toplumların pek çoğu için vatandaşlık politikaları ile kimlik oluşumu süreçlerinin yeniden değerlendirilme süreçlerinde öne çıkmaktadırlar.

Fransa, geliştirdiği cumhuriyetçi entegrasyon düşüncesinden hareketle uyguladığı politikaları kurumları aracılığıyla bir “model” haline dönüştürmüştür. Dolayısıyla Fransa'nın göçmenlere ve göçmen çocuklarına yönelik bütüncül bir tavır geliştirdiğini söylemek mümkündür. Bugün gelinen noktada üçüncü kuşak göçmenlerin Fransız toplumuyla ilişkileri ekonominin, siyasetin ve sosyal hayatın önemli tartışma konuları arasına girmiştir.

Bu çalışmada üçüncü kuşak göçmen gençlerin sosyal, ekonomik ve kentsel alandaki bütünleşme süreçleri incelenirken Fransa'nın yıllardan beri uygulamakta olduğu entegrasyon politikalarının etkisinin ne yönde olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bütünleşme, asimilasyon, Fransalı Türkler, üçüncü kuşak

ABSTRACT

THE EFFECT OF FRENCH INTEGRATION MODEL ON THE PARTICIPATION OF PUBLIC LIFE OF TURKS IN FRANCE

ÖMER ERÇİN

Until recently, issues related to the adaptation process of migrants were generally addressed within economic, political and social matters, and were considered more problem-oriented. However, as the third generation of immigrant children who born and raised in host countries started to become more visible in the social sphere, the factors determining the participation in the public sphere and the formation of identity have also started to be examined independently.

In this study, the reflections of French integration policies in the public sphere are discussed especially in the third generation Turks living in France. For many of the communities receiving immigration, third generation youth stand out in the process of re-evaluation of citizenship policies and identity formation period.

France has transformed its policies into a “model” through its institution with reference to the idea of republican integration. Therefore, it is possible to say that France has developed a holistic attitude towards immigrants and their children. Today, the relations of the third generation immigrants with the French society have become important debates of the economy, politics and social life.

In this study, while the integration processes of third generation migrant youth in social, economic and urban areas are examined, it will be tried to understand the effect of the integration policies which France has been implementing for years.

Keywords: Integration, assimilation, French Turks, third generation

ÖNSÖZ

Fransa’da yaşayan üçüncü kuşak Türklere ilişkin bir çalışma yapma fikri lisans eğitimi sırasında Erasmus programı aracılığıyla gittiğim Fransa’da tanışmış olduğum ve burada doğup büyümüş olan Türk arkadaşlarım sayesinde oluştu. Türkiye’ye olan bağlılıkları, milli bilinçleri, kendilerine olan özgüvenleri, eğitim döneminde karşılaştıkları güçlüklerle rağmen gösterdikleri sabır ve dirençle Fransa’da yaşayan bu gençler sahip oldukları inanç, bir şeyler yapma arzuları, kendilerini yetiştirmiş olmaları, yardımseverlikleri ve diğergamlıkları dolayısıyla hem Fransa’daki hem de Türkiye’deki akranlarına göre öne çıkıyorlardı. İçinde bulunduğum bu özel ortam beni Fransa’nın başka yerlerinde de bu gençlerin durumlarına ilgi duymaya ve araştırmaya itti. Neticede ise içinde bulundukları bağlam itibariyle kendi başına bir sosyolojik arka plana dayanan, kendine has koşulları, yaşam tarzları, ilişki biçimleri üretmiş olan özel bir alana girmiş oldum.

Avrupa’da ya da Fransa’da yaşayan Türklere ilişkin yayınlanmış Türkçe ve ilgili ülkelerin dillerinde birtakım kaynaklar bulunsa da bu kaynakların içerisinde bu ülkelerde doğup büyümüş olan Türklere ya hiç değinilmemekte, ya da çok kısa bir bölümde bahsedilmekle iktifa edilmekteydi. Dahası, söz konusu kaynakların pek çoğu üçüncü kuşak Türklerden bahsederken şüpheli bir tavır takınmakta, bu grubu arada kalmakla, bir bağlama sahip olmamakla, aidiyet hissedememekle hatta köksüzlükle itham etmekteydi. İçinde bulundukları koşulların zorluğuna, karşılaştıkları ayrımcı söz ve davranışlara rağmen kendi içinde bir hayata tutunma stratejisi geliştiren, ailesi göçmen olmayan kendi akranlarına göre dünyayı çok daha geniş bir perspektifle okuyabilen, bunları yaparken de dayandıkları inanç değerlerine sıkı sıkıya bağlanan bu gençlerin oldukları gibi anlatılmasına ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

Fransa’da yaşayan Türkler ile ilgili bir çalışmaya beni teşvik eden, daha önemlisi bu alana bakış açısının nasıl olması gerektiği konusunda beni ciddiyetle yönlendiren Prof. Dr. İsmail Coşkun hocam oldu. Bölüme girmemize olan katkıları,

bizlere alan açması, yönlendirmeleri ve bizlere verdiği kıymet dolayısıyla hocama teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Bu çalışmanın tamamlanması tez danışmanım olan Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel hocamın ısrarlı teşvikleri ve yönlendirmeleri sayesinde oldu. Göç alanındaki birikimi ile hocamın işaret ettiği alanları tezin içine dâhil etmek, üzerinde durulması gereken konuları geliştirmek çalışmaya ciddi bir katkı oldu. Bu anlamda, doğası gereği stresli olan tez yazımını kolaylaştırmak ve teşvik etmek konusunda hocamın desteğini burada zikretmem gerekiyor. Doç. Dr. Enes Kabakçı'nın metodoloji, kaynaklara erişim ve akademik disiplin konularında biz öğrencileri üzerindeki etkisi ve yönlendirmeleri bu araştırma için de önemli oldu.

İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden yüksek lisans süreci boyunca akademik anlamda pek çok şey öğrendiğimi, biz öğrencilerine özel bir ilgi ve alaka gösteren buradaki tüm hoca ve asistanlara müteşekkirdiğimizi de ifade etmeliyim.

Sosyoloji bölümünde yüksek lisans yapmak, akademik katkılarının yanında güzel dostluklar kurmama da vesile oldu bu anlamda Mehmet Erken'in gerek ders gerek tez sürecinde teşvik edici, moral verici yerini de anmak istiyorum. Son olarak bu yüksek lisans süreci boyunca beni durmadan teşvik eden aileme, tezin yazı ve içeriğine ilişkin değerlendirmeleriyle katkı veren dostum Yusuf Selman İnanç'a teşekkür etmem gerekiyor.

Son olarak özel bir teşekkür de bu süreçte bana eşlik eden eşim Şeyma için.

Ömer ERÇİN

İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Göç Süreçlerine İlişkin Temel Kavramlar	5
1.1.1. Göç	6
1.1.2. Kimlik ve Aidiyet	8
1.1.3. Kültür ve Çokkültürlülük	11
1.2. Bütünleşme Süreçlerine İlişkin Temel Kavramlar	14
1.2.1. Bütünleşme	15
1.2.2. Kamusal Alan	21
1.2.3. Cemaat	24
1.2.4. Diaspora	26

İKİNCİ BÖLÜM

FRANSA'YA GERÇEKLEŞEN GÖÇ VE GÖÇ SONRASI TOPLUMSAL YAPI

2.1. Fransa'da Göç Süreçlerinin Tarihçesi	30
2.1.1. Soğuk Savaş Dönemi	33
2.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem	42
2.1.3. 11 Eylül 2001 Sonrası Dönem	46
2.2 Fransa'nın Göçlerle Şekillenen Toplum Yapısı	48
2.2.1. Fransa'da Göçmen Nüfusu	48
2.2.2. Diğer Göçmen Gruplarla Türklerin Karşılaştırması	50
2.2.2.1 Eğitim	50
2.2.2.2. Aile Hayatı	52
2.2.2.3. Çalışma Hayatına Katılım	53
2.2.3. Türklerin Anavatanlarıyla İlişkileri	54
2.2.3.1. Anavatan gündeminin takip edilmesi	55

2.2.3.2. Anavatanla irtibat ve anavatani ziyaret	55
2.2.3.3. Anadilin kullanımı	56
2.3. Fransız Tipi Bütünleşme Modeli	57
2.3.1. Fransa’da Bütünleşme Anlayışının Paradigmaları	59
2.3.1.1. Jus Soli İlkesi ve Vatandaşlık Edinimi Üzerinde Yapılan Tartışmalar	60
2.3.1.2. Asimilasyon Düşüncesi ve Cemaatçilikle (Communautarisme) Mücadele	62
2.3.2. Diğer Ülkelerin Bütünleşme Politikaları	64
2.3.2.1. Almanya’nın Bütünleşme Politikası	64
2.3.2.2. Hollanda’nın Bütünleşme Politikası	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ÜÇÜNCÜ KUŞAK FRANSALI TÜRKLERİN KAMUSAL YAŞAMA KATILIMI ARAŞTIRMASI	
3.1. Giriş	69
3.1.1. Birinci ve İkinci Kuşak Türkler ve Türkiye’den Fransa’ya Göçün Tarihçesi	69
3.1.2. Araştırmanın Amacı	72
3.1.3. Araştırmanın Önemi	72
3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	72
3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı	73
3.2.1. Yöntem	73
3.2.2. Çalışma Grubu	74
3.2.3. Veri Toplama Araçları	75
3.2.4. Veri Analizi	76
3.3. Bulgular	76
3.3.1. Üçüncü Kuşak Fransalı Türklerin Kamusal Yaşama Katılım Parametreleri	76
3.3.1.1. Demografik Veriler	76
3.3.1.2. Eğitim Hayatı ve Ekonomik Alan	79
3.3.1.3. Siyasi – Hukuki Alan	89
3.3.1.4. Sosyal-Kültürel Alan	101
3.3.1.5. Tüketim Alışkanlıkları - Gündelik Yaşam	109
3.3.1.6. Kimlik-Anavatanla İrtibat	112
3.3.1.7. Genel Değerlendirme	119
3.3.2. Türklerin Fransız Kamusal Yaşamına Katılımında Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar	120
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	135

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1:	Araştırmaya Katılanların Cinsiyet dağılımı.....	64
Grafik 2:	Araştırmaya Katılanların Yaş Aralığı.....	64
Grafik 3:	Araştırmaya Katılanların Medeni Durumu.....	65
Grafik 4:	Araştırmaya Katılanların Fransa'nın Hangi Bölgesinde Yaşadıkları.....	66
Grafik 5:	Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumları.....	67
Grafik 6:	Araştırmaya Katılanların Eğitim Aldığı Bölümler.....	68
Grafik 7:	Araştırmaya Katılanların Fransa'da Eğitim Alanında Fırsat Eşitliği Olduğunu Düşünüyor Musunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	70
Grafik 8:	Araştırmaya Katılanların Çalışma Durumunuz Nedir? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	72
Grafik 9:	Araştırmaya Katılanların (Çalışıyorsanız) Çalıştığınız Yerde Hangi Dil Kullanılıyor? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	72
Grafik 10:	Araştırmaya Katılanların Fransa'da Daha Önce Ayrımcılıkla İlgili Bir Olayla Karşılaştınız mı? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	78
Grafik 11:	Araştırmaya Katılanların Fransa'da İş Hayatında Fırsat Eşitliği Olduğunu Düşünüyor Musunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	80
Grafik 12:	Araştırmaya Katılanların Türk Toplumuna Ait Herhangi Bir Dernek, Spor Kulübü Veya Kültür Merkezi Faaliyetlerine Katılır Mısınız? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	82
Grafik 13:	Araştırmaya Katılanların Yaşadığınız Şehirde Belediye – Okul – Yerel Makamlar Tarafından Organize Edilen Festival, Konferans, Panel Gibi Programlara Katılır Mısınız? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	83
Grafik 14:	Araştırmaya Katılanların Türkiye'deki Seçimler İçin Oy	

	Kullandınız Mı? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	84
Grafik 15:	Araştırmaya Katılanların Fransa'daki Seçimler İçin Oy Kullandınız Mı? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	84
Grafik 16:	Araştırmaya Katılanların Komşularınızla Hangi Dilde Konuşursunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	86
Grafik 17:	Araştırmaya Katılanların Fransa'da Günlük Hayatınızda Dışarıda Hangi Yemekleri Yemeyi Tercih Edersiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	87
Grafik 18:	Araştırmaya Katılanların Ailenizde Yabancı Evlilik Var mıdır? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	88
Grafik 19:	Araştırmaya Katılanların (Evli İseniz) Eşiniz Türk Mü? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	89
Grafik 20:	Araştırmaya Katılanların Evde Hangi Dili Konuşursunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	91
Grafik 21:	Araştırmaya Katılanların Arkadaşlarınızla Hangi Dilde Konuşursunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	91
Grafik 22:	Araştırmaya Katılanların Sosyal Medyada Hangi Dili Kullanıyorsunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	92
Grafik 23:	Araştırmaya Katılanların Türkiye'deki Gelişmeleri Ne Sıklıkla Takip Edersiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	94
Grafik 24:	Araştırmaya Katılanların Televizyonda Türk kanallarını hangi sıklıkla izlersiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	95
Grafik 25:	Araştırmaya Katılanların Türkiye'deki Akraba ya da arkadaşlarınızla ne sıklıkla görüşürsünüz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	96
Grafik 26:	Araştırmaya Katılanların Türkiye'ye Ne Sıklıkla Gidersiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	97
Grafik 27:	Araştırmaya Katılanların Türkiye'deki Milli Bayramları Takip Eder Misiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	97

Grafik 28:	Araştırmaya Katılanların Türkiye'deki Dini Bayramları Takip Eder Misiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	98
Grafik 29:	Araştırmaya Katılanların Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	98
Grafik 30:	Araştırmaya Katılanların Gelecekte Türkiye'ye Dönmeyi Düşünüyor Musunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	100

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Zaragoza Göstergeleri.....	17
Tablo 2:	Fransa'nın İşgücü anlaşması yaptığı ülkeler ve anlaşma tarihleri.....	25
Tablo 3:	Yaşadığı Şehirde Programlara Katılma Durumu ile Türk Toplumuna Ait Faaliyetlere Katılma Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	95

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
CFCM	Conseil Français du Culte Musulman (Fransa İslam Dini Konseyi)
COJEP	Conseil Pour la Justice l'Egalite et la Paix (Adalet, Eşitlik ve Barış Konseyi)
DİTİB	Diyanet işleri Türk İslam Birliği
DPM	Direction de la Population et des Migrations (Toplum ve Göç Başkanlığı)
ELCO	Enseignements de Langues et de Cultures des communautés d'Origine (Öz Toplulukların Kültür ve Dil Eğitimi)
FN	Front Nationale (Ulusal Cephe)
INED	Institut Nationale d'Etudes Demographiques (Fransa Ulusal Demografik Çalışmalar Enstitüsü)
INSEE	Institut Nationale de la Statistiques et des Etudes Economiques (Ulusal İstatistik Kurumu)
OAPEC	Organisation of Arab Petroleum Exporting Countries (Arap Petrol İhrac Eden Ülkeler Örgütü)
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
ONI	Office Nationale d'Immigration (Ulusal Göçmen Ofisi)
(UID)	Union for International Democrats (Uluslararası Demokratlar Birliği)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

GİRİŞ

Türkiye’den göçmenlerin Fransa’ya gitmeleri 1965 yılında imzalanan anlaşma ile gerçekleşmiştir. Söz konusu işgücü anlaşması 1969 yılında yenilenmiş ve bu organize göç, anlaşmanın feshedildiği 1974 tarihine kadar devam etmiştir. Bu süreçte Türkiye’den Fransa’ya doğru gerçekleşen işçi göçü, İşçi Bulma Kurumunun organizasyonu ile sağlanmış ve öncelik az gelişmiş bölgelerde yaşayanlar ile listeye ilk yazılıp bekleyenlere verilmiştir. 1974 yılında işgücü anlaşmasının feshedilmesiyle söz konusu göç aile birleşimi olarak ya da kaçak yollarla devam etmiştir (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 513).

Türkiye’den Fransa’ya başlayan göç serüveni günümüze değin farklı aşamalardan geçmiştir. Göç edenlerin anavatanlarıyla kurdukları yakınlığın derecesi, içinde bulunulan siyasi iklim, göçmen gruplar içerisindeki farklı nesillerin içinde bulundukları ortamlar göçmenlerin farklı dönemlerde değişen ihtiyaç ve sorunlarla karşı karşıya gelmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla göçmenlere yönelik politikalar ve göçmenlerin sahip oldukları haklar da dönem dönem farklılık göstermiştir. Göçmenlerin özellikle ikinci ve üçüncü kuşaklarının fırsatlar ve hakları itibarıyla eşit olmayan bir muameleyle karşılaşmaya devam etmeleri yapısal marjinalite durumu ortaya çıkarmaktadır (Abadan-Unat, Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, 2017, s. 207). Karşılaşılan eşitsizliklerin süreklilik arz etmesi yapısal bir sorun haline gelmekte ve bu durumun bir sonucu olarak bir takım gerginlik alanları oluşturmaktadır. Göçmenlerin sahip oldukları ve çoğu zaman olumsuz bir çağrışıma sahip dezavantajlı statüleri istihdam alanında yukarı yönde bir hareketlilik imkânına erişemeyip sürekli toplumun en alt tabakası içinde kalmalarına neden olmaktadır. Göçlerin kesintisiz olması ve alt tabakadan farklı düzeylere erişilememesi durumu alt tabakada geniş bir toplumsal kitlenin birikmesine neden olmakta ve bu birikim bir müddet sonra üst tabakalarla biriken alt tabaka arasında gerginliklerin ve çatışmaların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Abadan-Unat, Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, 2017, s. 207).

Bir ülkenin kamusal alanında ulusal kimlik inşa etme ve/veya koruma misyonuyla geliştirdiği politikaların incelenmesi, bütünleşme politikalarının kimlik ve aidiyet konularında ne oranda belirleyici olduğunu anlamak adına önem arz etmektedir. Bu doğrultuda tez çalışmasında bütünleşme politikaları, ilgili ülkenin kurumları ve sistemleştirilmiş politikaları üzerinden ele alınmaya çalışılacaktır.

Göç ve göçmenlerle ilgili göç alan ülkelerde elde edilmiş olan kazanımlar güvenlik meseleleri söz konusu olduğunda ilk olarak tehlikeye giren alanlar olmaktadır. Güvenlik söz konusu olduğunda öteki ve yabancı kavramları ilk evirilen değerler olmaktadır. Böylece göç süreçleri ve uluslararası hareketlilik güvenlik sistemlerinin odağına yerleşmektedir. Dolayısıyla sınırlar ve sınır güvenliği yeniden ülke politikalarında tartışma konusu haline gelmekte suça kaynaklık ettiği düşünülen tüm değerler hedef alınmaya başlanmaktadır. Bu süreç sonunda bu değerler aşırı sağcı politikacıların ellerinde argümanlarını kuvvetlendirmek üzere kullandıkları bir tür malzemeye dönüşebilmektedir. En nihayetinde güvenlikle ilgili bu gelişmeler çok kültürlülük yerine asimilasyonist politikaların benimsenmesine giden süreci tetiklemektedir (Adıgüzel, Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, 2016). Sürecin bu şekilde seyretmesi ise göçmenlerin gittikleri ülkelerde birkaç kuşak boyunca bulunmalarına rağmen yeniden asimilasyon tartışmalarına maruz kalmalarına neden olabilmektedir.

Üçüncü kuşak Türklerin incelenmesi; Fransa'da doğup büyüyen ve sosyalleşen bu genç neslin önceki kuşaklardan farklı olarak Fransa'da doğmuş ve yetişmiş olmaları ve Fransa'nın bütünleşme politikaları çerçevesinde ortaya koyduğu modelin bu jenerasyonda daha iyi bir şekilde gözlemlenebileceği düşüncesinden hareketle değerli görülmüştür. Üçüncü kuşak Türklerin sosyal tecrübelerinden hareketle kurumsal bütünleşme/entegrasyon mekanizmalarının etkinliği daha iyi ortaya konabilecektir. Bununla birlikte genç nesiller, etnik ve dini nedenlerle gün yüzüne çıkan ayrımcılık vakalarını ve entegrasyon sorunlarını daha genel bir düzeyde ortaya çıkaran kuşaklardır. Üçüncü kuşak göçmenlerin çalışmanın merkezinde ele alınmasının bir diğer nedeni de Fransa'ya gerçekleşen Türk göçü serüveni içerisinde

henüz gençlik döneminde olan bu kuşağın Fransa'daki Türk toplumunun dinamiklerinin nasıl şekilleneceğini ve bir bütün olarak nereye varabileceğini gösteren ipuçları verebilecek olmasıdır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, göç çalışmalarına dair temel kavramlar ortaya konulmaktadır. Buna göre “göç”, “kimlik” ve “aidiyet”, “kültür” ve “çokkültürlülük”, “bütünleşme”, “kamusal alan” ve “diaspora” kavramları üzerinde durulmaktadır. Bu kavramlar genelde göçmenler ve özelde Fransalı Türkler'in kamusal yaşam içindeki yeri açısından incelenmekte ve çalışmanın bütününde tuttukları alan açıklanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü, Fransa'ya yapılan göçlerin tarihçesine odaklanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürgeleri üzerindeki kontrolünü kaybeden Fransa'ya, özellikle eski sömürgelerinden göç akını başlamıştır. Soğuk Savaş'tan itibaren günümüze kadar ele alınan bu göçler sonucunda Fransız toplumsal yapısının dönüşümü de bu bölümde ele alınmaktadır.

Üçüncü bölüm, Fransa'ya göç eden Türkler üzerine hazırlanmıştır. Bu bölüm; Fransa'ya Türk göçünün tarihçesini, Türklerin ülkedeki durumunu ve Fransalı üçüncü kuşak Türkler üzerine nicel yöntemle, online olarak yapılan bir araştırmayı kapsamaktadır. Bu araştırma temel alınarak Fransalı üçüncü kuşak Türklerin kamusal yaşama katılımı üzerinde durulmuş ve kuşaklar arasında bu hususta var olan farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Fransa'da yaşayan üçüncü kuşak Türkler arasından 151 kişiyle “uygun örnekleme” yöntemiyle gerçekleştirilen anket çalışması ile gençlerin Fransa'da kamusal yaşama katılımları, öz kültürlerini muhafaza etme durumları ve anavatanla irtibatları öğrenilmeye çalışılmıştır. Araştırma uzaktan gerçekleştirilen online bir anket aracılığıyla gerçekleştirildiği için hedef kitleye ulaşımında yaşanan zorluktan dolayı üçüncü kuşak Türkler arasından belirtili bir grubu öne çıkarma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Fransa'nın bütünleşme politikalarını daha iyi irdeleyebilmek adına en uygun grubun eğitim seviyesi yüksek olan kesim olduğu düşüncesinden hareketle anket çalışması daha çok bu kesimi

kapsayacak şekilde çerçeveslendirilmiştir. Çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen anketin sonuçları SPSS programı aracılığıyla yorumlanmaya çalışılmıştır.

Fransız bütünleşme politikaları, bu ülkede doğup yetişmiş olan üçüncü kuşak Türklere kamusal alanda ne derecede kendilerini ifade etme imkânı sunmaktadır? Tez araştırmasında açıklanmaya çalışılacak tüm problematikler bu sorunun bir alt kırılımı olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Göç Süreçlerine İlişkin Temel Kavramlar

Sosyal bilimler alanında özellikle göç ile ilgili çalışmalar incelendiğinde karşılaşılan en önemli güçlüklerden biri belirgin bir kavramsal çerçevenin oluşturulamamış oluşudur. Bu durum göç süreçlerinin siyasi gündeme karşı duruşundan da kaynaklanmaktadır. Göç bir sorun olarak politikacılar nezdinde kolaylıkla bir polemik aracına dönüşebilmektedir. Böylelikle göçe dair kavramlara günün koşullarına göre anlamlar yüklemek göçü herkesin sorunu haline dönüştürmenin bir aracı olmaktadır. Göçe ilişkin kavramların siyasiler tarafından kendi menfaatlerine uygun kullanılması yalnızca aşırı sağcı partilerin değil son dönemde merkez partileri olarak nitelendirilen ve daha geniş kitlelere ulaşan partilerce de kullanılmaya başlanan bir yöntem olmuştur (Beaud & Noiriel, 2003, s. 16).

Durkheim siyasi manipölasyonlar ve toplumsal önyargılarla mücadele edebilmek için bilimsel faaliyetlerde kullanılan sözcüklerin kesin bir tanımının yapılması gerektiğini belirtmektedir. Bu ön koşulun yerine getirilmemesi halinde üretilen kavramların “herhangi bir amaca hizmet etmek üzere” değiştirilebilmesi ve istenildiği yere çekilmesi mümkün olabilecektir (Beaud & Noiriel, 2003, s. 17). Bu nedenle konunun çıkış noktası olan göç süreçleri ve kavramlarının açıklanması, günümüz kamuoyunda daha ziyade politik nedenlerle manipüle edilen göçmenler ve çocuklarına ilişkin süreçlerin daha sağlıklı değerlendirilmesi için önemli olacaktır.

1.1.1. Göç

Göçler tarihte çok erken dönemlerden itibaren gerçekleşmeye başlamıştır. Öyle ki, göç tarihini insanlık tarihi kadar geriye götürmek mümkündür. Ancak uluslararasılaşan göç hareketlerinin ikinci dünya savaşının sonrasında hem hacmi ve hem de önemi artmıştır. Globalleşme sürecinin beraberinde getirdiği gelişmeler, uluslararası hareketleri de artırmış, liberal ekonomik düzenin teşvik ettiği ürünlerin ve maddi sermayenin dolaşımı, insan hareketliliklerinin artışını da beraberinde getirmiştir (Castles & Miller, 2008, s. 7).

Göç; nedenleri ve gerçekleşme şekli itibariyle kendi içinde çok farklı süreçler içerse de en genel anlamda kişilerin yer değiştirmesi ve hareketliliği olarak açıklanmaktadır. Birleşmiş Milletlere bağlı Uluslararası Göç Örgütü'nün Göç Terimleri Sözlüğünde yer aldığı haliyle göç tanımı şu şekildedir: *"Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir."* (Uluslararası Göç Örgütü, 2018) Aynı kurumun verileri doğrultusunda, 2015 yılında dünyada 244 milyon uluslararası göçmen olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 3,3'ünün göçmen olduğu anlamına gelmektedir (International Organization for Migration, 2018, s. 2).

Göçün gerçekleşme nedenleri arasında pek çok farklı etken gösterilse de göç kararları daha çok ekonomik kaygılarla olgunlaşan bir sürecin ardından verilmektedir. Ancak ekonomik nedenler göçmenleri harekete geçiren en önemli motivasyon olsa da, göçmenlerin farklı bir toplum içinde kendilerine alan açma süreçleri sosyal, siyasal, kültürel, psikolojik pek çok süreci birden tetiklemektedir. Göçmenler gittikleri yerlerde toplumsal varlıklarını açıklayıcı, onlara aidiyet sağlayan ve kendilerini tanımlamalarını kolaylaştıran bir kimliğe ihtiyaç duyarlar ki; bu kimlik kültürel bir sahiplenme ile dışa vurulmaktadır. Dolayısıyla göçmenler ait oldukları

bağlamdan kopup bir diğerine geçerken toplum içinde kendilerini yeniden tanımlamakta ve sahip oldukları değerlere yeni anlamlar yüklemektedirler. Beraberinde getirmiş olduğu tüm bu değişimler dolayısıyla göç süreçleri toplum bilimlerin pek çok farklı alanı tarafından ele alınması ve irdelenmesi gereken süreçler olarak görülmüştür (Göker, 2015, s. 25).

Göçün başlangıcındaki niyet çoğu zaman geçici olarak bir yere gidip sonrasında anavatana dönmek olsa da özellikle kitlesel göçlerde göçmenlerin gittikleri yerlerde kalıcı olmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu anlamda “kalıcılık” ve “mesafe” klasik göç süreçlerinin önemli özellikleri olarak ön plana çıkmaktadırlar. Göç süreçlerinin sonunda göçmenler uyum sağlayacakları hem yeni bir coğrafi çevreye ve hem de yeni bir toplumsal bağlama yerleşmiş olurlar (Göker, 2015, s. 35). Dahası bir toplum içerisinde göçmen olarak anılmak için bireysel olarak bir yerden başka bir yere gitmek tek başına bir zorunluluk değildir. Hayatında hiç göç etmemiş olmasına rağmen göçmen olarak değerlendirilen insanlar söz konusudur. Birkaç kuşak öncesinden göç etmiş olan bir aileye mensup olmak göçmen kategorisinde olmak için yeterlidir. Dolayısıyla göçmenlik yalnızca göç eden kişileri değil, göç eden kişilerin ailelerini ve sonraki nesillerini de kapsayan bir konudur. Göç edenlerin dâhil olduğu göçmenlik kategorisi sonraki nesillerde de devam ettirilir. Göçmen, farklı bir aidiyetten gelmiş ve ait olmadığı yere sonradan eklemlenmiştir. Bu sebeple göçmenler varlıklarını sürekli meşrulaştırma gayreti içerisinde olmaktadır. Söz konusu meşrulaştırma gerekçeleri ise çoğunlukla ekonomik temellendirmelere dayandırılmaktadır.

Göçmenleri içinde bulundukları toplumla olan ilişkilerinde öne çıkaran en önemli unsurlardan birisi, farklılıklarına rağmen içinde bulundukları toplumdaki kalıcı olma durumlarıdır. Bu yönüyle göçmen adeta “içeride olan bir yabancı”dır. Göçmenlerin içinde bulundukları toplumda giriştikleri sosyalizasyon süreçlerinde öne çıkan vurgu her zaman göçmenlerin bu yabancı olma halleri üzerine yapılmaktadır. Yabancılık söz konusu olduğunda ise biz ve öteki gibi önemli bir ayrım gündeme gelmektedir. “Öteki” kavram olarak yedinci yüzyılda Greklerin yabancıları

tarif etmek için kullandığı bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Göker, 2015, s. 111). Schnapper'e göre ise öteki ile ilişkinin iki yolu vardır: bunlardan birincisi yaşanılan toplumunda bireyler ötekini daima kendi değer yargılarından hareketle konumlandırır. Burada kıstas kabul edilen ölçüt içinde yaşanılan toplumun normlarıdır ve bu durum kaçınılmaz olarak öteki olanı dışlayarak daha aşağıda bir konuma iter. Schnapper bu bakış açısının ırkçılığa yol açan bakış açısı olduğunu söylemektedir. Öteki ile ikinci ilişki biçimi ise evrenselcilik fikri üzerinden değerlendirilir ve bu yaklaşım içerisinde ötekinin her zaman farklı bir yerin benidir. Dolayısıyla ilkesel olarak her bireye saygı duyulmalı aynı haklara sahip olduğunun bilincinde olunmalıdır. Ancak bu bakış açısı da kendi içerisinde ciddi bir asimilasyon tehlikesi taşımaktadır (Frétigné, 1999, s. 780).

Göç süreçlerinin göçmenler için olduğu kadar şüphesiz göç alan toplum için de önemli sonuçları olmaktadır. Göç süreçleri ile farklı kültürlerin birbiriyle karşılaşması, kaynaşması ve melez kültürlerin ortaya çıkması mümkün olmaktadır. Bu süreçte göç eden toplumun yerel toplumla uyumu ya da çatışması yoğunluğuna ve ev sahibi ülke hükümetlerinin yaklaşımlarına göre asimilasyon, entegrasyon, kültür şoku, kültürlenme, kimlik krizleri gibi kavramlar ortaya çıkmaktadır (Göker, 2015, s. 45).

1.1.2. Kimlik ve Aidiyet

Kimlik ve aidiyet birbiriyle iç içe geçmiş iki kavram olarak ele alınmaktadır. Bir kimlik ele alınırken kişinin kim olduğu sorusuna cevaben sahiplendiği değerler, dini inançlar, milliyeti, vatan algısı, içinde bulunduğu sosyal gruplar, fikir olarak etkilendiği kültürel çevre dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla bir kişinin neye ne kadar bağlı olduğu üzerinden aidiyet ilişkisi kurulurken, bir taraftan da o kişinin kim olduğunun yanıtı verilmiş olur. Bu doğrultuda "öteki" olan da aidiyet atfedilen değer ve bağların dışında kalan kimsedir. Böylece kimlik aynı zamanda kişinin "kim olmadığı" üzerinden de kurgulanabilmektedir (Kaya & Kentel, 2005, s. 21). Göç süreçlerinin kendi içerisinde barındırdığı bağ kurma, uyum, çatışma gibi zorlu

süreçlerden dolayı çoğu zaman parçalanmış aidiyetler ortaya çıkmakta ve bu da toplumsal olarak çözümlenmesi ve anlaşılması zor olan kimlikler yaratmaktadır. Ev sahibi toplum tarafından gelen göçmenlere yönelik tanımlama ve “kimliklendirme” gayretleri de çoğu zaman olumsuz çağrışımlara sahip olmaktadır. Bu süreçte göçmenler ev sahibi ülkeyle ilişkilerinde tanınma ve kabul edilme durumlarına göre kimlik stratejileri ortaya koymaktadırlar (Göker, 2015, s. 78).

Küreselleşme süreci hemen her alanda olduğu gibi göç süreçlerinde de bireyler üzerinde belirleyici birtakım etkiler oluşturmuştur. Böylelikle yeni kimlikler ortaya çıkmış, bölünmüş kişilik kalıplarından bahsedilmeye başlanmıştır. Küreselleşme sürecini “benzerlikler yüzyılı” olarak tanımlayan Alman toplumbilimci Ulrich Beck ülkeler ve kültürlerin kendilerini diğerlerinden ayıran özgün karakterlerinin giderek silikleşeceğini dünyanın farklı yerlerindeki aktif yurttaşların küresel ortamda birbirleriyle temas ederek varlıklarını ve ilişkilerini sürdüreceklerini belirtmiştir (Abadan-Unat, Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, 2006, s. 9). Uluslararası düzen ve toplumların bu sürece tepkisi Jürgen Habermas tarafından da irdelenmiş ve Habermas “kozmopolit küresel toplum” olarak kavramsallaştırdığı yeni süreçteki toplumsal düzenin ötekiyi daha çok dikkate alacağını belirtmiştir (Rehg & Bohman, 2007).

Küreselleşmenin etkilerinin daha görünür hale gelmesiyle birlikte küresel olanla yerel olan arasındaki fark daha bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Globalle yerelin arasında ortaya çıkan bu farkın en önemli unsurlarından birisi ise kültürdür. Bu durum en çok göçmenler nezdinde karşılık bulmaktadır. Zira bu süreçle birlikte göçmenler diaspora yaşamlarında kaçınılmaz olarak ikili bir hüviyet taşımak durumunda kalmışlardır. Bu durumun yaratmış olduğu çelişki, anavatana daha fazla bağlılık duyan birinci kuşaktansa ikinci ve üçüncü kuşak üzerinde daha etkili olmuştur (Abadan-Unat, Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, 2006, s. 11). Bu durum göçmenlerin çok yönlü kimlikler taşımalarına ve bulundukları toplum tarafından kabul edilme ya da dışlanma durumlarına göre sosyo-kültürel kimliklerinin değişip dönüşmesine neden olmaktadır. Vatandaşlık statüsünün elde

edilmesi tek başına yeterli olmamakta, kimlik edinimi ve bağlılık duyma süreçlerinde sosyo-kültürel hadiselerin etkisinin dikkate alınması gerekmektedir (Abadan-Unat, Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, 2006, s. 14).

Kimlik ve aidiyetin oluşumuna ilişkin süreçler hem bireyi hem de toplumu ilgilendiren çok yönlü süreçlerdir. Bireyler kimlik üzerinden kendilerini toplumun diğer fertlerine karşı ifade edecekleri değerleri belirlerken, uyum ve bütünleşme süreçlerine doğrudan etkisi olan bu durum göçmenlerin toplumsal konumlarını ve sosyal yaşamlarını etkilemektedir (Göker, 2015, s. 27). Göç süreçlerinde kimliğin öne çıkmasının önemli nedenlerinden birisi de kimliğin bir mücadele alanı haline gelmesidir. Çünkü tanıma-tanınma ve tanımlanma süreçleri kendi içerisinde toplumsal kabulü, dışlamayı ya da ötekileştirmeyi barındıran birbirinden farklı süreçlerdir. Ancak bu süreçlerin kendi içinde dinamik olduğunu ve dönüşüme uğramaya açık olduğunu belirtmek gerekir (Subaşı, 2008, s. 127). Günümüz dünyasında olayların seyri ve toplumsal hadiselerin devinimi göçmenlerin sosyo-kültürel kimliklerindeki dönüşümün daha hızlı yaşanmasına neden olmaktadır. Üstelik son yıllarda ortaya çıkan güvenlik temelli politikalar da yabancılara ve göçmenlere ilişkin yaklaşımları kamuoyu nezdinde etkilemektedir (Abadan-Unat, Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, 2006, s. 14).

Göç süreçlerinin tümünde kültür ve kimlik, karşılaşılan merkezi politikalar karşısında bir direnç noktası olarak kabul edilmektedir. Kültürel farklılıklar göç süreçlerinde farklı toplulukları birbirinden ayıran birer sınır işlevi de görmektedir. Bu anlamda kültür, kimliğin bir kaynağı olmasının yanı sıra, göç sürecinde gerçekleşen yeni karşılaşmalarda karşı tarafla etkileşim kurulmasını da sağlayan önemli bir bağlantıdır (Castles & Miller, 2008, s. 53). Pek çok göçmen grubunun kimliğini muhafaza etmek için dil ve kültür en önemli iki enstrüman olarak görülmektedir. Bu anlamda göçmenler tarafından oluşturulan sivil toplum örgütlerinin temel kaygıları yeni gelen kuşağa dil ve kültürlerini öğretecek sitemin tesis edilmesidir. Böylelikle dil ve kültüre iletişim kurmaktan çok daha öte bir fonksiyon atfedildiğini söylemek mümkündür (Akgönül, 2008, s. 92).

Göçmenler bir devletin vatandaşlığına sahip olsalar bile, kendileri ve aileleri birden fazla devletle ilişki içerisinde olmaktadır. Farklı toplumlarla ilişkisi olan göçmenler ulus devletler nezdinde bölünmüş bir sadakat taşıyabilmekte ya da homojen millet anlayışına aykırı olabilecek bir varlık oluşturabilmektedirler. Bu sebeplerden dolayı günümüzde büyük çaplı göç hareketleri vatandaşlık ve vatandaşlık değerleri hakkında tartışmalara neden olabilmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 59). Dolayısıyla tabiatı itibarıyla çok katmanlı ve çok yönlü olan kimlik konusunu açıklamak göçmenler söz konusu olduğunda daha da zorlaşmaktadır. Zira özellikle ulus devletler için göçmenlerin “hangi dünyaya ait oldukları” konusu en fazla tartışılan gündemlerden biridir (Göker, 2015, s. 103). Geldikleri ülkelerdeki bağlarından kopan/koparılan kişiler göç ettikleri toplumdaki düzene uyum sağlama maksadıyla toplumsal hayata katılmasıyla entegrasyon süreci başlar. Bireyler bu doğrultuda izole bir şekilde yaşamak yerine topluma karışmış olmaktadır. Bir sonraki adımda ise göçmenler daha önce sahip oldukları kültürden uzaklaşıp geldikleri toplumun kültürünü benimsemeye başlamaktadırlar. Söz konusu değişim kendini günlük hayat pratiklerinde de göstermeye başlamaktadır. Bu değişim sürecinde göçmenler ile ev sahibi topluma mensup kişiler arasında kurulan ilişki kritik bir yere sahip olmaktadır. İki taraf arasında kurulan ilişkinin niteliği kamusal yaşamda bir arada yaşama ediminin gelişmesinde önemli bir yer tutmaktadır (Beaud & Noiriel, 2003, s. 18).

1.1.3. Kültür ve Çokkültürlülük

Göç, toplumsal hareketlilikler ve farklı kimliklerin görünür hale gelmesi; toplumları ve bireyleri kültür üzerinden yeniden bir tanımlama sürecine sokmuştur. Bu durum karşısında devletler, ulus aşırı münasebetlerinde kültür üzerinden politikalar geliştirme yöntemine müracaat etmektedirler. Daha önceleri kendi özel alanları içerisinde dar bir mekânda kalan ve fark edilmeyen kimi kimlikler, ulus aşırı yapının içinde kendilerini yeniden tanımlayarak kamusal alan içerisinde var olma mücadelesine girmektedirler (Bhabha, 2016, s. 56).

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) tarafından kültür şöyle tanımlanmaktadır: “[Kültür], toplumun bir üyesi olarak insanlar tarafından edinilen bilgi, inanç, sanat, ahlak, yasa, gelenek ve diğer yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür” (UNESCO.org, 2018). Bu tanımdan hareketle kültürün, en geniş anlamıyla bir toplumu karakterize eden ayırt edici özellikleri olarak ele almak mümkündür. Ziya Gökalp tarafından kültür “bir milletin dini, ahlaki, hukuki, muakalevi, bedii, lisani, iktisadi, fenni hayatlarının ahenkli mecmuası” olarak tanımlanmıştır (Gökalp, 1968, s. 27).

Kültür kavramının kazandığı anlamlar incelendiğinde kültürün kendi içinde sürekliliği olan sabit ögelere sahip olmakla birlikte dinamik bir öze sahip olduğu ve değişime açık olduğu gözlemlenmektedir (Göktürk, 2016, s. 42). Kültür kavramı, anlamı ve kullanım alanı itibarıyla sahip olduğu tanım zenginliği kadar kültürel süreçlerin çeşitliliği anlamında da farklı tanımlara sahiptir. Kültürel gecikme, kültürel özümseme, kültür şoku, kültürlenme, asimile olma gibi kavramların tümü modern toplum içerisinde yaşanan kültürel ilişkilere ait farklı süreçlere karşılık olarak kullanılmaktadır. Nihayetinde kültürün ne olduğuna dair yürütülen tartışmalarda en çok öne çıkan hususlardan biri de kültürün çeşitli kültürel pratiklerin bir toplamı olmaktan ziyade “bütün bir hayat tarzı” olduğu görüşüdür (Göktürk, 2016, s. 35). Kültür bütün bir hayat tarzı olarak ele alındığından, kültüre ait bu süreçlerin hemen hemen tümünde karşılaşılan güçlükler ve kültür alanında yaşanan bir sorun, kolaylıkla bir varoluş ve köken sorununa dönüşebilmektedir.

Ev sahibi ülkede kamusal alanda karşılaşılan güçlükler, fırsat eşitsizliği ve ayrımcılığa maruz kalma durumu ikinci ve üçüncü kuşak tarafından idrak edildikçe kültürel kimliği sahiplenme ihtiyacı orantılı olarak artmaktadır. Birinci kuşağın kendi kültürel kimliğini sahiplenmedeki motivasyonu ikinci ve üçüncü kuşağınki ile aynı olmamaktadır. Çünkü birinci kuşak göçmenler zaten geldikleri ülkenin bir parçası olmayı hedef edinmemişler geri dönüş hayaliyle içinde bulundukları topluma katılmışlardır. Onlar için temel kıyas geldikleri bu ülkede eriştikleri sosyal statü ve

imkânların ana yurtlarından daha iyi olmasıdır (Kastoryano, 2004, s. 33). Ancak ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler sahip oldukları imkânları yaşadıkları ülkelerde kendi akranları ile kıyaslamakta ve eşitsizlik durumunu daha keskin bir şekilde kavramaktadırlar. Birinci kuşak için en temel motivasyon anavatana geri dönüş olduğundan tüketim imkanları üzerinden bir sosyal statü edinmek yeterlidir ve anavatanın kültürünü sürdürmeye çalışmak dışında bir kaygı söz konusu değildir. Ancak ikinci ve üçüncü kuşağın önünde çok farklı imkânlar bir arada bulunmaktadır. Genç kuşaklar içinde bulundukları sisteme bütünüyle entegre olabilir ya da ona bütünüyle başkaldırabilirler. Aynı zamanda bu ikisi arasında bir yol seçip melez bir kültür alışımı ortaya koymayı da seçebilirler. Ancak bu seçeneklerden her biri üzerinde belirleyici olan dil öğrenimi, inançlar ve değerler, aile gelenekleri gibi etkenler bulunmaktadır (Abadan-Unat, Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, 2017, s. 208).

Çokkültürlülük kavramı 1960'lı ve 70'li yıllarda Kanada'da ortaya çıkmış, 90'lı yıllar itibariyle de akademik alanlarda ele alınmaya başlanmıştır. Harper Collins Sosyoloji Sözlüğü'nde (*Dictionary of Sociology*, 1991) çok kültürlülük şöyle tanımlanmıştır: “(...) (çok kültürlülük) kültürel çeşitliliği, örneğin azınlık dillerini kutsar ve korumanın yollarını arar. Azınlıklarla egemen kültürler arasındaki çoğu zaman eşitsiz olan ilişkilere dikkat çeker.” Fransa'daki Petit Robert Sözlüğü'nün 1985 baskısında çokkültürlülük kavramının ilk defa 1971'de kullanıldığı belirtilmiş ve “aynı ülkede bir çok kültürün bir arada var olması” şeklinde tanımlanmıştır. Nexis Data Base veri bankası bilgilerinden yola çıkılarak Amerika Bileşik Devletleri'nde çokkültürlülük kavramının 1988 öncesinde hiçbir gazetede kullanılmadığı ancak 1989'da 33, 1994'te ise 1500 defa atıf aldığı belirtilmiştir (Schnapper, 2003, s. 39).

Çokkültürlülük bir birlikte yaşama biçimi olarak toplumu oluşturan her bir kültürün aralarında hiçbir hiyerarşik düzen kurmaksızın toplumsal yaşam içerisinde bir aradalığını ifade etmektedir. Çokkültürlü sistemlerde kültürler birbiriyle eşit şekilde kamusal alanda temsil edilir ve çoğulcu bir yaşam alanı sunmaktadır. Çokkültürlülük Avrupa'da hakim olan mono kültürlülüğe karşı mozaik bir yapıyı

savunmakta ve farklılıkların uyum içerisinde bir arada bulunabileceği fikrine dayanmaktadır (Adıgüzel, Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, 2016). Bununla birlikte, çokkültürlülük düşüncesi hangi toplulukları açıkça kapsadığını belirtmemesi, işaret ettiği sorunlara net bir çözüm getirmemesi ve önerilerinin somut bir eyleme dönüşemediği değerlendirmeleriyle eleştirilmiştir (Kaya & Kentel, 2005, s. 79).

1.2. Bütünleşme Süreçlerine İlişkin Temel Kavramlar

Göç hareketleri genel itibariyle dünya ülkelerinin içinde bulunduğu sosyal ve siyasal durum, uluslararası düzen, ekonomik gelir düzeyi farkının çok yüksek olması gibi somut sebeplere dayanmaktadır. Söz konusu alanlardaki düzen göz önünde bulundurulduğunda günümüzde kitlesel göç süreçlerinin sona ermesi bir yana artarak devam etmesi söz konusudur. Göç süreçleri her yönüyle önemli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Göç edenler ve göç alan toplumlar açısından sürecin hukuki, ekonomik, sosyal birçok farklı boyutu ortaya çıkmaktadır. Göç süreçleri sonunda farklı toplumsal grupların karşılaşması ile ortaya çıkan etkileşim hem göç eden hem göç alan toplum için farklı tepkilerle karşılanmaktadır. Göç süreçlerinin böylesine yoğun yaşandığı bir dönemde göçmen gruplar ile göç alan toplumlar arasında uyumu sağlamak ve barış ortamını tesis etmek modern dünyanın önemli konularından birini oluşturmaktadır (Adıgüzel, Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, 2016).

Göç hareketliliklerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak göç eden gruplarla ev sahibi toplum arasında ortaya çıkan etkileşim; karşılıklı olarak yeni bir ilişki biçimi geliştirilmesi, kendini karşı tarafa ifade ederken referans verilen değerlerin tanıtılması ve yeni ifade ve temsil tarzlarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Karşılaşan ve etkileşime giren söz konusu kültürler göçmenler için farklı ancak her iki kültürden de izler taşıyan yeni ve melez bir kültüre dönüşmektedir. Bu kültürleşme süreçleri göçmenlerin yeni hayatlarını nasıl kurguladıklarına ilişkin bir süreçtir. Hemşerilik ve akrabalık bağlarına yönelim bu kültürleşme süreçlerinden birini oluşturmaktadır. Zira karşılaşılan kültür ile kurulacak ilişkilerde göçmenler en başta

birikim, hafıza ve kültür konularında kendilerine en çok benzer olanlarla organik bağlar kurarak temel ihtiyaçlarını karşılamak ve bu birliktelik duygusuyla yeniden toplumsallaşma süreçlerinin sancılarını azaltmak ihtiyacı duymaktadırlar (Adıgüzel, Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, 2016). Böylelikle göç hareketleri sosyal alanda birlikte yaşama (cohabitation), uyum, öteki, çok kültürlülük, kültürleşmek, asimilasyon, cemaatleşme, gettolaşma, entegrasyon gibi kavramları yeniden dolaşıma sokmuştur. Söz konusu göç süreçlerinin toplumdaki karşılıklarını tanımlamak ve karşılaşılan sorunları çözmek adına bu kavramlar her toplumun kendi perspektifinden hareketle farklı bir değerlendirmeye tabi tutularak işlenmiş ve farklı bütünleme modelleri ortaya çıkmıştır (Akıncı, 2014, s. 30).

1.2.1. Bütünleşme

Göçmen grupların dışarıdan gelerek sonradan eklendikleri toplumla kaynaşma ve o toplumun bir parçası olma süreci bütünleşme (entegrasyon¹) olarak nitelendirilmiştir. Göçü ortaya çıkan nedenler karmaşık ve çok yönlü olduğundan bütünleşme konusu da çok yönlü ve farklı bileşenleri olan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç hareketi süresince bireyler kendileriyle birlikte sahip oldukları değerleri, anlam dünyalarını ve geldikleri toplumdaki edindikleri kültürü de yüklenerek göç ettikleri yerlere ulaşırlar. Göçmenlerin yüklendikleri bu değerlerin tümü, yeni geldikleri ülkede toplumsal yaşama dâhil olma sürecinde ihtiyaç duydukları yeni bilgilerle bir araya geldiğinde zor ancak kendi içinde özgün bir süreç ortaya çıkmaktadır. Entegrasyon kelimesi özellikle Fransa’da sıklıkla kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tez içerisinde bu kavramın Türkçe’deki karşılığı olan bütünleşme kavramı kullanılmaya çalışılmış, ancak hâkim literatürden hareketle bağlamına dikkat edilerek entegrasyon kelimesi de yer yer tercih edilmiştir.

¹ Türk Dil Kurumu Sözlükleri arasında olan Güncel Türkçe Sözlük’te “entegrasyon” kelimesinin karşılığı olarak birinci anlamıyla “bütünleşme”, ikinci anlamıyla “uyum” kelimeleri gösterilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2019).

Göçmenlerin içinde bulundukları topluma uygun hareket etmesini ifade etmek için önceleri *adaptasyon* terimi kullanılmaktaydı. Ancak adaptasyon kavramı yerine daha sonraları göçmenlerin kendi kültürlerini muhafaza ederek ev sahibi toplum ile bütünleşmesi usulü entegrasyon kavramıyla tanımlanmıştır. Ancak entegrasyon süreci de kendi içinde farklı biçimlerde değerlendirilmiştir. Entegrasyon süreci David Lockwood tarafından 1964 yılında yayınlanan “Sosyal Dönüşüm” (Social Change) adlı kitapta “sistem entegrasyonu” ve “sosyal entegrasyon” olmak üzere iki farklı alanda ele alınmıştır (Lockwood, 1964, s. 370). Söz gelimi göçmenlerin vergilerini ödemeleri, çalışma hayatına katılımları, ülke yasalarına göre hareket etmesi sistem entegrasyonu olarak değerlendirilmekte, göçmenlerin kültürleşme, politik duruşları, kimlik konuları ve toplumla ilişkileri sosyal entegrasyon olarak ele alınabilmektedir (Lockwood, 1964, s. 382).

Asimilasyon ise süreç olarak göçmen toplulukların hâkim toplumun kültürel değerleri ile her alanda etkileşime girerek bu kültürü kabul edip benimsemesi ve özgün kültürel kimliğini terk etmesi anlamında ele alınmaktadır. Asimilasyonun uzun bir süreç olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ülkeler göçmenler ile göçü kabul eden toplumun ulus kimlik değerleri etrafında bir araya gelmesini beklemektedirler. Bir topluma dışarıdan gelen göçmenlerin ev sahibi ülke tarafından, benlikleri kaybettirilerek bütünüyle o toplumun bir parçası olmaları hali olan asimilasyon, günümüzde anti-demokratik bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Köken kültürün tamamıyla ortadan kalkması anlamına gelen bu durum, içerdiği kültürü yok etme yoluyla benzeştirme stratejisi dolayısıyla kavram olarak terk edilmiş durumdadır. Bu nedenle asimilasyon fikri günümüzde yerini entegrasyona bırakmış gibi görünmektedir (Göker, 2015, s. 139). Bir tür yeniden kültürleşme süreci olarak ifade edilebilecek bu farklı tanımlar ve yaklaşımlar ülkelerin kendi tarih miraslarından bağımsız olmadığı gibi ekonomi gelişmelere ve toplumların güvenlik algılarına göre de zamanla evrilebilmektedir. Buna göre 80’li yıllarda üzerine çeşitli tartışmaların yapıldığı kavramlar güvenlik algısının yeni bir boyuta taşındığı 2001’de

ABD'nin New York kentinde yaşanan 11 Eylül saldırılarından sonra farklı bir bağlamda ele alınmaya ve anlam olarak evirilmeye başlamıştır.

Entegrasyon kavramı göçmenlerin kendi kültürlerini muhafaza ederek içinde bulunulan toplumun yaşayışına uyum sağlanması anlamıyla ele alınmakta ve çoğulcu toplum tezleri içerisinde değerlendirilmektedir. Entegrasyon konusu kültürel alanda olduğu kadar iktisadi anlamda da önemsenmektedir. Buna göre göçmenler içinde bulundukları toplumun üretim ve tüketim ilişkilerine katılırlar ve iktisadi etkinlik zinciri içerisinde yerlerini alırlar. Tüketim alışkanlıkları içerisinde gerçekleşen etkileşim göçmenlerin modern hayatta kamusal yaşama katılımlarını kolaylaştıran bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Kastoryano, 2004, s. 30).

Bütünleşme ve bütünleşmeye ilişkin kavramların açıklamasını yaptıktan sonra bütünleşme sürecinin kriterlerinin neler olduğuna bakmak faydalı olacaktır. Hangi şartların sağlanması durumunda göçmenlerin veya göçmen kökenlilerin toplumla bütünleştikleri söylenebilir. Hangi koşulların yerine getirilememesi göçmenlerin toplumla bütünleşemedikleri anlamına gelmektedir. Öncelikle bütünleşme konusunda ortaya konan eserlerin çokluğuna karşılık, bütünleşmenin hangi kriterler doğrultusunda değerlendirildiği meselesinin çok daha az irdeleniyor oluşu söz konusu kavramı manipüle edilir hale getirmektedir. Bu çalışmanın önemli vurgularından biri olan bütünleşme konusunun güncel siyasi meselelerin bir parçası haline getirilmesi de üzerinde ittifak edilmiş bütünleşme kriterlerinden bahsedilemiyor olmasından ve bunun ölçümünü yapacak mekanizmaların kurumsal destekli teşekkül edememesinden ya da elde edilen verilerin paylaşılmıyor oluşundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte bütünleşme kriterlerinin ortaya konması için Avrupa Birliği'nin ciddi adımlar attığı söylenebilir. 2005 yılında Avrupa Birliği entegrasyon konusunda ortak göstergeler oluşturmak istemiş, bu proje daha sonra çeşitli Avrupa zirveleri ve bakanlık konferanslarında desteklenmiştir (CEFIS, 2014, s. 2). 2009 yılında Malmö'de başlayan bütünleşme göstergelerini belirleme sürecinin ilk sonuçları, resmi olarak Zaragoza'daki Bakanlar Konferansı Bildirgesi'nde ortaya konmuştur. 2010 yılında Zaragoza'daki Bakanlar Konferansında ortaya konan

göstergeler, sonraki yıllarda entegrasyon politikalarının değerlendirilmesi çalışmalarının da temelini oluşturmuştur (Huddleston, Niessen, & Tjaden, 2013, s. 4).

Sonuç olarak, Avrupa Birliği, üye ülkeleri ilgili entegrasyon politikalarını değerlendirmek için entegrasyon göstergeleri oluşturmaya davet etmiştir. Göçmenlerin toplumla bütünleşmesine yönelik ana eğilimleri ortaya çıkarmak ve gelişmeleri izlemek adına belirlenen göstergelerin politika oluşturma süreçlerinde ülkeler yol göstermesi beklenmektedir. Zaragoza’da ortaya konan entegrasyon göstergeleri dört ana alanda tanımlanmıştır: istihdam, eğitim, sosyal içerme ve aktif yurttaşlık. Bu alanlara istinaden 14 alt gösterge belirlenmiştir.

Tablo 1: Zaragoza Göstergeleri

ZARAGOZA GÖSTERGELERİ	
Politika Alanı / Alan	Göstergeler
İstihdam	İstihdam Oranı
	İşsizlik Oranı
	Faaliyet Oranı
Eğitim	Ulaşılan en yüksek eğitim seviyesi
	Okuma, matematik ve fen bilimlerinde kötü sonuçlar alan 15 yaşındaki çocukların yüzdesi
	Yüksek öğrenim görmüş 30-34 yaş arasındaki grubun yüzdesi
	Eğitim ve öğretimden erken ayrılanların yüzdesi
Sosyal içerme	Ortalama net gelir
	Yoksulluk riski oranı
	Sağlık durumlarını iyi ya da kötü olarak değerlendiren nüfusun yüzdesi
	Göçmenler arasında mülk sahiplerinin mülk sahibi

	olmayanlara ve toplam nüfusa oranı
Aktif Yurttaşlık	Vatandaşlık kazanan göçmenlerin yüzdesi
	Daimi veya uzun süreli oturma izni olan göçmenlerin yüzdesi
	Seçilmiş temsilciler arasındaki göçmenlerin yüzdesi

Kaynak: (European Ministerial Conference on Integration, 2010, s. 15)

Zaragoza Konferansı'nda ortaya konan söz konusu göstergelerin şu üç grubu kapsayacak şekilde belirlendiğini belirtmek gerekir: yurt dışında doğanlar, üçüncü ülke vatandaşları ve yurtdışında doğup ülkeye yerleşenlerin torunları (European Ministerial Conference on Integration, 2010, s. 13).

Söz konusu göstergeler içerisinde 4 temel alandan ilki olan istihdam, göçmenlerin ev sahibi topluma katılımı, katkı sunması ve bu katkının görünürlüğü için entegrasyon sürecinde gerekli olan kilit bir unsurdur olarak gösterilmektedir. Zira “çalışmak” sosyal statü kazanmak için en önemli araçlardan bir tanesidir. Çalışma, sosyal ilişkiler geliştirmeyi, bağlantı kurmayı mümkün kılar. Buna karşılık, profesyonel hayatta itibar görmeme veya işsizlik bir dışlama ve sosyal damgalanma kaynağı olabilir. Bu yüzden istihdam ve çalışma hayatına katılım, entegrasyonun ilk kriterlerinden biri olarak ele alınmaktadır (CEFIS, 2014, s. 11).

Zaragoza göstergeleri arasında istihdamdan sonra gelen ikinci önemli alan eğitimidir. Bir aktarım ve öğrenim yeri olan okul, çocukları bütünleştirme sürecinde önemli bir kurum olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte, sosyoekonomik gerçeklere adapte edilmeyen bir okul sisteminin, genç insanlar için bir dışlama kaynağı olabileceği, gençlerin eğitim sürecinden ve daha sonra mesleki gelecekte sapmasına yol açabileceği belirtilmektedir (CEFIS, 2014, s. 19). Bir kişinin eğitimi, eğitim düzeyi, entegrasyonu, iş hayatına katılımı üzerinde büyük bir etkiye sahip olmaktadır. Bu anlaşıyor, "göçmenlerin ve özellikle onların soyundan gelenlerin toplumda başarılı olmaları ve daha aktif olmaları için eğitim çabalarının şart

olduğunu" savunmaktadır (European Ministretial Conference on Integration, 2010, s. 5).

Zaragoza göstergelerinde bütünleşme kriterleri arasında üçüncü gösterge olan sosyal içirme; bireylerin toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve politik salanlarına katılımını teşvik etmektedir. Ülkelerin ve toplumların kültürlerarası diyalogu geliştirmesi, kültürel çeşitliliği ve sosyal uyumu teşvik etmesi; ve ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve her türlü ayrımcılıkla mücadele etmesi gibi konular göçmen ve göçmen kökenlilerin toplumsal hayata katılımları için önemli konulardır. Sosyal içirme özellikle yoksullukla mücadelede devreye girmektedir (European Ministretial Conference on Integration, 2010, s. 7).

Göçmen nüfus için toplumda aynı hak ve görevlere sahip olunması ve bunların kullanılması anlamında kullanılan aktif yurttaşlık terimi, Zaragoza göstergelerinde yer alan son entegrasyon alanını temsil etmektedir. Sosyal tanınma, göçmenlerin sahip oldukları hakları kullanabilmeleri için önemli bir etkiye sahiptir. Haklar ne kadar çok tanınırsa, göçmenler hem yerel hem de ulusal düzeyde bulundukları şehirlerin yaşamına aktif olarak katılma eğilimi göstermektedirler (CEFIS, 2014, s. 32).

Zaragoza Göstergelerinde ortaya konan dört ana kriterin birbirinden bağımsız ayrı alanlar olmadıklarını, birbirlerini etkileyen alanlar olarak ele alınmaları gerektiği ifade edilmelidir. Entegrasyon zamanla gerçekleşen bir süreçtir. Bununla birlikte, söz konusu göstergeler entegrasyonun anlık bir resmini vermektedir. Sonuç olarak, tekrarı yoluyla anlam kazandığı için, göçmenlerin bütünleşme süreçleri için göstergelerde belirtilen alanların öncelikli iyileştirme alanları olması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Netice olarak entegrasyon karşılıklı bir süreçtir ve göçmenlerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel demografik özellikleri gibi çeşitli faktörler göstergeleri etkilemektedir (CEFIS, 2014, s. 32).

Netice itibariyle göç süreci tek başına bir grubun üzerine bırakılamayacak kadar çok yönlü ve karışık ilişkiler barındıran bir süreçtir. Dolayısıyla uyumun

yakalanması için göç alan toplum, göç edenler ve göç edilen ülkenin kendilerine düşen sorumlulukları yerine getirerek özgün kültürün muhafaza edilmesi ve içinde yaşanılan toplumun sosyal yaşamına aktif bir şekilde katılmaları (kamusal alanına) elzemdir.

1.2.2. Kamusal Alan

Fransa kamusal ve özel alan ayırımına gitmek suretiyle kültürel farklılıkların bir arada yaşatılabileceği fikrini temel alarak bir düzen oluşturmaya çalışmıştır. Çünkü diğer kültürlerle daha az etkileşimde bulunan gruplar kendi içlerine kapanmakta ve kültürün kendisi diğer kuşaklar için durağan bir miras haline gelmektedir (Kaya & Kentel, 2005, s. 79). Bu doğrultuda kamusal alanda yurttaşların medeni haklarının eşit düzlemde korunması öngörülmüş ve farklı grupların kendilerine ait dilleri, dini bağlılıkları ve kültür pratikleri özel alanda yaşaması düşünülmüştür. Kamusal alanın kesin bir biçimde özel alandan ayrılması toplumsal düzenin temel kaidesi olarak kabul edilmiştir (Schnapper, 2003, s. 33).

İçinde bulunduğu şartlar nedeniyle göçmenler mekânsal olarak dışlayıcı bir etkiyle kapatmaya maruz kalmaktadırlar. Bu durum göçmenlerin kimliklerinin kültürel açıdan içinde bulundukları mekânlar gibi yaşadıkları ülkelerden kopuk kalmasına neden olmaktadır. Belirli bölgelerde ve kendi aralarında yoğunlaşmaları ve çoğunluk toplumunun kendileriyle kurduğu münasebetlerin zayıflığı göçmenlerin sahip oldukları kimliklerin hem nedeni hem de sonucu olarak kabul edilebilir (Kastoryano, 2004, s. 17). Göçmenler ile ev sahibi ülke toplumu arasında ortaya çıkan bu sosyal uzaklık göçmenlerin kamusal yaşama tam anlamıyla katılamamalarına, dolayısıyla sosyal yardım, konut yardımı, işsizlik sigortası gibi konularda ev sahibi toplumdan bir beklenti içine girmelerine yol açmaktadır. Bu durum göçmenlerin içine giremedikleri kamusal alanın imkânlarından faydalanamamanın bir sonucu olarak “alacaklarını” talep etme durumu şeklinde anlaşılabilir (Göker, 2015, s. 127). Göçmenlerin yoğunlaştıkları mahallelerde kendi aralarında geliştirdikleri dayanışma da bir başka açıdan, dış dünyanın kendilerine

adayattığı yoksulluk ve dışlanmaya karşı bir tepki olarak da görülebilir (Adıgüzel, Göç Sosyolojisi, 2019, s. 193).

Kamusal alanda farklı grupların yer alması ve meşru görülmesi topluluk içindeki bireylerin söz konusu cemaatleri aşmalarına ve diğerleriyle ilişkiye girmelerine olanak sağlayabileceği için önemli görülmektedir (Rehg & Bohman, 2007). Habermasçı düşüncenin diyalektik perspektifi doğrultusunda ele alınacak olursa; kamusal alan, göçmenler ile ev sahibi toplumun kendi aralarında bir müzakere kültürü geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Bu tartışma kültürü idealleştirilerek politik söylemlerin üzerinde tutulabilir ve kurumsal yapılarla desteklenirse bu diyalektik müzakere başarılı bir bütünleşme sağlayabilecektir (Rehg & Bohman, 2007). Böylelikle çeşitli gruplar için sabitlenme tehlikesi ortadan kalkmakta ve yenilenmeleri mümkün olabilmektedir. Bu grupların kamusal alanda yer almaları mevcudiyetlerini kaybetmeleri anlamına gelmez bilakis varlıklarını sürdürmelerini sağlar. Farklı gruplar kamusal alan çerisinde tanınmadıkları sürece aralarında bir tabakalaşmanın oluşması ve eşitsizliklerin ön plana çıkması da engellenememiş olacaktır (Schnapper, 2003, s. 34). Fakat son kertede farklı grupların kamusal alanda yer almalarını teşvik etme sürecinde bireylerin kültürel haklarının grupların cemaat haklarından önde geldiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tehlikenin önüne geçilebilmesi için grupların demokratik bir yapıya sahip olmaları sağlanmalıdır. Aksi takdirde etnik aidiyetlerin mutlaklaştırılması riski bireysel özgürlükleri kısıtlayabilecektir (Schnapper, 2003, s. 35).

Bireylerin kültürel hakları söz konusu olduğunda dile getirilen en temel meselelerden bir tanesi dil konusudur. Özellikle göçmenlerin göç ettikleri toplumla uyumları söz konusu olduğunda anadil ile içinde bulunulan toplumun diline hakimiyet konusunda iki yönlü olanakların sunulması bütünleşme stratejilerinde önem arz etmektedir. Aynı konu kamusal alan tartışmalarının da temel meselelerinden bir tanesidir. Aynı dilde iletişimin sağlanmadığı bir toplumda kamusal alan üzerine yapılacak bir tartışma da işlevsiz kalacaktır. Ancak hemen vurgulanması gerekir ki yargı birimlerinde, hastanelerde ya da okullarda ortak bir

dilin kullanılması azınlıklara ait hakların tanınmasına, azınlıklar ve göçmenlerin kamusal alana olan katkılarına ve göçmenlerin köken dillerinin gerekli tüm imkânlar sağlanarak özgürce öğretilmesine engel olmamalıdır. Böyle olduğu müddetçe eşitlik olgusu farklılıkların silinmesi anlamındaki olumsuz anlamından sıyrılıp milliyetçi sınıflandırmaların ötesinde toplumsal birlikteliğe işaret edebilmektedir.

Göçmenler günümüzde giderek yaygınlaşan bir kanıyla Avrupa'da sorun olarak görüşmeye başlamıştır (Göker, 2015, s. 103). Ulusal kimlik tartışmaları etrafında değerlendirildiğinde göçmenler kendi aralarındaki farklar göz ardı edilerek bütün bir grup olarak görülmekte ve ulusal kimliği ve aidiyeti besleyen değerleri zedeleyen bir grup olarak ele alınmaktadır. Çoğu zaman ev sahibi toplum tarafından kültürel kimliğe karşı tehdit olarak algılanan göçmenlere dair bu algı, göçmenlerin nüfus içerisindeki oranlarıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Avrupa'nın pek çok ülkesinde göçmenler bulundukları ülkenin yerlisi olarak görülmemekte ve dahası olmaları gereken yerin dışında yaşayan insanlar olarak değerlendirilmektedirler. Göçmen ait olmadığı yere sonradan eklemlemeye çalışmakta, bu süreçte yaşadığı kültürel dönüşüm süreci dolayısıyla kendisini mühim çelişkilerle dolu bir sürecin içerisinde bulabilmektedir. Bu süreç içerisinde göçmen ait olduğu normları ve çevresini terk ederek yeni geldiği toplumda içinde bulunduğu durumu sürekli olarak bir neden ve amaçla meşrulaştırmaya çalışmaktadır (Göker, 2015, s. 105).

Göçmenler kendi aralarındaki etnik, dini ve kültürel farklılıklar göz ardı edilerek tek bir kategori olarak değerlendirilmektedirler. Göçmen denildiği zaman toplumsal bir gerçeklikten ziyade bir temsile gönderme yapılmakta ve toplumsal alan içinde görünür olan kastedilmektedir. Farklı göçmen grupların bir arada bulunduğu Fransa'da göçmen dendiği zaman akla gelen Kuzey Afrikalı profilidir. Göçmenin hangi milliyetten olduğu çoğu zaman göz ardı edilmektedir (Subaşı, 2008, s. 133).

Göçmenlerin gitmiş oldukları ülkelerde karşılaştıkları ayrımcılık, onları kendi aralarında sıkı dayanışma bağları geliştirmeye ve belirli bir kimlik etrafında toplanmaya yöneltmekte, göçmenler içinde bulundukları toplum tarafından

dışlanmış hissettiklerinden kendi köklerine bir yönelim içerisinde olmaktadır (Kastoryano, 2004, s. 19). Göçmenlerin yaşadıkları toplumda uğradıkları ayrımcılığın derecesine göre maruz kaldıkları fırsat eşitsizliği karşısında kendilerini savunacakları ve kültürel bir kimliğe ihtiyaç duymaktadırlar. Söz konusu kültürel kimlik köken ülkeden değerler barındırmakla birlikte ikamet edilen ülkeden de birtakım unsurları bünyesinde barındırabilir. Göçmenlerin ikamet ettikleri ülkelerde sahiplendikleri bu kültürel kimlik, göç veren ülke ile ev sahibi ülke arasındaki tarihi ilişkileri ile göçmen grubun din, etnisite, ekonomik sınıf gibi konulardan hangilerini daha çok önemseydiği konusuyla doğrudan ilgilidir (Göker, 2015, s. 106).

Göçmenler ev sahibi toplumlar tarafından asimile/entegre olamamakla itham edilseler de, uyum konusunda çok büyük gayret gösterdikleri durumlarda dahi aileden kendisine aktarılan ten rengi, görünüş özellikleri ve geldiği yer konusunda karşıdakine fikir veren isimleri nedeniyle farklı olarak algılanmaya devam edilmekte ve dezavantajlı durumlarını sürdürmektedirler (Göker, 2015, s. 106).

1.2.3. Cemaat

Tezin içerisinde cemaat olgusu sıklıkla işlenmiştir. Sosyolojinin önemli tartışma alanlarından biri olan bu kavramı yalnızca mahalli ilişkiler ya da dini gruplar etrafında teşekkül edilen biraradalık olarak anlamak yerine daha genel çağrışımla kullanılması tercih edilmiştir. Zira yurt dışındaki Türk toplumunun kendi kültürünü muhafaza etme stratejisi içerisinde birçok farklı birarada bulunma stratejisinin öne çıktığını ifade etmek mümkündür. Bu doğrultuda cemaat kavramı güven toplumuna işaret ettiği anlamıyla kullanılmıştır.

Sosyoloji disiplini içerisinde cemaat kavramının müstakil bir yeri vardır. Modern düşünce içerisinde de cemaat olgusu, onu oluşturan bağlar ve toplumun içindeki diğer birlikteliklerle farkları çeşitli sosyologlarca incelenmiştir. Cemaat kavramını irdeleyen bu sosyologlar arasında en fazla öne çıkan Alman sosyolog Tönnies'dir. Tönnies'in 19. Yüzyılın sonunda ortaya attığı Genmeinschaft (cemaat) ve Gessellschaft (cemiyet) kavramlarının karşıtlığı (Tekin, 2004, s. 107) üzerinden

cemaat kavramıyla ilgili bir fikir edinmemiz mümkündür Burada cemaati ön plana çıkaran özelliği dayanışmacı ilişkiler üzerine kurulmuş olması ve bu dayanışmanın dinamiklerinin aile, akraba, toprak ve komşuluk ilişkilerine dayanmasıdır (Günerigök, 2019, s. 290). Gemeinschaft (cemaat) kavramı müşterek bir inanç ve faaliyet etrafında şekillenir. Bu durum Durkheim sosyolojisinde “mekanik dayanışma” modelinde de ortaya konmuştur. Mekanik dayanışma geleneksel değerler etrafında birbirine benzeşen insanların arasındaki ilişki türüdür.

Cemaatin ortaya çıkması konusu İbn Haldun tarafından da irdelenmiş, insanın doğasından kaynaklanan bir olgu olarak cemaatin toplumda farklı saikler üzerinden teşekkül ettikleri belirtilmiştir. İbn Haldun’a göre cemaat neseb asabiyeti ya da sebep asabiyeti üzerinden temellenmektedir. Neseb asabiyeti akrabalık ve soy ilişkileri üzerinden gelişmiş olan bir hareketken, sebep asabiyeti aralarında herhangi bir akrabalık-soy ilişkisi bulunmayan insanların farklı dinamikler üzerinden biraraya gelerek bir takım ruhu oluşturmalarıdır (İbn Haldun, 2007, s. 334). Tonnies’in yukarıda ifade edilen tanımları içinde de İbn Haldun’un bu ayrımına benzer nitelikte bir kırılım görmek mümkündür.

Alman sosyolog Max Weber de toplumsal ilişki türlerine ilgi duymuştur. Weber’in düşüncesinde cemaat türleri toplumun sosyal gerçekliğini ortaya çıkardığı için önemli görülmüştür. Weber’e göre davranışlar duygusal veya geleneksel olarak bir ortak aidiyet duygusuna dayanıyorsa bu davranış türünün hakim olduğu topluluk “cemaat” olarak tanımlanabilir. Buna mukabil bir topluluktaki davranışlar rasyonel olarak gerekçelendirilen nedenlere dayanıyorsa bu ilişkiler de “cemiyet” ilişkisidir (Günerigök, 2019, s. 291). Fransa’da yaşayan 3. Kuşak incelendiğinde aralarındaki davranış biçiminin her ne kadar tümü rasyonel topluluk özelliği göstermiyorsa da önceki iki kuşaktan farklı olarak bir bölümünün cemiyet ilişkisi kurmaya başladıkları ifade edilebilir.

Weber ortaya koyduğu cemaat anlayışında Tonnies’den etkilenmiş olmakla birlikte yeni bir takım yorumlar da ortaya koymuştur. Weber akışkan bir sosyolojik zeminde yeni tipte bir grubun oluşması sürecine dikkat çekmiş ve geleneksel

cemaatle modern cemaatin kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığını, bu sürecin içerisinde bir geçiş aşamasının varlığına dikkat çeker. Fransa’da yaşayan üçüncü kuşak Türkleri ilk iki kuşaktan ayırdığı gözlemlenen önemli özelliklerden birisi de topluluk olma dinamiklerinin geleneksel değerlerden rasyonelleştirilmiş ilişkilere doğru yönelmesidir (Günerigök, 2019, s. 292). Üçüncü kuşağın yaşadığı değişim sürecinde de toplumsallık ortadan kalkmamakta ancak yeniden biçimlenmekte ve yüklendiği yeni anlamlarla farklı bir boyuta taşınmaktadır. Üçüncü kuşağın içinde olduğu cemaat ilişkileri daha faydacı özellikler göstermekle birlikte bunların nitelik olarak tek başına pragmatik bir motivasyon taşıdığı söyleyemeyiz. Üstelik üçüncü kuşakta gözlemlenen bu yeni tarz ilişkilerin sadece irade ve istekle ortaya çıkmasının mümkün olmadığı, bu ilişki tarzının hayata geçirilmesi için kamusal alanın ve imkanlarının da elverişli olması gerektiğini göz önünde bulundurmamak gerekmektedir (Tekin, 2004, s. 109). Dolayısıyla üçüncü kuşağın yeni tip toplumsallaşma yönelimi tek başına genç kuşağın iradesiyle olmamakta, içinde bulunulan dönem ve koşulların da buna yatkın olması gerekmektedir. Bu süreçte birararada bulunma gereksinimini ortaya çıkaran en belirleyici faktörün ise “belirsizlik” olduğunu ifade etmek gerekir (Günerigök, 2019, s. 296). Belirsiz olma halinden kaçınmak için insanlar farklı saiklerle bir araya gelmekte ve bu belirsizlik haline karşı kendi aralarında bir güven toplumu oluşturma arayışı içine girmektedirler.

1.2.4. Diaspora

Kökü itibariyle Yunanca olan Diaspora kelimesi “*dağılma*” anlamına gelmektedir. Kelime, İskenderiye kentindeki Yahudi bilginler tarafından Kitab-ı Mukaddes’in Yunanca tercümesinde kullanılmıştır. Dağılma anlamının ilk anlatıldığı yer ise Tevrat’ta Yahveh’in Yahudilere verdiği ceza² sonucu sürgün edilmeleridir. Söz konusu sürgünün Milattan Önce 598 yılında Kudüs’ün yıkılmasından sonra

² Tevrat’ta Yahudi kavmine verilen ceza şöyle anlatılmaktadır: “Rabb seni düşmanlarının önünde kırdıracak; onlara karşı bir yoldan çıkacaksın ve onların önünde yedi yoldan kaçacaksın; ve dünyanın bütün ülkelerinde serseri olacaksın.” (Dufoix, 2011, s. 1)

gerçekleşen Babil sürgünü olduğu sanılmaktadır. Sürgün döneminden sonra Yahudiler serbest kalmışlarsa da dünyanın farklı yerlerine dağılmışlar ve yaşamlarını farklı coğrafyalarda geçirmişlerdir (Braziel & Mannur, 2008, s. 1).

Diaspora ile göçmen arasındaki farkı ortaya koymak iki kavramın birbirinden daha net ayırt edilmesine olanak sağlayacaktır. Birbirine çok benzer yönleri olsa da göçmen göçtüğü yere uyum sağlamakta ve zamanla orali olmaktadır. Ancak diasporalar belirli bir kimliği koruyarak var olmaktadırlar. Göçmenlerin gittikleri ülkelerin karakterine göre kimlikleri, karakterleri zaman içerisinde değişime uğrarken diasporaların gittikleri yerlerdeki yerel koşullardan bağımsız bir şekilde değişmeme yönünde taşıdıkları bir irade bulunmaktadır (Dufoix, 2011, s. 2).

Bütün bu özelliklerin yanı sıra diaspora kavramının ortaya çıkardığı en önemli özelliği diaspora hareketlerinin zorunlu bir yerinden etme durumu içermesidir. Yani göçmenler kendi rızalarıyla bir yere göç edip orada yaşamaya devam ederken, diasporalar kendi rızaları dışında zorlama ile başka diyarlara gidip yerleşmişler ve yurtlarını terk etmelerine neden olan ortak bir acı etrafında kenetlenmişlerdir (Sheffer, 2006, s. 242). Ancak günümüzde yurt dışında diaspora olarak yaşayan topluluklar onları anavatanlarından çıkmaya zorlayan şartlar ortadan kalmış olsa bile bulundukları ülkede yaşamaya devam etmektedirler. Ayrıca diaspora kavramı bir ulusa bağlı olarak anavatandan dışarıda yaşayan insanları tanımlamak adına devletler için daha kullanışlı bir terim haline gelmeye başlamıştır.

Diaspora kelimesinin literatürde yeniden yer alması ve yaygın olarak kullanılmaya başlanması 20. yüzyılda gerçekleşmiştir³. 20. yüzyıla kadar diaspora kelimesi daha çok ilahiyat ve din incelemeleri alanında kullanılmıştır (Dufoix, 2011, s. 26). İsrail Devleti 1948 yılında kurulduğunda ilk amaçlarından biri dünyadaki Yahudileri İsrail Devleti toprakları içinde toplamak olmuştur. Ancak farklı ülkelerde yaşayan pek çok Yahudi'nin İsrail'e yerleşmeyi reddetmesi üzerine İsrail Devleti

³ Diaspora kelimesi 1960'lı yıllara dek toplum bilimleri sözlüklerinde yer almamaktadır. (Dufoix, 2011, s. 29)

kendi yurttaşı olmasalar bile dünyanın diğer ülkelerindeki Yahudilerle ilişkisini sürdürmek istemiş ve bu yöndeki politikasını 1967 yılındaki Altı Gün Savaşı ile yoğunlaştırmıştır (Dufoix, 2011, s. 8). Dolayısıyla 20. yüzyılda devletlerin yurt dışında yaşayan vatandaşlarına ya da soydaşlarına karşı duyduğu ilgi ve geliştirdiği politikalar diaspora kavramının farklı bir anlam yüklenmesine neden olmuştur. 20. yüzyılda devletlerin bir strateji çerçevesinde yurtdışında yaşayan vatandaşlarına yönelik politikalar geliştirmesiyle birlikte yurt dışında yaşayan vatandaşların diaspora olarak ele alınmaya başlandığını ifade etmek mümkündür.

Dahası diaspora kavramı 1990'lı yıllarla birlikte çeşitli kullanım alanları edinmiştir. Buna göre diaspora kavramı ulusal bir grup için kullanıldığı gibi (Britanya, İran, Latin Amerika vs. diasporası), bölgeler (Fransa'daki Korsika, Alsace diasporaları), veya profesyonel gruplar (bilim insanları, mühendisler, Nijeryalı futbolcular diasporası!) için de kullanılmaya başlanmıştır. Bu anlamda diaspora kelimesi bir noktadan dağılmayı ve dolayısıyla mesafeyi ifade ettiği gibi, toprakla sınırlı olmayan ilişkilerin sürdürülmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamıyla diaspora kelimesi yaygın nüfus hareketlerinin, dışarıdan göç alma "immigration", ve dışarıya göç verme "émigration" kavramlarının yerine geçebilmektedir (Braziel & Mannur, 2008, s. 4).

Diaspora teriminin içerisinde bir köke, ulusa ya da toprağa dair hissedilen aidiyetin sürdürülmesi ya da yeniden inşa edilmek istenmesi söz konusudur. Devletler de diaspora terimiyle birlikte yurt dışındaki yurttaşlarının kolektif hafıza ve deneyimlerini yapılandırma gayreti içerisine girmektedirler (Braziel & Mannur, 2008, s. 5). Bu açıklama doğrultusunda kişilerin kendilerini aidiyet anlamında nasıl hissettikleri ya da nereye bağlı gördüklerinden daha önemli olan şey mesafenin nasıl yönetildiği sorusu olmaktadır (Dufoix, 2011, s. 79).

Türkiye'de diaspora kavramı daha çok 2000'li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. 2009 yılının Nisan ayında gerçekleştirilen Dış Ekonomik İlişkiler Forumu toplantısında o dönem Türkiye'nin Dış Ticaret Bakanı olarak görev yapmakta olan Kürşat Tüzmen, yaptığı konuşmada yurt dışında yaşayan Türkleri tanımlamak için

“diaspora” kelimesini kullanmış ve diasporanın Türkiye ticaretine katkılarını dile getirmiştir. Bu konuşma, ilk defa bir Türk bakanın yurt dışında yaşayan Türkler için diaspora kelimesini tercih etmiş olması dolayısıyla önemlidir (Dufoix, 2011, s. 9). Yurt dışında yaşayan vatandaşların bu şekilde tanımlanması ve diaspora yönelik müstakil kurumların oluşturulması, Türkiye’nin dünyadaki ekonomik ağırlığı ve konumuna güvenmenin bir tezahürü olarak değerlendirilmektedir (Sheffer, 2006, s. 3).

Diaspora kelimesi günümüzde kazandığı kullanım genişliği ile modern dünyaya son derece uyumlu bir kavramdır (Sheffer, 2006, s. 241). İçerdiği olumsuz anlamlardan arınarak mesafeyle ilişkinin dönüşümünü ifade eden bir anlam yüklenmiştir. Kelime günümüzde sayısız makale, dergi ve kitapta çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Ancak bu kullanımların ekseriyeti belirli bir gruba bir bütünlük kazandırmak ortak paydasında buluşmaktadırlar. Üstelik diaspora kelimesi en yerel olandan en geniş olana tüm toplulukları çağrıştırdığı hem geçmişi ve hem de geleceği kapsayabileceği için kullanışlı bir kelime olarak görülmektedir (Dufoix, 2011, s. 104).

Uluslararasılaşma süreçleri devletlerin yurt dışında yaşayan vatandaşlarını daha önemli hale getirmiş, hükümetler de yurt dışında bulunan vatandaşlarının giderek daha büyük bir öneme sahip olduklarını kabul ederek onları mobilize etmek adına tutarlı ve stratejik bir ilişki kurma sorumluluğu hissetmişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

FRANSA'YA GERÇEKLEŞEN GÖÇ VE GÖÇ SONRASI TOPLUMSAL YAPI

Fransa kıta Avrupa'sının göç alan önemli ülkeleri arasındadır ve güçlü merkezi yapıya sahip yapısıyla Fransa'nın göç tecrübesi kendine has bir deneyim içermektedir. Fransa monarşi sisteminden cumhuriyet düzenine geçiş sürecinde Fransız kimliğini anayasal yurttaşlık bağlamında tanımlamış ve özgürlük, eşitlik, kardeşlik ilkeleri etrafında evrensel olduğuna inandığı değerler temelinde bir vatandaşlık yaklaşımı ortaya koymuştur (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 510).

Fransa'da göç politikaları en genel anlamıyla Cumhuriyetçi değerleri esas alan ve temeli kamusal alan/özel alan ayrımı ile laiklik ilkelerine dayanan bir mesele olarak ele alınmıştır. Asimilasyon ve entegrasyon kavramları etrafında şekillendirilen bu süreç Fransa'da yaşayan tüm insanların köken ülkelerine ait kimlik ve aidiyetlerini bir kenara bırakarak herkese eşit ve tarafsız bir kamusal alan içerisinde bütünleşmeleri esasına göre kurgulanmıştır (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 513). Fransa'da İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gerçekleşen göç süreçlerinin incelenmesi söz konusu yaklaşımı Fransa'nın hangi kurumsal mekanizmalarla desteklediği ve hükümetlerin hangi uygulamalar aracılığıyla cumhuriyetçi entegrasyon modelini hayata geçirdiğini göstermesi açısından kıymetli görülmektedir.

2.1. Fransa'da Göç Süreçlerinin Tarihçesi

Fransa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uyguladığı göç politikaları incelenirken iki önemli süreç göz önünde bulundurulmalıdır. Göç politikalarını önemli ölçüde etkileyen bu süreçlerden ilki 1789 Devriminin ardından geliştirilen "vatandaşlık" tanımı ve tartışmalarıdır. Göç politikaları üzerinde belirleyici etkisi olan

ikinci süreç de Fransa'nın sömürgecilik deneyimi ve bu süreçte oluşan tarihi toplumsal birikimidir (Petek, 2008, s. 87).

Fransız Devriminin ardından vatandaşlık konusu etrafında pek çok tartışma gerçekleştirilmiş, bu tartışmalar esnasında vatandaşların Fransız devletiyle kurduğu ilişki, hak ve görevleri ortaya konmuştur. Bu dönemde yaşanan tartışmalarda Avrupa toplumlarında hâkim olan "Aydınlanma" düşüncesinin de ciddi etkileri olduğunu ifade etmek gerekir. Nihayetinde Fransız devrimi ile ortaya çıkmış olan ulusçuluk fikri ve Aydınlanma düşüncesinin ortaya koyduğu değerler etrafında olgunlaşan bir vatandaşlık tanımından bahsetmek mümkündür. Fransa, hukuki anlamda göçmenlere ilişkin vatandaşlık tartışmaları kapsamında da 1789 Devrimiyle birlikte kabul ettiği ilkeleri korumayı ve bu ilkeler doğrultusunda politikalar ortaya koymayı tercih etmiştir. Fransa'daki hukuk düzeni incelendiğinde, milliyet ve köken ayırımından yola çıkan tüm yaklaşımların reddedildiği ve ırksal ayırım üzerinden geliştirilen perspektiflerin göz ardı edildiği anlaşılmaktadır (Beaud & Noiriel, 2003, s. 17). Bu doğrultuda Fransa'da vatandaşlığın ediniminde yalnızca kan bağı (jus sanguis) değil, kan bağının yanı sıra toprağa bağlılık (jus soli) da kabul edilmiştir (vie-publique.fr, 2019). Vatandaşlığın ediniminde kabul edilen bu yaklaşım yalnızca hukuki alanda kalmamış, Fransa'da iktidara gelen hükümetlerin de göçmenlere yönelik stratejileri üzerinde belirleyici olmuştur. Vatandaşlık konusundaki bu yaklaşımındaki farklılığından dolayı Fransa diğer devletlerden farklı kendine özgü göç ve göçmen stratejileri geliştirmiştir.

Fransız göç politikaları üzerinde belirleyici olan bir diğer önemli süreç de Fransa'nın sömürgecilik deneyimidir. Fransa'nın kolonyal tarihi, Fransa'nın kendine özgü göç politikaları ortaya koymasını sağlayan ve Fransa'yı bu yönüyle göç alan pek çok diğer devletten ayıran önemli bir konudur. Kolonyal dönemde gerçekleşmeye başlayan yoğun göç hareketliliği, Fransa'nın göç alan diğer devletlerden farklı olarak çok erken dönemlerde göç tecrübesi edinmeye başlamasını sağlamıştır. Bu dönemde Fransa ekonomik alanda özellikle alt yapı yatırımları için hakim olduğu kolonilerindeki insan kaynağına yönelmiştir. Bu nedenle Fransa'da 20. Yüzyıl

öncesinde önemli göç hareketliliğinin yaşandığını söylemek mümkündür. Fransa'ya yönelik göç hareketliliğinin erken dönemde başlaması alt yapı ve sanayi alanındaki gelişmelerle ilgili olduğu gibi Fransa'daki nüfusun azalmasıyla da ilgilidir. Fransa, Ortaçağ'da Avrupa ülkeleri arasında en yüksek nüfusa sahipken (Avrupa'da yaşayanların ¼'i) on dokuzuncu yüzyılda Avrupa'daki diğer devletler nüfus anlamında Fransa'yı geçmişlerdir. Fransa bu anlamda diğer devletler karşısındaki dezavantajlı durumunu kolonilerinden sağladığı insan kaynağıyla gidermeye çalışmıştır (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates - Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019). Ayrıca belirtmek gerekir ki Fransa Birinci Dünya Savaşı sürecinde de hâkim olduğu kolonilerdeki insanları asker olarak ordusuna almıştır. Kolonilerden gelen ve Fransız ordusunda görev alan askerler savaşın bitmesinin ardından Fransa'da kalarak özellikle sanayi sektöründe ihtiyaç duyulan alanlarda çalışmışlardır (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019).

Fransa'da Avrupa'dan gelen göçmenler ile Avrupa dışından gelen göçmenler arasında bir ayırım yapıldığını söylemek mümkündür. Aynı dönemlerde ve aynı amaç için Fransa'ya gelmiş olan Müslümanlara, Avrupalı diğer göçmenlerden farklı olarak izolasyon politikasının izlendiği belirtilmektedir. Avrupa dışından gelen bu göçmenlerin sorunlarının başında sosyo-kültürel farklılık ve düşük ücretler konuları ele alınmaktadır (Kolbaşı Muyan, 2018).

Vatandaşlık tanımı ve sömürge geçmişinden hareketle Fransa'nın göçmen politikalarını anlamaya çalışırken elbette her dönemin kendine özgü koşullarını göz önünde bulundurmak gerekecektir. Birinci ve İkinci dünya savaşları ile ikisi arasındaki dönem kendi koşulları ile değerlendirilebilecek hassasiyetlere sahip olduğundan, oluşmaya başlayan göçmen politikalarını söz konusu tarihsel arka planları gözeterek İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden başlayarak irdelemek yerinde olacaktır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Fransa'ya doğru yoğun bir göç akımının başladığı söylenebilir. Bu yoğun göçü düzenlemek, kontrol altına almak ve bu yeni gelen göçmenlerin topluma kazandırılmasını sağlayacak politikalar geliştirmek maksadıyla “Ulusal Göç Ofisi” gibi kurumlar ihdas edilmiştir (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 511).

2.1.1. Soğuk Savaş Dönemi

Kıta Avrupa'sında bulunan Hollanda ve Almanya gibi Fransa'da ikinci dünya savaşından sonra dışarıdan temin edilecek işgücüne ihtiyaç duymuştur. Böylelikle 1950'li yıllardan 1970'li yıllara kadar işgücü ihtiyacının dış göçler ile karşılanması yoluna gidilmiştir (Kaya & Kentel, 2005, s. 17). Bu dönemdeki göçlerin artışında dekolonizasyon süreci ve 1958 yılında imzalanan Roma Anlaşması (traite de Rome) serbest dolaşım prensibinin gelmesi de etki etmiştir (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019).

Fransa, göçmenleri ilk etapta geçici görmüş ancak gelen göçmenlerin ailelerini de yanlarına almalarına müsaade etmiştir. Fransa bu durumu çalışma izni ile oturma izni ayırmasına giderek çözmüştür. Fransa dışarıdan göçmen alırken etnik bir kota koymamış ancak öncelikli olarak eski sömürge ülkeleri ve güney Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlere öncelik vermiştir (Kolbaşı Muyan, 2018).

Tablo 2: Fransa'nın işgücü anlaşması yaptığı ülkeler ve anlaşma tarihleri

Ülke	Tarih
İtalya	1947
İspanya	1956
Cezayir	1962

Portekiz	1962
Fas	1963
Tunus	1964
Türkiye	1965

Fransız hükümeti göçmen ikamet iznini çalışma izninden ayırmış ve böylelikle iş arayanların ve ailelerinin Fransa'ya gelişlerini kolaylaştırmıştır. Bu uygulama aynı zamanda göçmenlerin Fransa'da kalıcı olarak yerleşmelerini sağlamıştır (Kaya & Kentel, 2005, s. 17). İlk dönemde herhangi bir etnik kota olmamasına rağmen Fransız hükümeti işçi alımında Avrupa içinden göçmenleri teşvik etmiş ancak sonrasında bu durum değişmiştir (Kaya & Kentel, 2005, s. 18).

Fransa dışarıdan gelen işçi alımı süreçlerini yönetmek üzere Ulusal Göçmen Ofisi'ni (1945) (Office Nationale d'Immigration – ONI) kurmuştur. Bu ofis kurulduğu dönemde Fransa dışından gelen iş gücünün yönlendirilmesi sürecini tek başına takip etmekteydi (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates - Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019). Ancak bu ofisin işçi taleplerini yeterince hızlı karşılayamaması ve işverenlerin bu ofise verdikleri işveren payları nedeniyle işverenler iş gücü alım sürecine müdahil olmuşlar ve resmi prosedürleri göz ardı ederek işçi alımına başlamışlardır (Kolbaşı Muyan, 2018).

Fransa göçmen alımlarının ilk aşamasında İş ve İşçi Kurumuna başvuran işçiler tercih edilmekteydi. Ancak sonraki aşamalarda Fransa'ya işçi göçü daha çok özel sektörün davetiyle ismen çağırılan işçilerin gelmesi anlayışına dayanan nominal göç dalgasıyla gerçekleşmiştir. Bir tür referans sistemine dayanan bu göç tarzı zincirleme göç anlayışı ortaya çıkarmış ve bu sebeple birbiriyle organik bağları daha güçlü göçmen toplumların Fransa'da yer edinmelerini sağlamıştır. Buna göre Fransa memnun kaldığı işçilerin referans oldukları işçilere başvurularında öncelik

tanımaktaydı. Bu sebeple göçmenlerin hemşeri ve akrabalarını çağırmaları sağlanmıştır (Kaya & Kentel, 2005, s. 18).

Ancak bu süreçlerde Fransız Devleti, daha çok diplomatik bir rol üstlenmiş göç süreçleri esas olarak işverenlerin kontrolünde ilerlemiştir. Bu durum daha sonra farklı sorunlara yol açmıştır. İşçi alımlarının devlet yerine işverenler tarafından yürütülmesi öncelikle işçi sendikalarında huzursuzluklara neden olmuş ve işçi sınıfının gelen göçmen işçilere önyargıyla bakmalarına neden olmuştur. Bunun dışında devlet kontrolü dışında gelişen göç süreci göçmen işçilerin çalıştıkları şehirlerin ucuz mahallelerine yerleşmelerine ve burada yoğunlaşmalarına yol açmıştır. Bu durum ilk etapta sorunları göçmenler arasında dayanışma ile çözülmesine vesile olsa da sonraları daha başka sorunların doğmasına neden olmuş, gettolaşma ve içe kapanıklık sorunlarını ortaya çıkarmıştır (Kolbaşı Muyan, 2018).

Devletin göçmenlerle ilgili süreçlere bu şekilde temkinli yaklaşması ve kesin bir kontrol mekanizması oluşturmamasının nedeni; geliştirilecek politikaların toplum nezdinde yabancılara yönelik bir ön yargı oluşturabileceği ve yabancılardan yaftalanacağı düşüncesi ve Fransa'nın geçmiş tecrübelerinde bu tür politikalar üretmeden de yabancılardan entegre etme konusundaki başarısına dayandırılmaktadır. Ancak 60'lı yılların ikinci yarısından itibaren yapılan ikili anlaşmalarla birlikte göçmenlerin geldikleri ülkelerin çeşitlenmesi ile bu alandaki idari boşluk resmi kurumlar bünyesinde oluşturulan departmanlarla giderilmeye başlanmıştır. Bu sürecin ilk örneklerinden biri Çalışma, Sağlık ve Toplum Bakanlığı bünyesinde 1966 yılında oluşturulan Toplum ve Göç Başkanlığıdır (DPM- Direction de la Population et des Migrations). Bu kurumsal atılımların bir ürünü olarak 1968 yılında yayınlanan bir genelge ile vasıfsız işçilere oturma izni verilmesi engellenmiştir. Bu genelgenin kapsamından aile birleşimi ile Fransa'ya gelen göçmen yakınları, Portekizli göçmenler ve bazı iş kolları hariç tutulmuştur (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019).

1968 yılına gelindiğinde Fransa’da gündeme gelen “öğrenci olayları” ve sonrasında toplumda yaşanan hareketlilik göçmenleri de etkilemiş göçmenler de 68 olayları sürecinde sosyal sorunlarını gündeme taşımaya çalışmışlardır. 68 olaylarının başlangıcı daha farklı dinamiklerden beslense ve başta bir öğrenci hareketi olarak ortaya çıksa da daha sonra işçi kesiminin de desteğini kazanması ile bu geniş işçi grubunun içinde yer alan göçmenlerin kendi taleplerini gündeme taşımaları için bir uygun zemin oluşturmuştur (Kolbaşı Muyan, 2018).

1968 olayları sırasında göçmenlerin kullandıkları slogan ve pankartlar da ilgi çekicidir. Birkaç dilde hazırlanan bu pankartlar, Fransa’da yaşayan göçmen grupların geldikleri ülkelerin dillerinde sloganlar ihtiva ediyordu. “Eşit İşe Eşit Ücret”, “Fransa’daki Göçmen İşçiler Birleşiyor” gibi sloganlar ile göçmenler gösterilere aktif olarak katılmışlardır. Fransız polisinin bu dönemde gözaltı istatistikleri de bu durumu doğrular niteliktedir. Bu istatistiklere göre gözaltına alınanların %10 ila %24’ü Fransa’da yaşayan göçmenlerdir (Kolbaşı Muyan, 2018).

Göçmenlerin gündeme getirdiği sosyal sorunlar diğer işçiler tarafından da benimsenmiş ve sendikaların göçmen işçilerin haklarını savunmak konusunda daha çok mücadele etmeleri istenmiştir. Hatta olaylara katılan göçmen göstericilerin polis tarafından sınır dışı edilmekle tehdit edilmeleri üzerine sendikalar göçmen işçileri doğrudan olaylara katmak yerine onlar adına göçmen haklarını dile getirme yoluna gitmiştir. 1968 olayları sürecinde yaşanan bu gelişmeler ile göçmen işçilerin sorunları popüler söylem olarak karşılık bulmuş ve siyasi alanda eskisinden daha çok yer almasını sağlamıştır. Ancak göçmenlere ilişkin meselelerin çeşitli alanlarda tartışmaya açılması sağlanması bu sorunlara ilişkin kalıcı çözümlerin ortaya konmasını sağlayamamıştır. Nitekim 1972 yılında İşçileri ve Çalışma Bakanlarının yayınladıkları bir genelgeyle işini kaybeden işçilerin oturma sürelerinin uzatılmayacağı kararı alınmış; ancak göçmen işçilerin verdikleri tepki ve yaklaşık sekiz ay boyunca çeşitli yerlerde düzenledikleri açlık grevleri sonucu söz konusu düzenleme, 1973 yılından sonra Fransa’ya gelen göçmenler hakkında uygulanmak

üzere değiştirilmiştir (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019).

1974 yılı Fransa'da İkinci Dünya Savaşı'nın ardından OECD ülkeleri ve Fransız ekonomisinde hızlı gelişimin yaşandığı "trente glorieuses" (muhteşem otuz yıl) döneminin sonu olarak kabul edilir. Trente Glorieuses yıllarını sona erdiren olayın petrol ihraç eden OAPEC ülkelerinin petrol ambargosu sonucu ortaya çıkan kriz olduğu ortaya atılır. Bu duruma ek olarak daha önce Fransızlar tarafından işletilen Cezayir petrollerinin millileştirilmesi Fransa'da ekonomik alanda bir daralmanın meydana gelmesine ve bu ekonomik krizden Arapların mesul tutulmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte 1974 yılında Fransa'da iktidarda olan muhafazakâr hükümet tarafından göçmen işçilerin istihdamı uygulamasına son verilmiştir. Bu dönem aynı zamanda aşırı sağcı parti Ulusal Cephe'nin (Front Nationale – FN) Jean Marie Le Pen tarafından kurulduğu dönem olmuştur. Aşırı sağcı partinin kurulduğu ilk dönemde büyük bir destek görmemiş olsa da (FN oy oranları: 1974: %0,74) yaşanan göçler ve krizden sonraki yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle 1980'li yıllarda daha çok destekçi bulmaya başlamıştır (Kolbaşı Muyan, 2018).

Fransa'da göçmenlere ilişkin sosyal sorunların çeşitli vasıtalarla gündeme taşınması ve petrol krizi sonrası ekonomik daralma, göç politikalarının en üst düzeyde cumhurbaşkanları tarafından ele alınması neticesini doğurmuştur. Nitekim Mayıs 1974 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Valéry Giscard d'Estaing göç konusunda radikal sayılabilecek kararlar almıştır. Bu politikalar arasında en belirleyici karar tüm yeni göç süreçlerinin durdurulmasıdır. Bu kararı ülkeye giriş-çıkışların ve oturma izinlerinin sıkı bir denetime tabi olmaları süreci izlemiştir (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019).

1974 yılında ilk defa Göçmen İşçilerden Sorumlu Bakanlık kurulmuştur. 1974 yılında göçmen işçilerin istihdamı süreci sona erdiyse de aile birleşimi ve

yasadışı yollardan gelenlerin katılımıyla Fransa'ya gerçekleşen göç devam etmiştir. Bakanlığın kurulması ile yeni göç süreçlerine ilişkin önleyici tedbirlerin alınması sağlanmış ancak diğer taraftan da daha önce gelen göçmen gruplarının yaşam koşullarının düzenlenmesi ile ilgili adımlar atılmıştır. Bakanlık göçmenlerin yaşama alanları, okuma yazma öğrenmeleri, meslek eğitimleri ve kültürel uyumları hakkında çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bu nedenle söz konusu dönem çelişkili bir takım uygulamalara sahne olmuştur. Fransız hükümeti bir taraftan göçmenlerin aile birleşimi yoluyla yerleşimlerini destekleyecek nitelikte adımlar atarken bir taraftan da göçmenlerin anavatanlarına geri dönmelerini sağlamak üzere politikalar geliştirmiştir. Bu anlamda hükümetler Nisan 1971 ve Kasım 1981 yılları arasında aileleriyle birlikte geldikleri ülkelere geri dönmeyi kabul eden işsiz göçmenlere 10.000 Frank ödeme yapmıştır. Bu uygulama daha ziyade Avrupa dışındaki göçmenler için ortaya atılmışsa da bu uygulamadan yararlananlar daha ziyade demokratik rejimlerin yeniden kurulduğu Portekiz ile İtalya'daki göçmenler olmuştur (Kaya & Kentel, 2005, s. 18).

Fransa göç sürecini tersine çevirmeyi sağlayacak girişimlerde bulunmakla birlikte kalan göçmenlerinde entegrasyonu konusunda çalışmalar ortaya koyarak göçmenleri Fransız toplumuna adapte etmeyi ümit etmiştir. Fransa'da göçmenlerin uyum konuları söz konusu olduğunda her fırsatta dile getirilen laiklik ilkesine rağmen göçmenlerin yaşadıkları yerlerde kamu kurumları ibadethaneler açılması için kolaylıklar sağlamıştır. Ayrıca Fransa'da yaşayan göçmenlerin geldikleri ülkeler ile Fransa arasında ikili anlaşmalar yapılarak göçmen çocuklarına anadil eğitiminin verileceği bir program hazırlanmıştır. ELCO (*Enseignements de Langues et de Cultures des communautés d'Origine*) (Öz Toplulukların Kültür ve Dil Eğitimi) adı verilen bu program kapsamında anlaşma imzalayan ülkelere, Fransa'da yaşayan göçmen vatandaşlarına okul saatleri dışında olmak şartıyla dernek veya okullarda ana dillerini öğretmek üzere öğretmen göndermesi imkânı sağlanmıştır. Ayrıca benzer amaçla göçmen topluluklar için "Mosaique" (Mozaik) isimli bir televizyon programı hazırlanmış ve bu programlar aracılığıyla göçmenler ve ailelerinin

anavatanlarıyla ilişkileri güçlü tutulmak istenmiştir. Söz konusu programlar göçmenlerin talep ettikleri hakların karşılanması olarak değerlendirilebilecek olsa da Fransa tarafında asıl maksat göçmenlerin anavatanları ile bağlarını güçlü tutarak bir gün ülkelerine geri dönmelerini sağlayacak imkânların önünü açmaktır (Kolbaşı Muyan, 2018).

Mayıs 1981 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sol - sosyalist parti adayı François Mitterand'ın seçilmesi ile göçmen politikalarında daha "özgürlükçü" politikaların yaşandığı bir döneme girilmiştir. Bu dönemi farklı kılan önemli yönlerinden bir tanesi önceki dönemlerde ihmal edilen göçmenlerin yasal hakları gibi meselelerin ele alınması ve bu doğrultuda bir takım düzenlemelerin hayata geçirilmesidir (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 517). Bu dönemde göçmenlere uygulanan geri dönüş yardımı uygulaması kaldırılmıştır. Uygulamanın kaldırılmasında talebin az olmasının ve Fransa için mali külfetinin çok olmasının etkisi bulunmakla beraber göçmenlerin artık Fransa'da kalıcı olduklarının kabullenilmesinin ilk işaretlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Yine bu dönemde eğitim ve aile konularındaki sıkıntılar ile banliyölerde yaşanan olaylar nedeniyle yerel yönetimlerin önleyici tedbirler almak konusunda yetersiz kaldığı düşünülerek merkezi politikalarla yönlendirilme yapılması yoluna gidilmiştir. Bu dönemde ülkeye kaçak yollarla giriş yapmış olan göçmenlerin yasallaşması sağlanmış, aile birleşimi uygulamasına yeniden izin verilmiştir (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 517).

1980'li yıllar Fransa'nın göçmen politikalarında sosyal ve ekonomik alanda işleme (insertion) politikalarını uyguladığı ancak yeni gelen göç akımına karşı da sıkı bir kontrol mekanizması ortaya koyduğu bir süreç olmuştur. Bu politikaların bir sonucu olarak 1981 yılında önce yabancıların dernek kurmalarının önünü açılmış, ardından bu dernekleri kurarken almak zorunda oldukları içişleri bakanlığından izin şartı kaldırılmıştır. Eğitim alanında göçmen çocuklarının başarısızlık oranlarını gidermek için Eğitim Öncelikli Bölgeler uygulaması başlatılmıştır. Yasal izni

bulunmayan (sans papiers) göçmenlere uygulanan, çalışma hayatına katılımlarını engelleyici prosedüre son verilerek 105 bin kişiye çalışma ve oturma izni verilmiştir (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019).

1984 yılında “Göçmen İşçilerden Sorumlu Devlet Bakanlığı” kaldırılmıştır. O dönem Başbakan olan Laurent Fabius bu duruma gerekçe olarak sosyalist hükümetin söz konusu bakanlık ve isminin yaptığı çağrışım nedeniyle göçmenlerin ayrı bir sorunlu grup olarak algılanmasının önüne geçmek istediklerini belirtmiştir. Böylece göçmenlerle ilgili konular azınlık grupların sosyal birleşimi meselesi çerçevesinde ele alınmak istenmiştir (Kolbaşı Muyan, 2018).

Ancak göçmenler hakkında yapılan bu girişimlere karşın Fransız toplumunda yabancılara ilişkin şüpheli tutum yaygınlaşarak devam etmiştir. 1970’lerin ilk yıllarında siyasi faaliyetlerine başlayan aşırı sağcı lider Le Pen’in Ulusal Cephe partisi 1984 yılındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %10 oy oranına ulaşmıştır. Göçmenler ve Fransız toplumundaki statüleri ile ilgili tartışmalar ise 1980’lerin sonuna doğru siyasal alana taşınmıştır (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019). Göçmenlerin ulusal siyaset içerisinde önemli bir konu haline gelmeleri Ulusal Cephe’nin baskıları ile gerçekleşmiştir (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 517). Böylece göçmenler konusu etrafında Fransa’da vatandaşlık konusu siyasiler tarafından irdelenmeye başlanmıştır. Bu durum göçmenler arasında sosyal konularda oluşmaya başlayan beklentiler ile de alakalıdır. 1986 yılında kurulan “Uyruk Komisyonu Kanunu” ve Jaques Chirac tarafından hazırlatılan “Bugün ve Yarın Fransız Olmak” başlıklı 1987 tarihli rapor 1990’lı yıllarda Vatandaşlık Yasası’nda yapılacak değişikliklerin zemini oluşturmuştur (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019).

Bu dönemlerde Fransa’da göç süreçlerine ve göçmenlere ilişkin etkin ve yapısal düzenlemelerin yapılmadığı bir dönem olmuştur. Fransa’ya göçün ilk

yıllarında devletin özel sektörün inisiyatifine bıraktığı işgücü ihtiyacı birtakım sorunları beraberinde getirmiş. Fransız Devleti bu sorunları bir bütün olarak ele almak yerine açığa çıkan kimi sorunların üzerine giderek kısmi çözümler üretmiştir. Bu dönem gerçekleştirilen politikalar göçmenlerin geri dönmesi ya da kalıcılığı konusunda henüz Fransız Devleti'nin de kesin bir karar vermemiş olduğunu, farklı görüşler arasında kararsız kalındığını göstermiştir. Fransa bu dönemdeki uygulamalarında göçmenlere kendi geleceklerini tercih etmek konusunda herhangi bir kısıtlama getirmemiş ancak göçmenlerin kendi rızaları ile Fransa toplumu içerisinde asimile olmalarını beklemiştir. Bu süreç içerisinde Fransa göçmenlerin etnik kökenleri ve dinlerini ön plana çıkaracak tanımlardan ve uygulamalardan bilinçli bir şekilde uzak durmaya çalışmış, işleme (insertion) uygulamalarıyla göçmenleri kendi kültür potası içerisinde eritmek ve birleştirmek istemiştir (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019).

1988 yılında “Ulusal Göç Ofisi”nin adı değiştirilerek “Uluslararası Göç Ofisi”ne dönüştürülmüştür. Ayrıca bu dönem içerisinde göçmenlerin entegrasyonu konusunda hükümete danışmanlık vermesi maksadıyla “Yüksek Entegrasyon Konseyi” (Haut Conseil a l'Integration) oluşturulmuştur (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 518).

Fransa'da sağ hükümetlerin 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren iktidara gelmeleri ile vatandaşlıkla ilgili daha katı tartışmalar yaşanmaya başlanmıştır. Bu yıllarda yaşanmaya başlayan tartışmalar 90'lı yıllarda göçmenlerle ilgili gündemin ana başlıklarını oluşturmuştur. Önceki dönemlerden farklı olarak 90'lı yıllarda göçmenlere ilişkin konular din ve etnik köken eksenli tartışılmaya başlanmış ve entegrasyon ve uyum konuları ön plana çıkmıştır. Bu dönem itibariyle göçmenlerin bir “problem” olarak kamuoyunda tartışılmaya başlandıkları söylemek mümkündür (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 518).

2.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Kültürel farklılıkların politik olarak ele alınması Fransa’da göçmenlere ilişkin tutumun ele alınma biçimine bağlıdır. Fransa’da 70’li yıllara kadar göçmenlere ilişkin yaklaşımın dağınıklık göstermesi sonradan politikanın konuya müdahil olup kendi dünya görüşüne uygun olarak düzenleme sonucunu çıkarmış ve bir diğer taraftan 90’lı yıllarda dile getirilmeye başlanan Fransa İslamı tartışmaları konuya politikacıların ilgi duyacağı toplumsal bir mesele hüviyeti kazandırmıştır. Konunun bu seviyede tartışılmasında Fransız devletinin oluşumunda baskın olarak yer alan düşünce, her türlü evrensel değerın Cumhuriyet’le özdeşleştirilmesi görüşüdür (Wieviorika, 2003, s. 42).

Göç ve göçmen süreçlerine ilişkin konular bu dönemde üç ana başlık altında değerlendirilmiştir. İlk konu yasadışı göçmen akınlarını kontrol altında tutmak ve ülkeye yasa dışı göçmenlerin girişini önlemektir. Üzerinde durulan ikinci konu göçmenlerin Fransız toplumun ile entegrasyonunu sağlamak ve üçüncü konu ise Fransa’da bulunan ve yasal statüsü olan göçmenlere vatandaşlık vererek söz konusu göçmenlerin Fransa’ya aidiyetlerini sağlamak ve entegre etmektir (Kolbaşı Mıyan, 2018).

Fransa sergilediğı bu politikalar ile ilk etapta göçmen sayısını azaltmayı hedeflemiştir. Göçmen sayısının azaltılması ülkeye giren göçmen sayısını kontrol altında tutmak yöntemiyle olduğı gibi vatandaşlık verilmesi suretiyle de sağlanmaya çalışılmıştır. Göçmenler ilgili bu düzenlemeler uygulamaya geçirildiğinde ise ilk olarak Müslüman göçmenler uygulama pratikleriyle karşılaşmışlardır. Fransız kamuoyunda İslam’ın Fransız değerleriyle çeliştiğı, Göçmenlerin toplumla bütünleşmesinde en çok sorun yaşayan grubun Müslümanlar olduğı tezleri haberlerde ve raporlarda sıklıkla vurgulanmaya başlamıştır (Kolbaşı Mıyan, 2018).

Fransa’da yurttaşlığın ediniminde Fransız anne-babadan doğanlara kendiliğinden vatandaşlık verilen jus sanguis ilkesiyle birlikte jus soli ilkesi de kabul edilmiş ve bu ilke Fransız devriminden beri Fransa’da hep geçerli olmuştur. Öyle ki

Fransa'da Ağustos 1792 tarihli bir kararla yazıları ya da eylemleriyle özgürlüğü ve devrimin ilkelerini savunan yabancılara Fransız vatandaşlığı verilmekteydi (Kaya & Kentel, 2005, s. 18). Fransız vatandaşlık yasasının çifte vatandaşlığa izin verdiğini de ifade etmek gerekir (Kaya & Kentel, 2005, s. 19).

Ancak jus soli ilkesi 1980'li yıllardan itibaren Fransa'da aşırı sağın gündeminde önemli bir eleştiri konusu olmuştur. Fransız aşırı sağcı parti lideri Jean Marie Le Pen, "Fransız Olmak İçin Bunu Hak Etmelisiniz" (Etre Français, cela se mérite) sloganını kullanmakta yurttaşlığın otomatik olarak elde edilmesini sağlayan sistemi eleştirmişlerdir. Bu eleştirilere karşı jus soli ilkesi kaldırılmamışsa da birtakım şartlar getirilmiştir. Bu şartlar arasında Fransa'da beş yıl ikamet etmek, dil becerisi, Fransız toplumuna asimile olma, altı aydan daha uzun bir süre hapis cezası almamış olmak ve Devletin güvenliğine karşı herhangi bir suç işlememiş olmak gibi kurallar getirilmiştir (Kaya & Kentel, 2005, s. 19).

Göçmenlerin toplumla bütünleşmelerini sağlamak adına atılan kurumsal adımlardan bir tanesi de bu alanda hükümet politikalarını koordine etmekle sorumlu olarak kurulan Entegrasyon Başkanlığı'dır (1991). Entegrasyon Başkanlığı'nın alt birimlerinden biri olarak çalışmalarına başlayan (1989) Entegrasyon Yüksek Konseyi (Haut Conseil à l'intégration) ise kapandığı 2012 yılına kadar yayınladığı rapor ve tavsiyeler ile önemli istatistikleri kamuoyu ile paylaşmış ve bir düşünce kuruluşu gibi çalışarak bu alanda kamuoyu oluşturmuştur (Petek, 2008, s. 74). Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir husus entegrasyon kelimesine yüklenen anlam ile ilgilidir. Uygulamada entegrasyon süreçlerine ilişkin tüm pratikler göçmenlere yönelik olsa Fransa kavramsal açıdan entegrasyon kelimesini tek başına göçmenler için değil toplumun tüm kesimlerinin Fransız değerleriyle bütünleşmesini çağrıştıracak şekilde kullanmayı tercih etmiştir. Ortaya konan metinlerde göçmenlere ilişkin hiçbir referans belirtilmemiş, toplum nezdinde etnisite temelli bir ayırım yapılmasına karşı bir hassasiyet geliştirilmiştir. Bu durum 2003 yılında "Cumhuriyetçi Entegrasyon" kavramının kullanılmasına ve ülkeye gelen göçmenlere imzalatılan metin içerisinde bu ibare kullanılana kadar bu bağlamıyla metinlerde ele

alınmaya devam etmiştir (vie-publique.fr, Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates -Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi-, 2019).

Her ne kadar teorik düzeyde göçmenlere ilişkin konularda bir hassasiyetin gözetildiği değerlendirilse de uygulamada 1990'lı yılların başlarından itibaren özellikle Müslüman göçmenlere yönelik sıkı bir kontrol mekanizması devreye girmeye başlamıştır. Cezayir ve Mısır'dan gönderilen din görevlilerin sayısına kısıtlama getirilmeye başlanmıştır (Kolbaşı Muyan, 2018).

Göçmenlere ilişkin vatandaşlık konularında yapılan düzenlemeler göçmenlerin siyasal katılımını da etkilemiştir. Fransız vatandaşlığına sahip olmayan göçmenler seçme ve seçilme hakkından da mahrum kalmaktaydılar. Bu anlamda Fransa'da göçmenlere tanınan siyasal hakların, Avrupa'nın diğer ülkelerindeki imkanlarla kıyaslandığında daha geride olduğunu söylemek mümkündür (Göle, 2015, s. 62). Göçmenlere seçilme hakkının verilmesi birkaç defa seçim dönemlerinde sol görüşlü partilerce dile getirilmiş olsa da hiçbir zaman hayata geçirilmemiştir. Fransız vatandaşı olmayan göçmenlerin yaşadıkları bölgenin siyasal hayatına katılım süreçleri danışma kurulları ile sınırlı kalmıştır. Politika yapıcılar üzerinde yaptırım gücü bulunmayan bu yerel katılım organlarının seçim usulleri ise demokratik katılım süreçlerinin dışında ilgili alandaki çalışmalarına göre kamu kurumlarının görevlendirmesi gerçekleştirilmektedir. Bu danışma kurulları farklı grupların yerel süreçlere katılımlarının sağlanması söylemiyle ön plana çıksa da bu organların farklı kesimleri ikna edilmesi için kullanıldığı öne sürülmektedir (Petek, 2008, s. 76).

Fransa'da toplumsal uyumun korunması açısından etnik kökene ilişkin her türlü farklılık göz ardı edilmeye çalışılsa da etnik köken ayrımcılığının oluşmaması için gösterilen bu çaba İslam'ın Fransa toplumundaki yeri ve bir "sorun" olarak kamuoyunda gündeme getirilmesi konusunda aynı hassasiyet gösterilmemiştir. İslam ile ilgili meseleler söz konusu olduğunda Fransız devleti her defasında laiklik ilkesini öne sürerek tartışmaların dışında kalmayı tercih etmiştir (Göle, 2015, s. 39). Fransız kamuoyunda ise İslam, Fransa'da yaşanan sorunların bir kaynağı olarak gösterilmeye başlanmış ve dışarıdan gelen bu İslam anlayışının Fransız değerlerine

yabancı olduğu öne sürülmüştür. Bu anlayış en somut haliyle 1994 yılında Fransız İçişleri Bakanı Pasqua'nın verdiği bir demeçte kendini göstermiştir. Pasqua Lyon'da bir cami açılışında yaptığı konuşmada İslam tartışmalarının Fransa'nın kendine ait bir konu olmadığını dile getirmiş ve Fransa'da İslam yerine Fransa İslamı'ndan söz etmek gerektiğini belirtmiştir. 1990'lı yıllarda dile getirilmeye başlanan Fransa İslamı konusu ve Fransa Devleti'nin Fransa İslamı'nı tanımlama girişimleri ancak 2000'li yıllarda somut bir karşılık bulmaya başlamıştır (Kolbaşı Muyan, 2018).

1980'li yılların başından itibaren, Fransız kamuoyunda ve medyasında göçmenlerle ilgili "hoşgörü eşiği" tartışması yürütölmeye başlamıştır. Bu tartışmanın "yabancıların sosyal maliyeti" refah devleti ve sosyal uyumu gibi sorularla pekiştirilmesi neticesinde günümüz Fransa'sında göç, ekonomik kalkınma için bir yük olarak görölmeye başlanmıştır.

Bu dönemlerde giderek güçlenmeye başlayan sağ partiler de seçim dönemlerinde kendi argümanlarını kuvvetlendirmek için göçmenlere ilişkin verileri abartarak kullanma yoluna gitmişlerdir. Fransa'da etnik kökene dayalı araştırma yapmak suç sayıldığından göçmenler hakkında kesin sayı ve istatistiklerin bulunmayışı aşırı sağcı gruplar tarafından istismar edilmiş ve abartılı sayılar kullanılarak göçmenlerin birer istilacı olduğu algısı yaratılmaya çalışılmış ve Fransız değerlerinin tehdit altında olduğu söylemi yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır (Kolbaşı Muyan, 2018).

2001 yılında ABD'de gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarından sonra Fransız kamusal alanında güvenlikçi bakış açısı göçmenlere yönelik tartışmaların merkezine oturmuştur (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 518). Bu dönemden sonra iltica ve aile birleşimi yöntemiyle gerçekleşen göç azaltılmak istenmiş, bunun yerine kalifiye insan göçünün teşvik edilmesi yönündeki politikalar ortaya konmuştur (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 519). Avrupa'da bu dönemde gelişen ve güç kazanan aşırı sağ popülizmin etkisiyle göçmenleri baskı altına alacak kurumsal mekanizmalar ortaya konmuştur. Sarkozy'nin Fransa Cumhurbaşkanlığı

yaptığı dönemde 2007 yılında oluşturulan ve 2010 yılına kadar faaliyetlerine devam eden “Ulusal Kimlik Bakanlığı” bahsi geçen kurumsal girişimlere örnek olarak gösterilebilir. Söz konusu kurum Fransa için “makbul vatandaşların” dışında kalan göçmen kimliklerin tehdit olarak algılanması ve tek tipleştirilmesi maksadıyla atılmış adımlardan bir tanesi olarak değerlendirilebilir. Söz konusu bakanlık kamuoyundaki tartışmalar ve toplumsal muhalefet dolayısıyla 2010 yılında İçişleri Bakanlığı’na bağlı bir sekreterlik haline dönüştürülmüştür (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 519).

2.1.3. 11 Eylül 2001 Sonrası Dönem

Güvenlik kavramı 11 Eylül saldırıları sonrasında ön plana en fazla çıkan terimlerden biri olmuştur. 11 Eylül saldırılarının göçmenler, ev sahibi toplumlar tarafından ulusal güvenliği tehdit eden unsurlar olarak algılanmaya başlamışlardır (Kaya & Kentel, 2005, s. 8). Toplumsal ve bireysel anlamda güvensizliğin artışına karşı hükümetler tarafından alınan tedbirlerin yapısal olmaktan ziyade; milliyetçi, yabancıları dışlayan bir niteliğe sahip olması dolayısıyla popülizm artmış, hükümetler toplumun refahını sağlayıcı tedbirler yerine kendi iktidar alanlarını genişletmeye çalışmışlardır (Kaya & Kentel, 2005, s. 9). Bu süreçte medyanın da ön yargılı bir biçimde göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerin suça kaynaklık eden alanlar olduğu ve göçün yıkıcı neticeleri ile ilgili haberleri, toplum içerisinde bu algının yerleşmesine ve yaygınlık kazanmasına neden olmaktadır (Kaya & Kentel, 2005, s. 9). Üstelik günümüzde tartışılan güvenlik kavramının sınırların korunmasıyla ilgili olmaması da güvensizliğin alanının ve buna karşı alınan önlemlerin soğuk savaş döneminin dahi ötesinde geniş bir anlama kazanmasına neden olmaktadır (Kaya & Kentel, 2005, s. 9). Güvenlik tehdidi soğuk savaş döneminde ideolojik ve askeri anlamda bir içeriğe sahipken günümüzde bu sınırları aşarak etnik ve dini kimlik talepleri, göç hareketleri kolaylıkla güvenlikle ilgili kaygılara dönüşebilmektedir. Bu anlamda güvenlik günümüzde devlete yönelik tehditleri aşarak topluma yönelik tehditlerin önlemeye yönelik bir anlam kazanmıştır (Kaya, Euro-Türkler,

Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları, 2015, s. 48). Ancak burada üzerinde durulması gereken konu kültürel çeşitlilik içerisinde etnik veya dini kimliğe dair hak taleplerinin güvenlik politikalarının nedeni mi sonucu mu olduğudur. Bazı gruplar göçmenleri suçla ilişkilendirerek kendi toplumlarında ötekiler üzerinde bir korku oluşturmaya ve bu korkuyu pekiştirmeye çalışmaktadırlar (Kaya, Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları, 2015, s. 50).

2003 yılında dönemin İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy tarafından Fransa İslam Dini Konseyi (CFCM: Conseil Français du Culte Musulman) kurulmuştur. Söz konusu konseyin yönetimi ilk etapta bakan tarafından belirlenmiş, sonraki yıl ise üye derneklerin camilerinde yapılan seçimlerle temsilciler belirlenmiştir. Konseyde bakanın atadığı yöneticiler arasında Ditib'e⁴ (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği) bağlı bir temsilci atanmıştı. Bu süreçte seçimlerin siyasallaştığını ifade etmek mümkündür. Aynı şekilde temsil için gerçekleştirilen seçim süreci dernekler arasında gerilim oluşmasına neden olmuştur.

Fransa İslamı söyleminden maksat yabancı etkisinden ve diğer ülkelerin nüfuz alanından arındırılmış bir Fransa İslamı ortaya konmasıdır (Akgönül, 2008, s. 113). Ancak Fransa İslamı tartışmaları, bizzat Müslümanların özne olarak ürettikleri bir mücadele alanı olmaması ve daha ziyade Müslüman göçmenlerin yönelimlerini belirlemek üzere siyasallaşmış anlam kazanması dolayısıyla muğlaklık yaratmaktadır (Subaşı, 2008, s. 124).

Fransa İslamı tartışmaları içinde gündeme gelen bir diğer önemli konu da Fransa'da Cumhuriyet'in en önemli uzlaşma konularından biri olan laiklik ilkesi etrafında Fransa İslamı tartışmalarının nasıl değerlendirildiğidir (Göle, 2015, s. 44). Esasında laiklik Fransa'nın kendi içindeki din ve mezhep çatışmalarının sonrasında ortaya çıkmış bir ilkedir. Ancak günümüzde laiklik Müslümanların ortaya koyduğu

⁴ Ditib Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde 1983 yılında kurulmuştur (Akgönül, 2008, s. 98).

kimliğin nasıl görünür olacağının belirlenmesi için gündeme getirilmektedir (Subaşı, 2008, s. 137).

2.2 Fransa'nın Göçlerle Şekillenen Toplum Yapısı

Fransa'da göçmen kimdir sorusu "Bütünleşme Yüksek Komisyonunun" coğrafi ve hukuki iki kriteri temelinde yorumlanmaktadır. Buna göre Fransa dışında bir ülkede doğan ve Fransa'da yaşayıp Fransız vatandaşı olamayan kişiler göçmen olarak tanımlanmaktadır (Güler, Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme , Aralık 2016, s. 513).

Fransa'nın resmi istatistik kurumları tarafından göçmen Fransa dışında doğmuş olup Fransa'da ikamet eden kişiler için kullanılmaktadır. Bu göçmenlerin Fransa'da doğan çocukları göçmen olarak nitelendirilmemektedir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015, s. 37). Fransa'da yaşayan göçmenler ve çocukları kendi aralarında homojen bir yapı oluşturmamakta, kendi içinde pek çok farklılığı içermektedir. Ancak belirli bölgelerden gelen göçmenlerin kendi aralarında belirli benzerlikler içerdiğini söylemek mümkündür. Örneğin sahra altı Afrika'dan gelenler ile uzak Asya'dan gelen göçmenler kendi aralarında benzer kategoriler oluşturmaktadırlar (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015, s. 40).

2.2.1. Fransa'da Göçmen Nüfusu

2015 yılı rakamlarına göre Fransa'da 6.2 milyon insan göçmen kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu rakam, toplam nüfusu 66,2 milyon olan Fransa'nın % 9,3'ünü temsil etmektedir. Avrupa dışında doğan göçmen nüfusu ise 5,3 milyonla toplam Fransa nüfusunun % 8'ini oluşturmaktadır (Insee, 2019) Fransız İstatistik Kurumu olan Insee'ye göre bu rakamlar içinde kastedilen göçmen Fransa dışında doğmuş olup Fransa'da ikamet eden kimselerdir. Göçmenlerin çocukları ise (Fransa'da doğmuş ve ebeveynlerinden en az biri göçmen olan insanlar) Fransa

nüfusunun 7,3 milyonu veya nüfusun % 11'ini oluşturmaktadır. 2015 itibariyle⁵ Fransa'da göçmenler ve göçmen çocuklarının toplam sayısı 13.4 milyondur ve toplam nüfusun %20,2'si göçmenler ve çocuklarından oluşmaktadır (Insee, 2019).

Göçmen olarak Fransa'ya gelen büyükanne ve büyükbabaların da hesaba katılması Fransa nüfusu içerisindeki göçmen soylu sayısının çok daha fazla olacağı ifade edilebilir. Fransa'da göç alanındaki çalışmalarıyla öne çıkan bir isim olan Michèle Tribalat'a göre, 2011 yılında Fransa'da nüfusun 8,7'si Fransa'ya göç edenlerden oluşmaktadır. Anne babası veya büyük anne ve büyük babaları göçmen olan önceki iki kuşağın toplam Fransa nüfusuna oranı ise % 19,2'dir. Dolayısıyla Fransa'da göçmenler üç kuşak dikkate alındığında nüfusun yaklaşık % 30'unu oluşturmaktadır (Tribalat, lefigaro.fr, 2019).

Göçmenlerin Etnik Farklılıklarına Göre Nüfus İstatistikleri

Fransa'da yaşayan Türklerin nüfusu Fransız sosyolog Michele Tribalat'a göre 750.591'dir (Tribalat, Une estimation des populations d'origine étrangère en France en 2011, 2019). Türkler Fransa coğrafyasında en çok yayılmış olan göçmen grubudur. Fransa'nın her bölgesinde Türk göçü yerleşimi bulunduğunu söylemek mümkündür. Türklerin Fransa'da en yoğun yaşadığı bölge ise %44'lük oran ile Paris'in de içinde bulunduğu Ile-de-France bölgesidir. Ardından Türklerin yaşadığı bölgeler yoğunluklarına göre sırasıyla Strazburg'un içinde bulunduğu Alsace bölgesi (%21,9), Lyon'un içinde bulunduğu Rhone-Alpes Bölgesi (%21,1), Marsilya ve çevresi (%10,09) ve diğer bölgeler (%2,95) gelmektedir.

Michele Tribalat'a göre Fransa'daki göçmen nüfusun geldikleri ülkelere göre toplam üç jenerasyondaki sayıları şu şekildedir: Portekiz: 1.820.132, İtalya: 1.477.187, İspanya: 1.032.409, Türkiye 750.591, Cezayir 2.680.743, Fas: 2.099.963, Tunus: 791.549, Diğer Afrika Ülkeleri 2.126.032 (Tribalat, Une estimation des populations d'origine étrangère en France en 2011, 2019)

⁵ 2015 yılına ait olan söz konusu istatistiklerin Insee tarafından yayınlanma tarihi 18.12.2018'dir.

2.2.2. Diğer Göçmen Gruplarla Türklerin Karşılaştırması

Fransa’da Ulusal Demografik Çalışmalar Enstitüsü (INED) ve Ulusal istatistik kurumu olan INSEE, 22 bin kişiyle “Yörüngeler ve kökenler” isimli bir anket çalışması yapmıştır. Söz konusu araştırma 2008 yılında başlayıp 2015 yılında tamamlanarak yayınlanmıştır. Fransa’da etnik köken üzerine araştırma yapmak yasak olduğundan Fransız resmi istatistik kurumunun yayınladığı bu çalışma pek çok alanda Fransa’daki göçmenler hakkında istatistik verilebilecek nadir referans kaynaklarından birisi olduğu için önemlidir. Bu bölüm, bu araştırma çalışmasının içerisinden alınan istatistikler doğrultusunda ele alınmıştır. Fransa’da göçmen grupların tümünün birbiriyle mukayese edilebileceği ortak bir araştırmaya rastlamak Fransız kanunları çerçevesinde mümkün olmadığından bu bölümde verilen istatistikler Fransız resmi istatistik kurumunun bahse konu çalışması içerisindeki istatistiklerden faydalanılarak oluşturulmuştur.

2.2.2.1 Eğitim

Fransa’da eğitim ile ilgili verilere bakıldığında diğer göçmen gruplar arasında Türkleri en dezavantajlı kesim olduğunu ifade etmek gerekir. Bu alanda ortaya çıkan sonuçların pek çoğunda Türkler diğer göçmen gruplara göre daha geride kalmaktadır.

Fransa’da ilköğretim (Primaire) seviyesinde Türk kökenli öğrencilerin yüzde 44’ü en az bir kez sınıfta kalmaktadır. Fransa genelinde sınıfta kalma oranı yüzde 25 iken bu oran Faslılarda yüzde 34, Cezayirlielerde yüzde 33’tür. Dolayısıyla Fransa’da ilköğretim alanında Türklerin en fazla sınıf tekrarı yapan göçmen grup olduklarını söylemek mümkündür (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Türk öğrenciler arasında Fransa’da lise bitirme sınavı olan Baccalauréat’da başarı elde etme oranı yüzde 39 olarak gerçekleşmektedir. Üniversite çağındaki

gençlerin ise sadece yüzde 21'i üniversiteye kaydolmaktadır (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015). Gerçekleştirilen bu araştırmaya göre Fransa'da yaşayan Türk ailelerin çocukları, bu ülkede yaşayan diğer göçmen topluluklarıyla kıyaslandığında eğitim başarılarıyla ilgili kategorilerin çoğunda en geride yer almaktadır. Bu durumun önemli nedenlerinden bir tanesi birinci nesil Türk ailelerin eğitime bakışı ve çocuklarının eğitim süreçlerine yönelik yaklaşımları olarak gösterilebilir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Türkiye kökenli öğrencilerin eğitim durumları Fransız öğrencilerle kıyaslandığında ise eğitim başarıları arasındaki makas çok daha açılmaktadır. Bu durumda yine ailelerin etkisinin büyük olduğunu söylemek mümkündür. Zira Fransız gençlerin yüzde 14'ünün ailesi diplomasız iken, Türk ailelerde bu oran yüzde 64'e çıkmaktadır. Türk ebeveynlerin yüzde 83'ü çocuklarının ev ödevlerinde hiç yardımcı olmamaktadırlar. Ailelerin eğitim alanına ilgilerinin bir diğer önemli göstergesi ise Okul Aile Birlikleridir. Fransa'ya Türkiye'den gönderilen Milli Eğitim Bakanlığı'na mensup Türkçe ve Türk Kültürü Öğretmenleri göçmenlerin oluşturduğu okul aile birlikleri sayesinde çok daha etkili bir eğitim programı düzenlemekte bu birlikler anadil ediniminde ve okul derslerinin takibinde önemli avantajlar sağlamaktadır. Bununla birlikte Türk ebeveynler arasında okul aile birlikleri içerisinde görev alanların ve üye olanların oranı yüzde 2 gibi düşük bir oranda kalmaktadır (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Üçüncü kuşak Türk öğrencilerin eğitim başarıları konusundaki istisnai durumunun bir diğer nedeni ise Türk ailelerin çocuklarını hızlı şekilde ekonomik hayata katılması için teşvik etmesidir. Bu durum Türk gençlerinin eğitim başarılarını etkilemekle birlikte girişimcilik konusunda daha başarılı olmalarına vesile olmaktadır (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Türk ailelerinin büyük çoğunluğu işçilik yapan göçmen ebeveynlerden oluşmakta, çoğunluğu işçi olan bu Türk ebeveynler de çocuklarını daha ziyade, iyi meslek sahibi olabilecekleri tercihler yapma konusunda teşvik etmektedirler. Türk

ailelerin mesleki yönlendirmeleri ise yüksek eğitim alanının dışında kalmaktadır. Çünkü Türk ailelerin büyük bir bölümü yükseköğretimin gençlerin çalışma hayatına başlamasında bir yararının olmadığına inanmaktadırlar. Fransa'daki Türk ebeveynlerin yüzde 65'i yükseköğretimin iş hayatında bir fayda getirmediği kanaatindedir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

2.2.2.2. Aile Hayatı

Aile hayatı ile ilgili istatistikler söz konusu olduğunda Türkler diğer göçmen gruplara göre özgün bir yere sahiptir. Evlilik konusuna Fransa'daki Türk toplumu tarafından özel bir ehemmiyet verilmekte ve aile kurma süreci ebeveynlerin de dahil olduğu bir bilinçli bir süreç olarak ilerlemektedir. Fransalı Türk gençler arasında kendi vatandaşlarıyla evlilik yapanlar önemli çoğunluğu oluşturmaktadır. Türkiye kökenliler evlilik yoluyla göçte bütün göçmen grupları arasında en önde gelen göçmen grup olmaktadır. Özellikle son 10 yılda Türkiye'den Fransa'ya göç eden kadın ve erkeklerin büyük bölümünün, aynı zamanda Fransız vatandaşı olan bir Türkle evlenerek Fransa'ya yerleşen kişilerden oluştuğunu ifade etmek gerekir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Diğer göçmen gruplara göre Türk kökenli göçmenler arasında dikkat çeken bir diğer oran ise hemşeriliğin evlilikte önemidir. Fransa'da doğmuş Türk genç erkeklerin yüzde 39'ü ve kızların yüzde 74'ü ailesinin geldiği şehirden birisiyle evlenmektedirler. Bu doğrultuda hemşeri ile evliliğin, Türklerin yeni neslinin memleketle ilişkilerinin sürdürülmesinde önemli bir gösterge olduğunu ifade etmek gerekir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Fransalı Türk gençlerin ortalama evlenme yaşı erkeklerde 29, kızlarda 25 civarındadır. Ayrıca, evli gençlerin ebeveynleriyle birlikte yaşama alışkanlığının da oldukça yaygın olduğunu ifade etmek gerekir. Evli çiftlerin yüzde 50'si ya ailesiyle birlikte ya da hemen yakınındaki bir evde yaşamaktadır. Hiç bir göçmen grupta buna

benzer bir oranda aileye yakın yaşama durumu bulunmamaktadır (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

2.2.2.3. Çalışma Hayatına Katılım

Çalışma hayatına ilişkin istatistikler eğitimle ilgili veriler göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gereken bir konudur. Ancak Türk toplumunun ictimai yaşantısında çalışma hayatının önemli bir yeri olduğunu ifade etmek gerekir. Fransa'ya Türkiye'den göç eden ilk nesilde işçi oranı %59 iken Fransa'da doğan üçüncü kuşak Türklerde işçi oranı %62 oranındadır. Bu istatistik gençlerdeki işçi oranının Fransa'ya işgücü anlaşmaları çerçevesinde gelmiş birinci nesilden yüksek olması itibariyle oldukça dikkat çekicidir. Türklerin dışında diğer göçmen gruplarında üçüncü nesilde işçi olanların oranının birinci nesilden yüksek olmadığını da ifade etmek gerekmektedir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Göçmenler içindeki farklı etnik gruplar arasında işsizlik oranı en yüksek Türkler arasında olduğu görülmektedir. Fransa'da yaşayan üçüncü kuşak Türklerde erkeklerin yüzde 26'sı, kadınların yüzde 44'ü çalışma hayatına atılma çağlarının ilk 7 yılında iş bulamamaktadırlar. Bu oran yine diğer etnik gruplar arasında en yüksek seviyededir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Memurluk, öğretmenlik gibi prestijli okullar (Grande ecole) için düzenlenen sınavlara (Concours) giren Türk kökenli gençlerin oranı yüzde 2 olmaktadır. Türk kökenli gençler daha çok kendi çevrelerindeki ilişkileri kullanarak iş bulma yolunu tercih etmektedirler (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

İş görüşmelerinde ayrımcılığa uğradığını söyleyen Türk gençlerinin oranı ise yüzde 35. Bu oran da Cezayirli, Senegalliler ve Çinlilere göre büyük farkla önde bir oran. Fransa'da Müslüman kökenli göçmen gençlerin iş hayatında ayrımcılığa çok daha fazla uğradığını vurgulamak gerekir. Örneğin, Türk kökenli gençler arasında diploma sahibi olanlar, Portekizli göçmen ailelere mensup diplomalı gençlerden

sayıca daha fazla olmalarına rağmen Türk kökenli gençlerin işsizlik oranı Portekizlilerden 5 kat daha yüksektir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Bununla birlikte Fransa'da yaşayan göçmenler arasında en girişimci grubun Fransa'da yaşayan Türkler olduğunu belirtmek gerekmektedir. Kendi girişimiyle ticaret yapanlar, şirket kuranlar veya herhangi bir zanaata dayalı iş yapanlar arasında yüzde 16'lık oran ile Türkler, göçmen gruplar arasında ön plana çıkmaktadırlar. Bu anlamda Türkler girişimcilik alanında, Fransa'da yaşayan göçmen toplulukların ve hatta Fransız gençlerinin ortalamasının üzerinde yer almaktadırlar. Türk kökenli gençler arasında girişimcilik oranı yüzde 16 ile İtalya ve Çin kökenli göçmenlerle aynı değerde ve ilk sırada gelmektedir. Girişimcilik konusunda yüzde 13 ile İspanya kökenli göçmenler ve yüzde 11 ile Portekiz ve Tunus kökenli göçmenler sıralamayı takip etmektedir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Fransa'da yaşayan Türk göçmen vatandaşları arasında inşaat sektöründe çalışanların oranı yüzde 39'dur. Türk göçmenler arasında gıda ve yemek sektöründe faaliyet gösterenler yüzde 15, fabrika işçisi olup sanayi sektöründe çalışanların oranı ise yüzde 14 oranındadır. Bu sektörleri takiben Türklerin yöneldikleri bir başka sektör ise yüzde 9'luk bir oranla otomobil tamiri ve alım satım sektörüdür (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

2.2.3. Türklerin Anavatanlarıyla İlişkileri

Göç çalışmaları içerisinde ulus-ötecilik yaklaşımı göçmenlerin anavatanlarıyla ilişkilerine özel bir önem vermektedir. Ulus-ötecilik yaklaşım entegrasyon, kültürleşme kavramlarının tartışıldığı, göçmenlerin içinde bulundukları toplumdan ziyade göçmenlerin anavatanlarıyla farklı şekillerde ve farklı düzeylerde sürdürdükleri bağlara odaklanmaktadır (Şahin, 2010, s. 63). Günümüzde küreselleşme süreci ve sınırlar arası hareketlilik, ulus-ötecilik yaklaşımın odaklandığı bu süreci daha belirgin hale getirmiştir. Bugün sahip olunan imkanlar itibarıyla Türkiye'ye yönelik ulaşım kanallarının artması, 'charter' uçuşların yapılması, internet

aracılığıyla gündemin takip edilmesi, televizyon kanalları aracılığıyla anavatanla iletişim kesintisiz bir biçimde sürdürülebilmektedir (Akgönül, 2008, s. 95). Bu imkânlar göz önünde bulundurulduğunda ilk kuşağın 1970’lerde anavatanla kurduğu ilişki biçimiyle günümüzde kurulan ilişki biçimi arasında ciddi bir fark olduğu anlaşılabilecektir.

2.2.3.1. Anavatan gündeminin takip edilmesi

Fransa'da doğup büyümüş gençler arasından “Kendinizi Fransız hissediyor musunuz ?” sorusuna Türk gençlerin yüzde 42’si Cezayirlilerin yüzde 68, Portekizlilerin yüzde 75’i “evet” cevabını vermektedir. Bu istatistikle Türkler göçmen gruplar arasında kendini en az Fransız hisseden grup olmaktadır. Buna mukabil “Kendimi Türk hissediyorum” diyenlerin oranı yüzde 47 civarındadır (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Fransa'da doğan Türk gençlerin yüzde 48’i, Cezayir kökenlilerin yüzde 34’ü, Tunus kökenlilerin yüzde 37’si çifte vatandaşlığa sahiptirler (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

2.2.3.2. Anavatanla irtibat ve anavatani ziyaret

Birinci nesil Türklerin %92’si yılda en az bir kez Türkiye’ye gelirken bu oran üçüncü kuşakta %96’dır. Tüm göçmen grupları arasında gençlerin geldikleri ülkeye birinci nesilden daha fazla bağlı olduğu tek topluluk Türklerdir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015). Birinci neslin %90’ı Türkiye’deki yakınlarıyla telefonda görüşüyorken, üçüncü kuşağın %78’i Türkiye’deki yakınlarıyla telefonda görüşmektedir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Türk medyasını takip edenlerin oranı ise birinci nesle (yüzde 90) göre daha düşük olsa da yüzde 73’ü bulmaktadır. Bu oranla Türkler Cezayirlilere oranla 6 kat

daha fazla köken ülkelerinin medyasını takip etmektedirler (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

2.2.3.3. Anadilin kullanımı

Fransa’da yaşayan Türk aileleri, anadilin kullanımı hususundaki hassasiyetleri konusunda diğer göçmen gruplar arasında öne çıkmaktadırlar. Türk anne-babaların yüzde 90’ı ev içerisinde kendi çocuklarıyla Türkçe, yüzde 8’i sadece Fransızca konuşmaktadır. Fransa’da yaşayan tüm göçmen gruplar arasında Türkler, hane içerisinde Fransızca’yı en az kullanan topluluk olarak öne çıkarken, bu alanda Türkleri yüzde 35 ile Cezayirli aileler ve yüzde 38 ile Çinli aileler izlemektedir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Ev içerisinde hem anadilin hem de yaşanan ülke dilinin kullanılma oranı ise daha yüksektir. Bu anlamda çocuklarıyla hem Türkçe hem de Fransızca konuşan Türk ailelerin oranı yüzde 51’dir. Hane içerisinde anadilden başka bir dil kullanmayanların oranı ise Türk aileler arasında yüzde 41’dir. Evde Türkçenin konuşulması konusunda anne ya da babadan birinin Türkiye’den gelmiş olması önemli olmaktadır. Anne ile babanın birlikte Türkiye’den göçle Fransa’ya geldiği ailelerde hane içinde Fransızca konuşma oranı yüzde 2'lere kadar düşmektedir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

Fransa’ya Türkiye’den göç eden ailelerin çocuklarına anadillerini aktarma oranı yüzde 59’dur. Bu oran ABD’den Fransa’ya göç eden ailelerle birlikte Fransa’daki göçmenler arasındaki en yüksek orandır (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015). Türk kökenli göçmenlerin yüzde 97’si Türkçe bilmektedir. Fransa’daki Türk gençleri arasında herhangi bir güçlük çekmeden Türkçe konuşup yazabilenlerin oranı yüzde 79’dur. Türk gençlerinin yüzde 18’i ise Türkçe konuşabildiğini, fakat Türkçe yazmakta zorluk yaşadığını belirtmektedir (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2015).

2.3. Fransız Tipi Bütünleşme Modeli

Fransız sosyal bütünleşme modeli, 1789 İhtilali ve Aydınlanma düşüncesi doğrultusunda ortaya konmuş bir modeldir. Bu model, liberal hümanist dünya görüşünün, eşitlik ile bireysel özgürlük arasındaki zor denklemi çözme arayışı olarak tanımlanmaktadır. Fransız bütünleşme modeli, üçüncü cumhuriyet döneminde⁶, görünüşte çelişkili olan bu iki ilkenin birlikteliği için liyakate dayalı (meritokratik) politik bir düzen olarak ortaya çıkmıştır. Bu prensibe göre her Fransız vatandaşı liyakati, çalışması ve yeteneği doğrultusunda hak ettiği rütbeye erişebilmekte ve teorik olarak her makam, kökenine bakılmaksızın hak edene verilmektedir (Armagnague, 2010, s. 282).

Ancak Fransa'nın bu evrenselci projesi hayata geçirilirken 'zorlayıcı' bir yöntem izlenmiştir. Bu düşünce doğrultusunda "asileri uygarlaştırmak" adına "halk için halka rağmen" prensibi esas alınmış ve halkların –özellikle de kolonilerdeki toplumların- rasyonalizmi, evrenselliği ve laik Cumhuriyeti benimsemeleri arzu edilmiştir (Armagnague, 2010, s. 282).

Fransa'da ortaya konan bütünleşme stratejileri Fransa'nın merkezîyetçi yapısı ve kurucu değerlerinden hareketle geliştirilmiştir. Bu doğrultuda, Fransa'nın göçmenler için ortaya koyduğu bütünleşme anlayışının üç farklı özellik taşıdığını ifade etmek gerekir. Bunlardan ilki göçmenlerin etnisite üzerinden değil hukuki statüleri üzerinden geliştirilen ve vatandaşlık esasına dayanan bir yaklaşım üzerinden bütünleşme stratejisinin geliştirilmesidir. Bütünleşme politikaları üzerinde belirleyici olan ikinci hususu ise göçmenlerin Fransa'da dünyaya gelmiş olan çocuklarının Fransız sayılmalarıdır. Üçüncüsü ırk esasına göre yapılmış sivil toplum

⁶ Üçüncü Cumhuriyet: Fransa'da 1870 ile 1940 yılları arasındaki döneme verilen addır. 1870 yılında Fransızların Almanlara yenildikleri Sedan savaşının ardından Üçüncü Cumhuriyet ilan edilmiş, 1940 yılında Fransa'nın Almanlara karşı kaybettiği savaşın ardından sona ermiştir. Parlamenter rejimin uygulandığı bu dönemde düzenli seçimler gerçekleştirilmiş, sanayileşme hız kazanmış ve ücretsiz-seküler eğitim zorunlu hale gelmiştir. (Assemblée Nationale, 2018)

kuruluşları ve tüm kurumsal yapıların dışlanmasıdır. Bu son şıkka örnek olarak 1901’de ortaya konmuş olan ve ırk temelli kurulan sivil toplum kuruluşlarını yasaklayan dernekler kanunu gösterilebilir (Beaud & Noiriel, 2003, s. 22).

Türklerin Avrupa’ya göç süreci bir anlamda Türk toplumunun bir bölümünün Avrupa dinamiğinin bir parçası olması anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda Türkler gittikleri Avrupa ülkelerinde (Almanya -Fransa - İsviçre vb...) örgütsel anlamda ve kimlik anlamında bir takım benzer süreçler sergilemişlerdir. Ancak bu tavır gidilen ülkenin göç dinamiği, kendi ulus ve vatandaşlık algısı, kültür ve din anlayışına bağlı olarak farklı politik ve sosyal “modeller” ile karşılaşmıştır (Armagnague, 2010, s. 20). Dolayısıyla göçmenlere dair geliştirilen stratejiler; devletlerin özellikle yakın tarihteki tecrübelerinden ve kurucu değerleri etrafında şekillenen vatandaşlık anlayışından hareketle ortaya konmaktadır.

Göç süreçleri içerisinde yakın tarih incelendiğinde yüksek oranlarda göç alan ülkelerin kendi aralarında farklı yaklaşımlar geliştirdikleri periyot, işgücü anlaşmaları kapsamında Avrupa’ya yönelen işçilerin geçici olmaktan çıkıp kalıcı birer vatandaş olmaya başladıkları ve 1980’den sonraki döneme denk gelen yıllardır. 1980’li yıllar itibariyle Avrupa’daki devletler içerisinde göçmenlerin kamusal yaşama katılımları, kendi aralarında ve diğer gruplarla kurdukları ilişki biçimleri, hayat tarzları ve gereksinimleri toplumsal bir mesele olarak ele alınmış ve içinde yaşadıkları ülkelerde kalıcı olacakları düşüncesi kabul edilerek tartışılmışlardır. Göç akınlarının yoğun olarak yaşandığı devletlerde geline bu kabul etme durumu hükümetlerin de göçmen gruplara yönelik farklı entegrasyon stratejileri ortaya koymalarını sağlamıştır. Devletlerin kültürel alandaki tavırlarına göre birbirinden ayrılan politikaların ortaya konduğu bu süreçte hükümetler asimilasyon veya entegrasyonu tercih eden farklı bütünleşme yöntemlerini esas alarak strateji geliştirmişlerdir. Bu süreçte hükümetlerin politika tercihleri ilgili ülkelerin anayasal öncelikleri ve kurucu değerlerine yaslanarak ortaya konuş, söz konusu politikalar ilerleyen dönemlerde kurumsallaşarak farklı yaklaşım tarzlarının birer model haline gelmesini sağlamıştır (Erçin & Adıgüzel, 2017, s. 174). Göçmen ülkeleri olarak

nitelendirilebilecek Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avusturalya gibi ülkelerde ise Asimilasyon ya da entegrasyon politikaları yerini bu ülkelerin kuruluş süreçlerine uyumlu olarak çok kültürlülük politikalarına bırakmaktadır (Adıgüzel, Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, 2016).

Fransa'nın 1789 devrimi, aydınlanma düşüncesi ve kolonyal dönem tecrübesinden kalan asimilasyona dayalı bütünleşme politikasında "muhafazakâr" bir duruşunun olduğunu söylemek mümkündür. Fransa bu anlamda, çalışmaz hale gelen ve hatta bazen kendi toplumuna yabancılaşan bir entegrasyon anlayışına bağlı kalmaya devam etmektedir (Armagnague, 2010, s. 288).

2.3.1. Fransa'da Bütünleşme Anlayışının Paradigmaları

Göçmenleri asimile etmek için geliştirdiği politikalar bakımında Fransa'yı diğer göç ülkelerinden ayırmak mümkündür. Fransız asimilasyonu evrenselcilik ve bireysellik üzerine kurulmuştur ve bu nedenle dini ve etnik nitelikler vatandaşlık politikaları oluşturulurken bilinçli bir şekilde göz ardı edilmiştir. Böylece göçmenler arasındaki etnik kategorilendirmeler Fransa tarafından resmi olarak reddedilmiştir (Armagnague, 2010, s. 37). Uyguladığı 'Jus Soli' ilkesinden dolayı Fransız vatandaşlığının göçmenlerin ve çocuklarının entegrasyonuna açık bir model olduğunu söylemek mümkündür.

Asimilasyoncu ve evrimci bir sürece göre göçmenler ilk aşamada rekabetin sonrasında ise çatışmanın yaşandığı süreçlerden geçerek uyum sağlama dönemine geçmektedirler. Bu nihai aşama asimilasyonun gerçekleştiği aşama olarak kabul edilmekte ve yalnızca göçmenlere ait bir olgu olarak tanımlanmamaktadır. Çünkü bu sürecin diğer tüm aşamaları farklı toplum grupları arasında da yaşanmaktadır (Beaud & Noiriel, 2003, s. 18).

2.3.1.1. Jus Soli İlkesi ve Vatandaşlık Edinimi Üzerinde Yapılan Tartışmalar

Fransa kıta Avrupası'nda bulunan diğer devletlerden farklı olarak ikinci kuşak göçmenleri vatandaş olarak kabul etmektedir. Fransa'nın bu yaklaşımı *jus soli* yani doğuştan tanınan vatandaşlık hakkı olarak kabul edilen ilkeye dayanmaktadır. Ancak bu yaklaşım 1980'li yıllardan itibaren Fransız aşırı sağının ve sonrasında da merkez sağın ağır eleştirilerine maruz kalmıştır (Brubaker, 2009, s. 175). 1986 yılında gerçekleştirilen meclis seçimlerinde bu yaklaşıma dair eleştiriler en somut halini almış ve Fransız vatandaşlığının *jus soli*'ye dayanılarak otomatikman kazanılması uygulamasının kaldırılması sağ partilerin kurdukları ortak bir platformda dile getirilmiştir. Söz konusu dönemde bu talebi dile getiren grupların talebi ise Fransız vatandaşlığının, otomatik olarak kazanılan bir hak olması değil, talep edilen ve devlet tarafından kabul edilen bir hale gelmesi olmuştur. Sağ siyasetin farklı kesimlerinden gelen bu talebe karşın 1986 yılında meclis seçimlerini kazanmış olan Chirac hükümeti gelen tepkiler üzerine *jus soli* ilkesini ortadan kaldıran önerilerinden geri adım atmak durumunda kalmıştır. Bunun üzerine Chirac hükümeti ikinci bir hamle yaparak Fransız vatandaşlığına yeniden "değer kazandırmak" için Fransız vatandaşlığının insanların iradesine dayanması ve talep edilerek alınması için *jus soli*'nin sınırlandırılmasını talep etmiş ancak bu girişim de karşılaştığı geniş muhalefetten ötürü karşılıksız kalmıştır (Brubaker, 2009, s. 175).

Fransa'da vatandaşlıkla ilgili kamuoyunda gerçekleşen tartışmalar daha ziyade Cezayir özelinde Kuzey Afrikalı göçmenler üzerinden yürütülmüştür (Brubaker, 2009, s. 176). Burada üzerinde durulması gereken konu, Fransa'da uzun dönemdir kabul gören *jus soli* anlayışının neden tartışma konusu edildiğidir. Göçmenler ve özellikle Kuzey Afrikalı Müslüman göçmenler üzerinden sürdürülen bu tartışma, ulus devlet değerlerinin göç hareketleriyle birlikte zayıfladığı ve temel ilkelerin zedelendiği düşüncesinden hareketle ulusçu bir grup tarafından öne sürülmüştür. Bu dönemde vatandaşlığın kutsiyetinin azaldığı düşüncesiyle öneriyi getirenler arasında hakim olan düşünce göçmenlerin ya tamamen asimile olmaları

ya da ülkeyi terk etmeleri gerektiğidir. Ancak 20. Yüzyılın sonlarına doğru asimilasyon fikrinin pratikte mümkün olamayacağı düşüncesiyle birlikte Fransa’da tartışma jus soli ilkesinin değiştirilmesi üzerine odaklanmıştır (Brubaker, 2009, s. 181). Esasında söz konusu tepkinin yalnızca Fransa’ya has olmadığı, Avrupa’nın farklı ülkelerinde de benzer tartışmaların yaşandığını söylemek mümkündür. Ancak Fransa’da tartışmanın bu boyutta gündeme gelmesini sağlayan farklı koşullardan da söz etmek mümkündür. Jus Soli’ye karşı çıkanlara göre bu ilke pek çok Cezayirli göçmeni, kendileri istememelerine hatta Fransız toplumunu eleştirmelerine rağmen Fransız vatandaşına dönüştürmüştür.

Ulusçuların jus soli’ye karşı çıkarken öne sürdükleri tezler çifte vatandaşlık konusunun tartışmalı alanları ile Kuzey Afrikalı göçmenlerin asimile edilebilirliği konusundaki tartışmalardır. Çifte vatandaşlık meselesi kanuni dayanağı olan ve Fransa’da uzun yıllardır üzerinde uzlaşmış bir konu olmasına rağmen özellikle Cezayirli göçmenler üzerinden tartışmaya açılmıştır (Brubaker, 2009, s. 182). Tartışmayı ortaya atanlar, çifte vatandaşlığın Fransız vatandaşlığının değerini zayıflattığını düşünmektedirler. Bu varsayımı öne sürenler vatandaşlığın sadakat üzerine kurulduğunu, sadakatin ise koşulsuz ve mutlak olduğu ve dolayısıyla iki ülkeye birden mutlak sadakatin sağlanamayacağını savunmuşlardır. Çifte vatandaşlığın bu yönüyle hukuki olarak alınıp alınmamasından ziyade Fransız vatandaşlığının kutsiyetinin yok olmasına yönelik bir endişeyle bu konu gündeme taşınmıştır. Modern toplumun refaha ulaşmış bürokratik devletlerinde vatandaşların ulus devletle duygusal uzaklığından bahsetmek mümkündür. Ancak göçmenlerin toplum içerisinde çoğalmasıyla birlikte geleneksel vatandaşlık değerleri yeniden gündeme getirilmiş ve askerlik hizmetini yerine getirme, devlet için savaşma ve hatta gerekirse devlet için ölme yükümlülüğü çerçevesinde vatandaşlık tanımı gündeme getirilmiştir. Çifte vatandaşlığa sahip olanların, vatandaşı oldukları her iki ülke için birden savaşma yükümlülüğü altında olmaları bu devletlere olan bağı görelileştirdiği için eleştirilmiştir (Brubaker, 2009, s. 183). Nihayetinde tartışmalar Fransız kimliği edinmenin getirdiği ekonomik ve toplumsal hayattaki pratik faydalar

haricinde bir anlamı olduğu ve bir aidiyete ait değerler içerdiği sonucuna kadar varmıştır. Durkheim’e göre kutsal olanın bir özelliği de uyandırdığı saygıdır. Bu anlamda ulusulara göre ifte tbiyetliler de Fransız vatandaşlığını; sağladığı haklar dolayısıyla değil kendilerini Fransız hissetmeleri ve kendilerinde saygı uyandırması dolayısıyla edinmelidirler (Brubaker, 2009, s. 184).

2.3.1.2. Asimilasyon Düşüncesi ve Cemaatilikle (Communautarisme) Mücadele

Fransa’daki asimilasyon modeli yabancılardan Fransız toplumunun geleneklerine göre yeniden kültürlenme süreci olarak değerlendirilebilir (Kaya & Kentel, 2005, s. 56). Fransa’da göçmen politikalarını ulusçu çizgide değerlendiren gruba göre Fransa için önemli tehdit konularından birisi Fransa’ya göç eden grupların – zellikle Müslüman göçmenlerin- asimile edilemez oluşlarıdır. Bu tezi ortaya atanlar bu yeni göçmen grubun önceki göçmenlerden farklı olarak asimile olmak istemediklerini belirtmekte ve bu grupların Fransa’ya kültürel olarak daha uzak olduklarını ne sürmektedirler. Buna ek olarak Fransa’nın geleneksel asimilasyon kurumlarının eski gücünde olmadığı, bir bütünleşme/bütünleştirme aracı olarak okul, kilise, ordu, sendikaların etkilerinin azaldığı bu gruplar tarafından dile getirilmektedir (Brubaker, 2009, s. 187). Fransa’da Müslüman göçmenlerin daha önceki diğer göçmen grupları olan Katolik ve Yahudilere göre daha zor asimile oldukları ne sürülmüş ve bu zorluğa gerekçe olarak İslam ile Batı arasındaki toplum ve hukuk kültürünün uyuşmaması gösterilmiştir (Brubaker, 2009, s. 187).

Teorik olarak cemaat kavramı sosyoloji biliminde koşulların eşitlenmesi, bireysellik ve modernliğin ortaya çıkışı arasındaki ilişki etrafında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda bireyler, geleneksel bağlarından ve ait olduğu topluluktan bağımsızlaştıkları oranda modern bireyler haline gelmektedirler.

Cemaat (communaut) ve toplum (socit) arasındaki ikili ayırım, sanayileşme, kentleşme ve ekonomik-idari faaliyetlerin rasyonelleşmesi süreçleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Söz konusu süreçler Batı toplumlarında köklü değişimler

yaratmış, bu değişim süreçlerinin sosyal ilişkiler üzerindeki etkileri sürekli olarak tartışılmıştır. Bu sürecin nihayetinde geleneğin sembolü olan Gemeinschaft ile modernitenin sembolü olan Gesellschaft arasında bir ikilem ortaya çıkmış ve geleneksel dayanışma ilişkileri (solidarité organique) mekanik dayanışma ilişkilerine doğru evrilmiştir. Bu dönemin Batılı düşünürlerine göre Batı toplumları; rasyonelleşme, kentleşme ve yasal düzenlemeler sayesinde, cemaat olma durumundan kademeli olarak modern toplum bilincine eriştiler (Armagnague, 2010, s. 10).

Egemen kültür içerisindeki göçmenlerin kendileri üzerindeki algısı da bir müddet sonra egemen toplumun kendilerine yönelik bakış açısına benzemeye başlamaktadır. Bu nedenle göçmenlerin toplum içerisinde sürekli soruna kaynaklık eden gruplar olarak ele alınması, onların yaşam koşullarını daha iyi standartlara erdirmek için bile olsa dışlayıcı ve göçmenleri sürekli baskı altında tutan bir yaklaşıma dönüşmektedir. Göçmen grupların sürekli olarak farklılıkları dolayısıyla öne çıkarılması iyileştirici bir maksatla dahi olsa göçmen grupları kendi içlerine kapanmasına neden olmaktadır. Söz konusu nedenden ötürü ortaya konacak tüm bütünleşme politikalarının belirli bir grubu ya da süreci işaret etmeksizin tüm grupları içine alacak şekilde ortaya atılması ve özel bir topluluğu kastetmemesi gerekmektedir (Beaud & Noiriel, 2003, s. 23).

Peki, bütünleşme süreçlerinin daha az sancılı ve daha kısa bir sürede gerçekleştirilmesi hangi yollarla mümkün olabilecektir. Göç süreçlerinin tarihin yalnızca belirli bir döneminde gerçekleşip son ermediği ve hala devam eden bir olgu olduğu gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda bu soru daha da çok önem arz etmektedir. Göçmenlerin toplumla bütünleşmelerinde kendilerine özel geçici hakların tanınması bu süreci kolaylaştırır mı? Örneğin okullarda öğrencilerin geldikleri ülkelerin dünya tarihine yapmış oldukları katkıları işlemek ve kendi kültürlerine ait geleneklerin öğretilmesini sağlamak bütünleşme sürecini olumlu etkileyecek etmenler olarak ele alınmaktadır. Fransa'daki Yahudi okullarında Milli Eğitim Müfredatına ek olarak Yahudi geleneklerinin tamamlayıcı olarak işlenmesi bir

uygulama modeli olarak ele alınabilir. Böylelikle grupların farklı ihtiyaçlarının değerlendirildiği anlayışlı bir yapının ortaya çıkması hesap edilmektedir. Bu anlayışlı yapıdan beklenen bir takım somut kıstaslara göre bir gruba tanınmış olan hakların aynı kriterlere sahip olan diğer göçmen gruplara da aynı oranda tanınmasıdır. Bu durum parçacılığın önüne geçilmesine farklı grupların toplumsal statülerinin eşitsizliğinin önüne geçmesine katkı sağlar (Schnapper, 2003, s. 37).

Yurttaşlık olgusu sürekli yeniden tanımlanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ülkeden diğerine çok farklılıklar arz eden bu kavram her ne kadar sürekli değişen ve dönüşen bir niteliğe sahip olsa da ulusların oluşması ve toplumsal geleneğin meşruluğundan bağımsız değerlendirilemez. Bununla birlikte söz konusu gelenek farklı kültürlerle açık olmadığı vakit kendi kurucu değerleriyle birlikte yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalma riski iyi tahlil edilmelidir. Zira kültürel ve bireysel hakların geri çevrildiği ve farklılıkların tanınmadığı komünist sistemlerin karşılaştıkları son farklılıkların dikkate alınması konusundaki uluslar için ne denli kritik olduğunun canlı bir örneği olarak durmaktadır (Schnapper, 2003, s. 37)

2.3.2. Diğer Ülkelerin Bütünleşme Politikaları

2.3.2.1. Almanya'nın Bütünleşme Politikası

Türkiye'den Almanya'ya yönelik işgücü göçü, iki ülke arasında imzalanan anlaşma ile 1961 yılında başlamıştır (Adıgüzel, 2011, s. 13). Almanya göç sürecinin en başında işçi göçü hareketliliğini geçici olarak değerlendirmiş ve göçmenlere ilişkin bir kanun ortaya koymamıştır (Ertürk, 2012, s. 47). Almanya'ya göç eden Türkler resmi Alman söyleminde 'misafir işçi' (Gastarbeiter) veya 'yabancı' (auslander) olarak anılmışlardır. Göçmenler Almanya'nın işgücü ihtiyacını karşılamak üzere gelen kısa süreli çalışma ve oturma iznine sahip kimseler olarak görülmektedirler. 70'li yıllara kadar Almanya'nın göçmen politikaları ekonomi ve iş piyasası politikaları üzerinden değerlendirilmiştir. Misafir işçi alımına son verildiği tarih olan 1973 yılından sonra göçler aile birleşimi dolayısıyla devam etmiştir. Bu dönemden sonra

göçmen politikaları yalnızca ekonomik ilişkilerin değil devlet de düzenleme ihtiyacı duyduğu bir konu haline gelmiştir (Ertürk, 2012, s. 48).

Almanya 2000’li yıllara kadar vatandaşlık statüsünün elde edilmesi konusunda kan bağı (jus sanguinis) esas alan bir anlayışa sahiptir. Etnik kökene dayanan bu sistemde Almanya’da doğmuş olmak vatandaşlığı elde etmek için yeterli olmamaktadır. Ancak Almanya’da 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girmiş olan bir yasayla Almanya’da doğan çocuklar, şayet ebeveynleri sekiz yıl yasalara uygun bir şekilde ikamet etmişlerse ve oturma izinleri varsa veya en az üç yıllık oturma iznine sahipse vatandaşlık alabilecektir. Bu durum Almanya’nın 87 yıl boyunca uyguladığı kan bağı ilkesini kısmen değiştirmiş ve toprak ilkesinin vatandaşlık elde etmek için esas alınabileceğini ortaya koymuştur (Ertürk, 2012, s. 50). Yine de Alman vatandaşlık politikalarının bu yakın dönemde eskisine göre liberalleştirilmiş olmakla birlikte Fransa ile karşılaştırıldığında şartların daha kısıtlayıcı olmaya devam ettiğini ifade etmek gerekir (Brubaker, Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu, 2009, s. 105). Dahası Almanya’da, vatandaşlık konusunda Fransız kamuoyunda yaşanan tartışmalar ve göçmenlerin vatandaşlık edinimini destekleyen bir siyasal kültür de yoktur (Brubaker, Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu, 2009, s. 106). Vatandaşlığa geçiş konusunda iki ülkenin durumunu kıyaslamak için iki ülkenin en kalabalık göçmen gruplarının vatandaşlık edinimi arasındaki fark oldukça çarpıcıdır. Buna göre Almanya’da Türklerin vatandaşlığa alınma oranı Fransa’da Tunusluların ve Faslıların vatandaşlığa alınma oranına göre on kat daha yüksektir (Brubaker, Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu, 2009, s. 108). Dahası Almanya çifte vatandaşlığı kabul etmemekte, göçmenlerin Alman vatandaşlığı alabilmeleri için anavatan yurttaşlığını reddetmeleri gerekmektedir. Bu durum Almanya’ya göç yoluyla gelmiş kişilerin vatandaşlık almalarının önündeki en büyük engellerden biri olmaktadır (Brubaker, Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu, 2009, s. 109).

Almanya’da da Fransa’da olduğu gibi göç alanında uzmanlaşmış kurumlar zamanla ortaya çıkmış ve “yabancıları” farklılıkları etrafında değerlendirmiştir. Ancak

söz konusu farklılıklar Fransa'da kültürel kavramlarla tanımlanırken Almanya'da söz konusu farklılık yalnızca kültürel değil yapısal olarak da ele alınmıştır (Kastoryano, 2000, s. 174).

Almanya'da ulusallık anlayışı etnik kökene, kan bağına dayanmaktadır ve doğuştan kazanıldığı için kendisinden olmayanlara karşı dışlayıcıdır (Brubaker, Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu, 2009, s. 11). Böylece alman vatandaşlık hukuku göçmenlerin ve sonrasında onların soylarından gelenlerin süresiz bir şekilde yabancı kalmalarına izin vermektedir (Brubaker, Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu, 2009, s. 110).

Göçmen toplumu içerisinde Almanya'da yaşayan Türkleri, Fransa'da yaşayan Türklerden farklı kılan durumlardan bir tanesi de Türklerin diğer göçmen gruplar arasındaki oranıdır. Fransa'da Türkler nüfus olarak diğer göçmen gruplar olan Cezayir, Fas ve Tunus diasparalarından daha geride iken Almanya'da Türkler en kalabalık göçmen grubu temsil etmektedirler.

Fransa'da vatandaşlığın temel referansı siyasi ve toprağa bağlı bir anlamken, Almanya'da etno-kültürel anlam ön plana çıkmıştır (Brubaker, Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu, 2009, s. 12). Almanya'da ulus kavramını bu nedenle devlete öncel, devletten bağımsız olarak nitelendirmek mümkündür (Brubaker, Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu, 2009, s. 77).

2.3.2.2. Hollanda'nın Bütünleşme Politikası

Hollanda'nın göçmenlere karşı tavrı diğer kara Avrupası ülkeleriyle karşılaştırıldığında daha toleranslı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Hollanda toplumunun heterojen yapısının, toleranslı bir göçmen politikasının ortaya çıkmasına uygun bir zemin hazırladığı ifade edilebilir. Söz konusu politikanın dayandığı sistem, Hollanda'da yirminci yüzyılın başında anayasada güvence altına alınmış olan ve farklı grupların birararada yaşamalarını temin etmek için oluşturulan sütunlaşma (verzuilen) sistemidir. Bu sisteme göre devlet, dini ve ideolojik grupları

resmi olarak tanımakta ve her birine eşit mesafede yaklaşmaktadır. Resmi olarak tanınan bahse konu gruplar; Katolikler, Protestanlar, Liberaller ve Sosyalistlerdir. Bu grupların her biri kendine ait sağlık, eğitim, medya ve siyasal yapılara sahip olabilmektedir (Ertürk, 2012, s. 56). Hollanda'nın göçmen politikası toplumdaki kültürel, dini ve etnik grupların tanınmasını ve onların desteklenmesi öngörmekte ve bu sayede tesis edilecek çokkültürlü ortamda söz konusu grupların özgürleşecekleri kabulü üzerine inşa edilmiştir (Kolbaşı Muyan, Avrupa'da Göçmen Politikaları, Almanya, Hollanda ve Fransa Özelinde Göçmen Politikalarının Karşılaştırması, 2018, s. 50).

Bununla birlikte Hollanda'da göçmen politikalarının zaman içinde kırılmalar yaşadığını ve değişiklikler geçirdiğini söylemek mümkündür. Hollanda'da sosyal uyumun zayıflayacağı endişesi göçmenlere yönelik politikalara yansımış, Hollanda'nın çokkültürlülüğe dayanan politikalarının uygulanmasında isteksizlik yaşandığına tanık olunmuştur (Ertürk, 2012, s. 57). Bunun en somut örneği 1994 yılında yürürlüğe giren göçmenlerle ilgili yasanın, aynı kapsamdaki 1983'teki yasaya göre çok kültürlülüğe daha az değinip göçmenlerin entegrasyonunun gerekliliği üzerine vurgu yapmasıdır. 90'lardan sonra Hollanda'da göçmenlere yönelik olarak aktif vatandaş olmaları ve vatandaşlık yükümlülüklerini üstlenmeleri konusunda vurgu yapılmıştır. Bu dönemden sonra Hollanda göçmenlerin entegrasyonunu güçlendirmeyi hedeflemiş, vatandaşlığa başvuru için uyum kurslarını başarıyla bitirme şartı getirmiştir (Kolbaşı Muyan, Avrupa'da Göçmen Politikaları, Almanya, Hollanda ve Fransa Özelinde Göçmen Politikalarının Karşılaştırması, 2018, s. 62). Bu süreçte Hollanda'daki entegrasyon politikasının sütun sisteminin dayandığı grup temelinden koparak bireyi temel alan bir yaklaşıma evrildiğini ifade etmek mümkündür. Böylece entegrasyon politikası toplumsal bütünlüğe ve ulusal kimliğe daha fazla vurgu yapar hale gelmiştir.

Hollanda işgücü göçü sürecinin başında Avrupa ülkeleri içerisinde göçmenlere yönelik en toleranslı politikaları izleyen ülke olarak anılmaktaydı. Göçmenlerin vatandaşlık hakkı elde edebilmesi diğer ülkelere göre Hollanda'da daha

kolay elde edilebilmekteydi. Ancak bu durum son yıllarda değişmeye başlamış11 Eylöl sonrası dönemde pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Hollanda’da da göçmen politikaları dönüşmeye başlamıştır. Bu durumun en somut göstergesi 11 Eylöl sonrasında radyo ve televizyonlarda anadilde yayın yapma yasağının getirilmesidir (Ertürk, 2012, s. 61). Hollanda’nın son dönemde göçmenlere yaklaşımının Fransa’nın bütünleşme modeline doğru yöneldiği söylemek mümkündür. Bu dönemde toplum bütünlüğü, göçmenlerin topluma sosyal-kültürel olarak yeterince entegre olmamaları gibi konular daha fazla ön plana çıkmıştır.

Göçmenlere ilişkin ortaya koydukları politikalardan yola çıkılarak Fransa asimilasyon/evrenselci entegrasyon politikalarıyla, Almanya etnik temelli yaklaşımıyla, Hollanda ise çok kültürlü uygulamalarıyla öne çıkmaktadı. Ancak 2000’li yıllarla birlikte bu kategoriler geçerliliklerini yitirmeye başlamışlardır. Ulus-aşırı hareketlerin yeni bir anlam kazanması, göçmenlerin kamusal alanda daha görünür hale gelmeleri gibi durumlar bu kategorilerin sorgulanmasına neden olmuştur. Neticede bu modellerin her birinin birbirine benzemeye başladığını ifade etmek mümkündür (Ertürk, 2012, s. 61).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ KUŞAK FRANSALI TÜRKLERİN KAMUSAL YAŞAMA KATILIMI ARAŞTIRMASI

3.1. Giriş

3.1.1. Birinci ve İkinci Kuşak Türkler ve Türkiye’den Fransa’ya Göçün Tarihçesi

Fransa’da, Türkiye göçü diğer göçlere göre daha geç gerçekleşmiş ve eski kolonilerden veya Güney Avrupa ülkelerinden gelen göçlere göre daha az önemli görülmüştür. Bununla birlikte Türkiye’den gelen göç, Fransa’ya gerçekleşen diğer göçler arasında Fransa’nın cumhuriyetçi model içerisinde geliştirdiği asimilasyonist gücüne meydan okuyan⁷ dirençli bir örnek olduğu için önemli görülmüştür (Armagnague, 2010, s. 7).

Türkiye’nin Fransa ile ilişkileri pek çok önemli tarihi olaya dayanan tarihsel bir ilişkidir. Tarih içerisinde Osmanlı Devleti ile Fransa arasında ayrıcalıklı ve özel bir ilişki kurulmuştur. Bununla birlikte Türkiye’nin modernleşme sürecindeki yönelimleri Fransa’dan etkilenmiş ve Tanzimat sürecinden sonra Batılılaşma eğilimi Fransa örneği üzerinden gerçekleşmiştir. Türkiye’de 1923’te ilan edilen Cumhuriyetin temel referansları da Fransa’daki cumhuriyetçi deneyimle ilişkilendirilmiştir (Subaşı, 2008, s. 122).

Türklerin Fransa’ya göçü Avrupa’ya gerçekleşen geniş Türk göçünün bir bölümünü oluşturmaktadır. Fransa’ya Türklerin göçü ekonomik bir göç niteliği

⁷ Fransa’nın eski Cumhurbaşkanı N. Sarkozy, cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında Şubat 2007’de Paris’in bir banliyösü olan Hauts-de-Seine (92) bölgesinde yaptığı bir toplantı sırasında amatör bir kamera tarafından çekilmiştir. Bu toplantıda Sarkozy, muhataplarına: “Türk topluluğu (Fransızlarla) bütünleşmezler, sadece birbirleriyle konuşurlar, kendi aralarında evlenirler, kendi aralarında yaşarlar” demiştir (Armagnague, 2010, s. 7).

taşımaktadır. 1960'lı yıllarda Türkiye ile pek çok Avrupa ülkesi arasında ikili iş gücü anlaşması imzalanmıştır. Fransa ile 1965 yılında imzalanan anlaşma neticesinde Türkiye'den Fransa'ya göç serüveni başlamıştır. Ancak Türkiye'nin diğer ülkelerle imzaladığı iş gücü anlaşmaları ile mukayese edildiğinde Fransa ile imzalanan anlaşmanın daha geç bir tarihe (1965) dayandığı söylenebilir. Türkiye'den Fransa'ya gerçekleşen göç sürecinde ilk işçiler daha çok Türkiye'nin Batı şehirlerinden gelen nitelikli işçilerdi (Kastoryano, 2004, s. 15). Öyle ki 1974'te gerçekleştirilen bir araştırma bu işçilerin yalnızca %5'inin işsiz olduğunu kalan %95'inin göç etmeden önce başka bir işte çalışıyor olduğunu göstermektedir. Bu durumdan hareketle Fransa'ya gerçekleşen Türk göçünün; işlerinden tatmin olmayan, az maaş alan ve birikimini artırmak isteyen işçilerin katılımıyla gerçekleştiği ifade edilmelidir (Kastoryano, 2004, s. 31).

Fransa'ya ilk giden göçmenlerin bir bölümü Almanya'ya gitmek üzere İş ve İşçi Bulma Kurumuna başvurmuş olan kişilerdi (Kastoryano, 2004, s. 33). Bu tarihlerde Almanya Türkiye'den giden işgücü anlamında doyma seviyesine gelmiş olduğundan başvuruda bulunan kişilerin bazılarını Fransa'ya gitme imkânı tanınmıştır. Göçün bu aşaması "anonim göç" olarak adlandırılmaktadır. Fransa'ya göçün ikinci aşaması ise Fransa'daki özel sektörden isme özel taleplerle işçi çağırılmasıdır ki bu da "nominal göç" aşaması olarak tanımlanmaktadır. Nominal Göç Almanya'ya kıyasla Fransa'da daha çok başvuru alan bir yöntem olmuş, bu yöntemin kaçınılmaz bir sonucu olarak belirli bir coğrafi bölge ve gruptan gelen göçler yoğunluk kazanmıştır (Kaya & Kentel, 2005, s. 18).

Fransa'ya Türk göçünün erken dönemlerinde, 1970'lerin ikinci yarısından itibaren yerel ekonomik durum, endüstriyel ücret istihdamının zayıflığı dolayısıyla girişimciliği teşvik etmiştir. Göçmenleri kendi işlerini kurmaya yönelten bu durum göçmenler arasında ekonomiye dayanan özel dayanışma bağlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Akıncı, 2014, s. 39). Türk toplumu arasındaki hemşerilik ve akrabalık bağları ekonomik anlamda girişimciliği teşvik edecek ve destekleyecek ilişkiler kurulmasını sağlamış ve bu ilişki içinde oluşan güven, sosyal ve ekonomik bir

sermayenin oluşmasına imkân sağlamıştır. Bu durum aynı zamanda göçmen ailelerinin çocuklarının işsizlik problemiyle karşılaşmalarının önüne geçmesi açısından da önemli görülmüştür (Fırat, 2007, s. 4).

İkinci kuşak Türkler, ebeveynlerinden birinin göçmen olarak gittiği ülkeye aile birleşimi yoluyla küçük yaşta gitmiş olan göçmenlerdir. Bu grup göçmenler, erken eğitimlerini anavatanlarında almış ve gittikleri ülkelerin dilini sonradan öğrenmişlerdir. Bu nedenle ikinci kuşak göçmenler pek çok alanda bölünmüş deneyimlere sahiptirler. İkinci kuşak göçmenler için iki kültür arasındaki fark daha açıktır ve bu iki kültür arasında git-gel yaşamaktadırlar. Her şeyden evvel ikinci kuşağa mensup göçmenler katıldıkları yeni toplumda okulda kendilerini kabul ettirme kaygısı içerisine girmektedirler. Dil ve eğitim alanında karşılaşılan bu handikaplı durum ikinci kuşak göçmenlerin sürekli bir ikilem içerisinde kalmalarına neden olmaktadır. Bu kesimin yurt dışında yaşayan Türkler arasında uyum sağlama ve entegrasyon uygulamaları bakımından en “zor” kesim olduğunu söylemek mümkündür (Abadan-Unat, Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, 2017, s. 211). İkinci kuşak göçmenler ailelerinden kendilerine iletilen değerlerle içinde bulundukları toplumun egemen kültürü arasında ikili bir karşılaşma halindedirler. Farklı taraflarından kendilerine aktarılmak istenen kültürel kodlar arasında ikinci kuşak göçmenler parçalı bir sosyal hayat ve birbiriyle çelişen sosyal ortamlar arasında gidip gelmektedirler (Beaud & Noiriel, 2003, s. 21).

Fransız sosyolog Michéele Tribalat 1996 yılında yayınlanan bir raporda Fransa’da yaşayan Cezayir, Fas, Portekiz, İspanya, Güneydoğu Asya ve Türkiye uyruklu göçmenleri kapsayan bir saha araştırması gerçekleştirmiştir⁸. Fransız sosyolog bu araştırmanın neticesinde diğer göçmen gruplar arasında Fransa’da yaşayan Türklerin istisna olduğu birtakım sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre Fransalı Türkler asimilasyon ve entegrasyon konusunda diğer göçmen gruplara göre en fazla direnç gösteren gruptur. Dil konusunda çok yetenekli olmalarına rağmen Türkler

⁸ Söz konusu araştırma Institut National d’Etudes Démographiques tarafından 1992 yılında gerçekleştirilmiştir.

evde kendi aralarında Fransızca konuşmayı tercih etmemektedirler ve kendi aralarında cemaatler kurarak bu toplulukların dışına çıkmamaktadırlar (Kaya & Kentel, 2005, s. 20). Bu yaklaşımlardan hareketle söz konusu araştırmada Fransa’da yaşayan Türk toplumunun Fransız kamusal yaşamına katılımı üzerinde durarak Türk toplumunu öne çıkaran özellikleri irdelenmeye çalışılmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı Fransa’da doğup büyüyen Türklerin Kamusal alana katılım durumlarını incelemektir. Bu temel amaç kapsamında, Fransa’da doğup büyüyen Türklerin eğitim hayatı, istihdam, aile yapısı, mahalle hayatı, kültürel ilişkileri, anavatana ilgileri gibi konulardaki yönelimlerini incelenmiştir.

3.1.3. Araştırmanın Önemi

Bugüne kadar Türkiye’den Fransa’ya yönelen işgücü göçünü inceleyen çalışmaların pek çoğu daha ziyade birinci ve ikinci kuşağın yaşam tarzları üzerine yoğunlaşmakta, bu çalışmalar içerisinde Fransa’da doğup büyüyen genç kuşak Türklere küçük bir bölüm ayrılmaktadır. Bu araştırma vesilesiyle Fransa’da yaşayan Türk toplumunu ilgilendiren konularda üçüncü kuşağın yönelimlerinin nasıl olduğuna odaklanılmaya ve farklı alanlarda Türk toplumunu ilgilendiren meseleler karşısında üçüncü kuşağa özgü fikirlerin ne olduğu anlaşılmasına çalışılmıştır.

3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Fransa’daki Türklerin kamusal yaşama katılımlarına yönelik değerlendirmeleri hakkında fikir sahibi olmayı amaçlayan bu araştırma çalışması yapılırken karşılaşılan en büyük güçlük anketin uzaktan yapılması dolayısıyla üçüncü kuşak Türklerin tamamını temsil edebilecek profildeki gençlerin eğitim seviyesi çeşitliliğinin sağlanmasında karşılaşılan güçlük olmuştur. Bu durum üçüncü kuşak Türkler arasından kamusal yaşama katılım konusunda en belirleyici sonuçları ortaya

koyabilecek daha dar bir grubun ele alınmasını gerekli kılmış, bu doğrultuda eğitim seviyesi yüksek olan grupla çalışma çerçevelendirilmiştir.

Araştırma çalışmasında karşılaşılan bir diğer güçlük anketin online veri tabanı üzerinden yapılması dolayısıyla hedef kitlenin ankete ayırdıkları zamanın kısa olması eğilimi ve bu nedenle anket sorularının az sayıda tutulmuş olmasıdır. Anket sorularının gruplandırıldığı başlıklar altında daha detaylı ve araştırmayı detaylandıracak sorular sormak mümkün olsa da katılımcıların anketin tamamını doldurmalarını temin etmek maksadıyla mobil cihazları ya da bilgisayarları karşısında ayıracakları vakit optimal sürede tutulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bir diğer zorluğu ise Fransa'da etnisite ve dine dayalı anketlerin yapılmasının yasaklanmış olması durumudur. Bu durum Fransa'da Türkler üzerine yapılan anketlerin kapsamını daraltmakta, soruların dolaylı olarak sorulmasını zorunlu hale getirmektedir.

Araştırmada ulaşılabilen gençler büyük oranda Türk toplumu içerisinde ilişkileri kuvvetli sosyal yönleri güçlü kişiler olmuştur. Zira anket çalışmasının duyurulması için destek istenen sivil toplum kuruluşları kendileri ile irtibatı bulunan gençlere çalışmayı göndermişler, bu sivil toplum kuruluşları ile bir irtibatı olmayan ve Türk toplumu içerisinde daha dar bir çevrede yaşayan gençler bu duyurulara ulaşamamıştır. Dolayısıyla Fransa'da yaşayan Türk gençlerinin genel görüşlerini anlamak için sosyal konum itibarıyla daha geniş yelpazede bir katılımcı kitlesine ulaşılması gerektiği durumunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

3.2.1. Yöntem

Sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen araştırmalarda değişik yaklaşımlara göre nicel ve nitel araştırma yöntemleri ön plana çıkmaktadır. Bu iki temel araştırma yönteminden nicel araştırma yöntemi, pozitivist anlayış doğrultusunda sosyal olguları ortaya çıkaran kanunlar odaklanmakta ve elde edilen verilerden yola çıkarak

genellemelere ulaşmaktadır. Bu yöntemin uygulamasında demografik veriler, kantitatif bilgiler ön plana çıkmaktadır (Newman & Benz, 1998, s. 15). Bu tez çalışması kapsamında söz konusu araştırma yöntemleri içerisinde nicel araştırma yöntemlerinden Tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu tür araştırmalarda herhangi var olan bir durum katılımcı görüşlerine göre betimsel olarak araştırılmaktadır. Tarama araştırmalarının amacı genellikle araştırma konusu ile ilgili var olan durumun fotoğrafını çekerek bir betimleme yapmaktır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2012). Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma türü olarak öne çıkmaktadır (Karasar, 2012).

3.2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu oluşturulurken evren olarak Fransa’da doğup büyüyen eğitim seviyesi yüksek Türkler seçilmiştir. Örneklem belirlenirken evreni temsil eden örnekleme ulaşmak zor olduğu için örnekleme yöntemi olarak seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden olan “uygun örnekleme” yöntemi tercih edilmiştir. Bu örnekleme yöntemi, araştırmacının evreni oluşturan kişilerin belirlemesi ve ulaşması zor olduğu durumlarda tercih edilmektedir. Bu şekilde araştırmacı zaman ve iş gücü kaybı açısından ekonomik olacak şekilde örneklemini belirleyebilmektedir. Bu yöntemde ihtiyaç duyulan örneklem sayısına ulaşmaya kadar en uygun ve kolay ulaşılabilen kişilerden başlanarak çalışma grubu oluşturulmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2012); (Özen & Gül, 2007). Bu amaçla, Anket çalışmasının hedef kitle olan Fransa’da doğup büyüyen genç kuşak Türkler tarafından doldurulmasını sağlamak amacıyla Fransa’da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının çatı örgütleri, Türklerin yoğun olarak bulunduğu üniversite öğrenci kulüpleri, üniversiteli öğrenci grupları ile irtibata geçilmiştir. Anket çalışması kapsamında 100’ü kadın, 51’i erkek olmak üzere toplamda 151 kişiye ulaşılmıştır.

3.2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Anket geliştirilirken geniş çaplı bir literatür çalışması yapılmış, öncelikli olarak Türkiye ve Fransa’da yakın dönemde yazılmış yüksek lisans ve doktora tezleri araştırılmıştır. Göç, Türklerin Avrupa’ya işgücü anlaşmaları çerçevesinde gerçekleştirdikleri göçler, Fransa’ya göç gibi konular araştırılmış, kavramsal çerçeveyi açıklayıcı sosyolojik eserler taranmış, gerçekleştirilmiş olan saha araştırmaları ve raporlar dikkatle incelenerek araştırmanın temel amacına uygun olacak şekilde 30 madde yazılmıştır. Anket hazırlanırken sorular kendi aralarında gruplandırılmış ve bu gruplar eğitim hayatı ve ekonomi, siyasi-hukuki alan, sosyal-kültürel alan şeklinde başlıklandırılmıştır. Söz konusu araştırma yapılandırılmış sorular üzerine kurgulanmış ve katılımcılara çoktan seçmeli ve onay kutuları şeklinde sunulmuştur. Hazırlanan taslak form tez danışmanı ve bir ölçme değerlendirme uzmanına gönderilerek uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlardan gelen dönütlere göre bazı maddeler düzeltilerek ankete nihai hali verilmiştir. Anketin son hali 2 katılımcıya uygulanarak maddelerin anlaşılabilirliği ve anketin ortalama olarak kaç dakika sürdüğü belirlenmiştir. Söz konusu deneme uygulaması sonucu online veri tabanlı olarak hazırlanan anketin yaklaşık olarak 15 dakika sürdüğü ve yazılan maddelerin anlaşılabilir olduğu gözlemlenmiştir. Soru formlarında internet üzerinden soruları yanıtlayanların hedeflenen doğru kitle olduğunu saptamak maksadıyla teyit etme amaçlı sorular da yöneltilmiştir.

Online ortamda gerçekleştirilen anket çalışmaları daha objektif yanıtlar alınabilmesi, ulaşılması güç olan kişilere ulaşılabilmesi ve kişinin kendisini ortaya koymaktan kaçındığı durumlara ilişkin sonuçlara erişilebilmesi imkanlarını sunduğu için avantajlı taraflara sahiptir. Bununla birlikte online ortamda gerçekleştirilen anketlerin dezavantajlarından sınırlılıklar bölümünde bahsedilmiştir.

3.2.4. Veri Analizi

Araştırma kapsamında kullanılan anket ile elde edilen verilerin analizi excel-2013 programı kullanılarak yapılmıştır. Her bir soruya ait bulgular betimsel analiz yöntemlerinden frekans, yüzde ve grafik kullanılarak sunulmuştur.

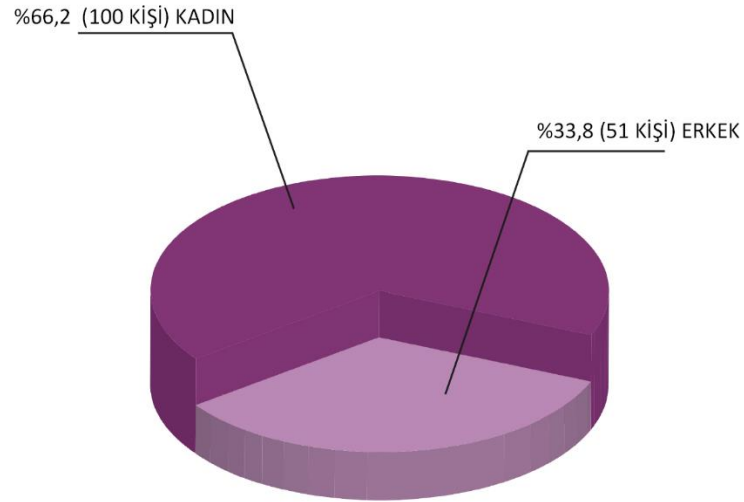
3.3. Bulgular

3.3.1. Üçüncü Kuşak Fransalı Türklerin Kamusal Yaşama Katılım Parametreleri

Yaşlanan Avrupa toplumlarının çoğunda olduğu gibi Fransa'da da genç nüfus önemli hale gelmekte, gençlerin etnik kökenleri ile birlikte kültürel sosyal yönelimleri ve ekonomik kapasiteleri daha çok ilgi uyandırmaktadır.

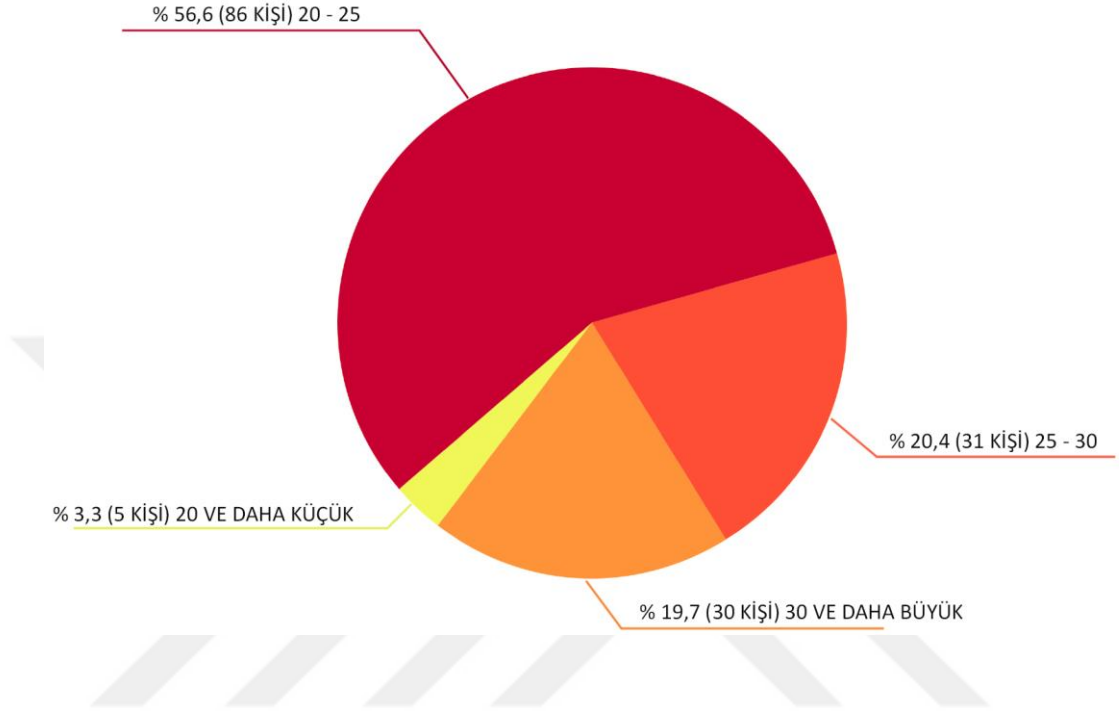
3.3.1.1. Demografik Veriler

Grafik 1: Araştırmaya Katılanların Cinsiyet dağılımı

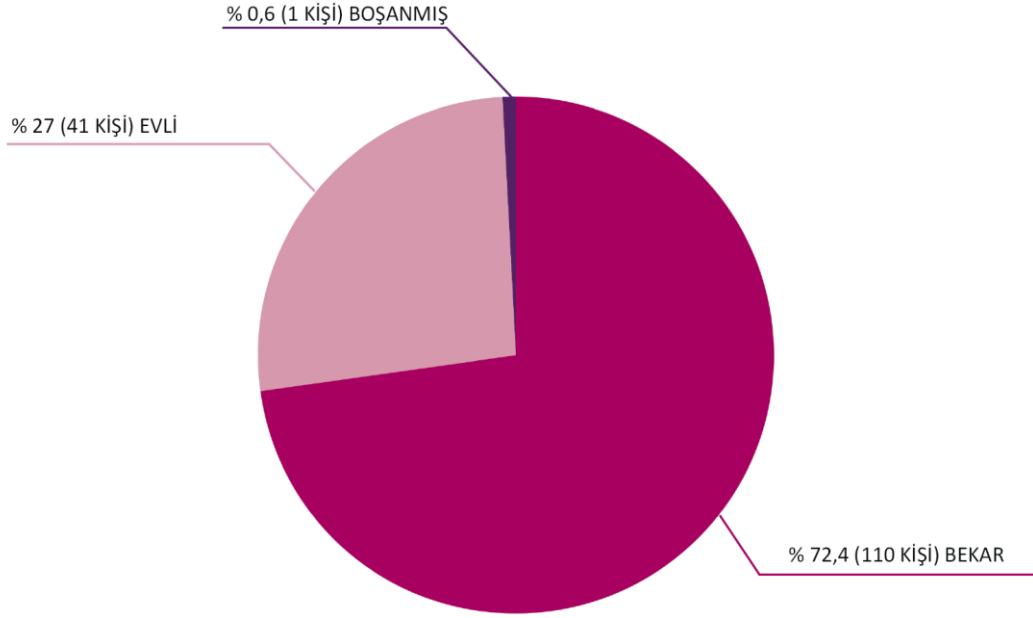
Araştırmaya katılanların %66,2'si (100 kişi) kadın ve %33,8'i (51 kişi) erkeklerden oluşmaktadır. Dolayısıyla araştırmaya katılanların yaklaşık üçte ikisi kadınlardan oluşmaktadır.

Grafik 2: Araştırmaya Katılanların Yaş Aralığı

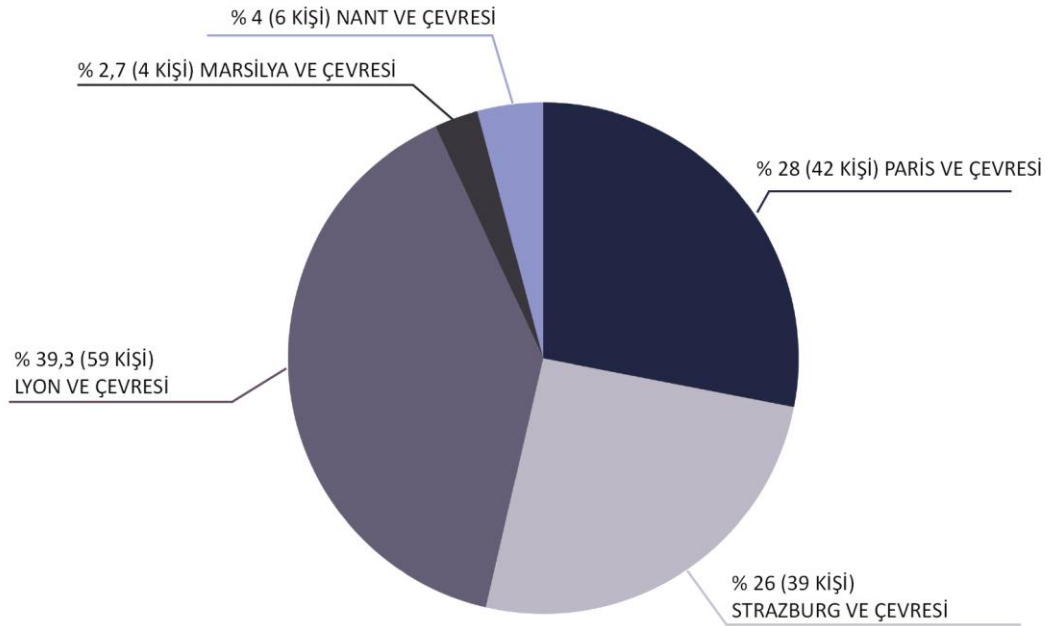
Araştırmaya katılanların %56,6'sı 20-25 yaş aralığındaki kişilerden, %20,4'ü 25-30 yaş aralığındaki kişilerden, %19,7'si 30 yaş ve üzerindeki kişilerden, %3,3'ü 20 yaş ve daha küçük yaştaki katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların yaklaşık dörtte üçü 20-30 yaş aralığındaki kimselerdir.

Grafik 3: Araştırmaya Katılanların Medeni Durumu

Araştırmaya katılanların %72,4'ü bekar, %27'si evli, %0,6'sı boşanmış seçeneğini işaretlemiştir.

Grafik 4: Araştırmaya Katılanların Fransa'nın Hangi Bölgesinde Yaşadıkları

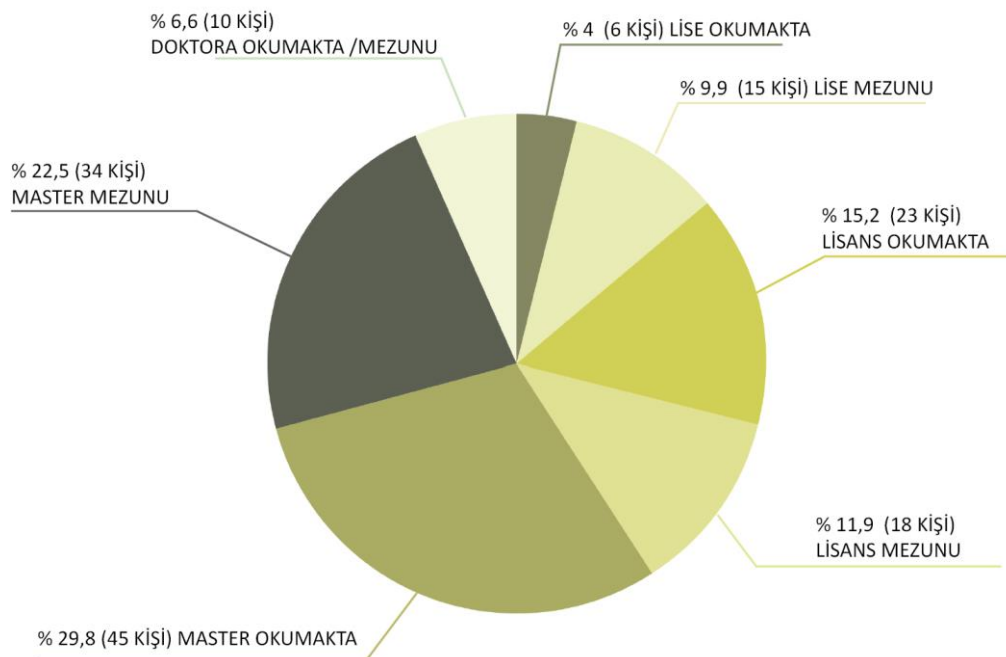

Araştırmaya katılanların Fransa’da yaşadıkları bölgelerin dağılımı şu şekildedir: %39,3 Lyon ve çevresi, %28 Paris ve çevresi, %26 Strazburg ve çevresi, %4 Nant ve çevresi, %2,7 Marsilya ve çevresi.

3.3.1.2. Eğitim Hayatı ve Ekonomik Alan

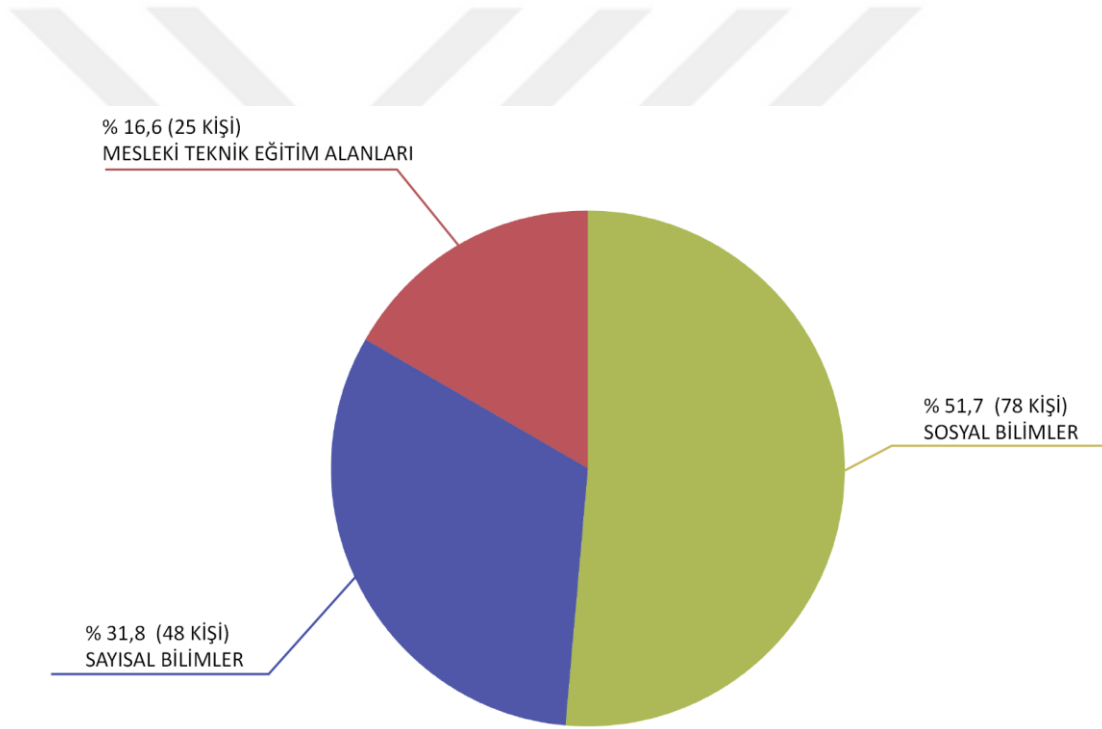
Fransa’da yaşayan Türklerin eğitim durumları içinde yaşadıkları toplumla etkileşim kurmaları, kendi sosyal ve kültürel sermayelerini geliştirmeleri, ekonomik hayata nitelikli bir düzeyde atılmaları dolayısıyla önemli bir konudur. Fransa bütünleşme politikaları içerisinde de ‘okul’ ve ‘eğitim hayatı’ göçmen kökenli çocuk ve gençlerin entegrasyonu için önemli görülmekte ve sosyal hareketliliğin temel araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte okul, Fransa’da yaşayan Türk çocuklarının pek çoğu için aynı zamanda eşit olmama hali ve ayrımcılıkla karşılaştıkları yer olmaktadır. Okul ve Eğitim hayatının yüklendiği bu önemli misyonlar dolayısıyla eğitimle ilgili sorular araştırma için önemli bir yer tutmaktadır.

Grafik 5: Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumları

Araştırmaya katılanlar arasında yüksek lisans yapanlar (%29,8) ve yüksek lisans mezunu olanlar (%22,5) çoğunluğu oluşturmaktadır (toplam %52,3). Bu oranı sırasıyla; %15,2 ile lisans okuyan öğrenciler, %11,9 ile lisans mezunu olanlar, %9,9 ile lise mezunu olanlar, %6,6 ile doktora okuyan ya da doktora mezunu olanlar ve %4 ile lise okuyanlar takip etmektedir. Araştırmaya katılanlar içerisinde yükseköğretim seviyesinde olanların oranı %86'dır.

Grafik 6: Araştırmaya Katılanların Eğitim Aldığı Bölümler

Eğitim aldıkları alanlar dikkate alındığında araştırmaya katılanların %51,7'si Sosyal Bilimler alanında, %31,8'i Sayısal Bilimler alanında, %16,6'sı Mesleki-Teknik eğitim bilimleri alanında okumaktadır.

Fransa'da eğitimin on altı yaşına kadar zorunludur. Fransa'da öğrenciler okula başladıkları 6 yaşından beş yıl ilköğretim, dört yıl ortaokul ve üç yıl lise eğitimi almaktadırlar. Bir öğrencinin hiç sınıf tekrarı yapmaması halinde eğitim için zorunlu 16 yaşına geldiği dönem lise birinci sınıfın sonuna tekabül etmektedir. Meslek hayatına yönelim ancak bu dönemden sonra olabilmektedir. Bu süre içerisinde

gençler okulun karma sosyal yapısı içerisinde Fransızlarla ya da Fransa’da yaşayan diğer göçmen toplulukların gençleriyle kaynaşma imkânı bulmaktadırlar.

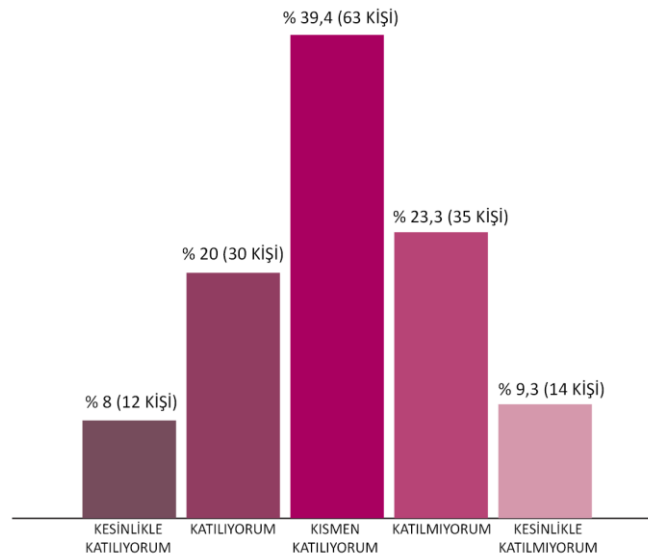
Araştırmaya katılanlar eğitim seviyesi yüksek bir grubu (%86 yükseköğretim) oluşturmaktadır. Bu durum araştırmanın sonraki soruları için özellikle dikkate alınması gereken bir konudur. Fransa’da yaşayan Türk gençlerin yükseköğrenime devam etme durumuna ailenin ve içinde yaşanılan Türk toplumunun da etkisi olduğu ifade edilmelidir. Türk aileleri daha iyi bir sosyal seviyeye ulaşabilecekleri düşüncesiyle çocuklarını eğitimlerine devam etmesi hususunda desteklemekte ve teşvik etmektedirler (Kastoryano, 2004, s. 106). Söz konusu eğitim tercihleri, Türk göçmenlerin çocuklarına ekonomik hayat içerisinde belirli bir uzmanlık alanı ya da belirli bir mesleğe hâkim olma avantajı sağlamaktadır. Üçüncü kuşak gençler arzu ettikleri profesyonel ve ekonomik özerkliği elde etmek için eğitimi önemli bir imkân olarak da görmektedirler. Dolayısıyla Türk gençlerinin eğitim hayatlarına dair yönelimlerinin başarılı bir eğitim süreci ile okul sonrasındaki hayata dair beklentileri arasında bir denge kurduklarını söylemek mümkün görünmektedir. İçinde yaşanılan toplum ve aile kimi zaman okulla ilgili yönelimlere müdahil olsa da, bu müdahil olma durumu bir “baskı unsuru” olmasından ziyade nihayetinde gençlerin tercihlerinin esas alınması dolayısıyla bir “yol gösterme” olarak nitelendirilebilir (Armagnague, 2010, s. 97).

Diğer taraftan Fransa’da bir cumhuriyet kurumu olarak okul, göçmen çocuklarını bağlı bulundukları köken toplum ortamından uzaklaştıran ve çocuklara farklı bir sosyalleşme ortamı sağlayan bir kurum olarak da ele alınmaktadır. Okul çoğu zaman bu işlevi yerine getirmekte başarılı olmakta, okulda elde ettikleri başarı göçmen kökenli gençlerin kendi göçmen grupları olmadan bütünleşmelerine imkân tanımaktadır (Kastoryano, 2004, s. 12). Ancak okul her durumda her göçmen çocuk üzerinde aynı etkiyi yaratmayabilmektedir. Türk gençler arasında içinde bulundukları Türk toplumuyla ilişkiler ve okula devamlılık, biri diğerine tercih edilmek zorunda olmayan, ikisi bir arada yürütülen süreçlerdir. Her çocuğun deneyimlerini okul ve toplum yardımı ile geliştirmesi beklenmektedir. Bu bağlamda

okul ve toplumun Türk toplumunun çocukları için birbirine bağımlı ve birbirlerini tamamlayıcı olduğunu söylemek mümkündür.

Okul sisteminin içine dâhil olma, gençlerin içinde yaşadıkları ülkenin toplumuna birkaç farklı şekilde entegre olmasını sağlamaktadır. Okul bir yandan sınıf düzeni içerisinde göçmen çocuklarına kendi göçmen grupları dışında yeni arkadaşlıklar edinmesini sağlayarak sosyalleşme ortamı oluşturmaktadır. Buna ek olarak okul diploma vererek, profesyonel veya mesleki anlamda gençlerin farklı iş alanlarında kendilerini göstermelerine olanak tanır. Okul bunları yaparken göçmen çocukları için bir kendine yatırım yapma, göçmen toplumu içindeki ilişkilerden bağımsız mesleki bir yeterlilik elde etme imkânı sunmaktadır. Bununla birlikte okul ile göçmen toplumunun mahalle hayatı arasındaki ilişkinin gerilimli ve birbirini dışlayan bir ilişki olmadığını belirtmek gerekir. Bir yönüyle okul sistemi, göçmen toplumlarının bir arada bulundukları ortamın gelişmesine ve rasyonelleşmesine katkıda bulunmaktadır (Kastoryano, 2004, s. 101). Türk gençleri arasında okullaşmanın yaygınlaşması durumunu üçüncü kuşakla birlikte Fransa'daki Türk toplumunun içinde bulunduğu ortamı geliştirme ve rasyonel araçlarla toplum içerisinde yer alma yönünde bir ivme olarak değerlendirmek mümkündür.

Grafik 7: Araştırmaya Katılanların Fransa'da Eğitim Alanında Fırsat Eşitliği Olduğunu Düşünüyor Musunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılan kişilerin içerisinde Fransa’da Eğitim alanında fırsat eşitliği olduğu fikrine kesinlikle katıldığını beyan edenlerin oranı %8, Katılıyorum diyenlerin oranı %20, Kısmen Katıldığını ifade edenlerin oranı %39,4, Katılmıyorum diyenlerin oranı %23,3, Kesinlikle katılmadığını ifade edenlerin oranı ise %9,3’tür. Bu durumda araştırmaya katılanların %72’si (Kısmen Katılıyorum, Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılmıyorum yanıtı verenler) değişik yoğunluklarda da olsa Fransa’da eğitimde fırsat eşitliği olmadığını düşünmektedirler.

Okul göçmen çocuklarına sağladığı kendilerini geliştirme ve sosyal hareketliliğe dahil olma imkanının yanı sıra göçmen çocuklarının ayrımcılık, dışlama gibi olaylarla karşılaştıkları ilk yer olmaktadır. Göçmen çocukları için okul toplumu kristalleştirmekte, göçmen çocuklarıyla çoğunluk toplumu arasında karşılıklı güvensizliğe kaynaklık etmekte ve sosyal ikilik yaratmaktadır. Bu bağlamda okul, üçüncü kuşak Türklerin bazılarının, içinde bulundukları ülkenin kurumlarına karşı duydukları güvensizlik ilk olarak okulda başlamaktadır (Armagnague, 2010, s. 168). Bu durum öğretmen – öğrenci ilişkilerine yansiyabildiği gibi öğrencilerin bir sonraki kademeye geçişte öğretmenleri tarafından hangi okul türüne yönlendirdiği konusunda da ortaya çıkabilmektedir. Zira göçmen çocuklarının ortaokul eğitimlerini tamamlamalarının ardından öğretmenleri tarafından daha ziyade mesleki liselere yönlendirilmekte oldukları bilinmektedir (Kastoryano, 2004, s. 108). Bu durum gençlerin okul başarıları gerekçe gösterilerek gerçekleştirilse de Fransa’da eğitimde fırsat eşitliğinin çok zayıf olduğu eğitim alanında gerçekleştirilen uluslararası değerlendirme testlerinde de açıkça belirtilmektedir⁹.

Okul, göçmen çocukların sosyal olarak diğer gruplarla aynı imkânlarla sahip olmadıklarını deneyimledikleri ilk yer olmakta, adaletsizlik duygusu ilk olarak okulda ortaya çıkmaktadır. Göçmen çocuklarının genellikle beyaz ve orta sınıftan gelen bir öğretmen imajıyla karşılaşmaları dolayısıyla okul, üçüncü kuşağın egemen toplumla

⁹ OECD tarafından Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) kapsamında oluşturulan raporlardan biri olan Fransa’nın eğitimde fırsat eşitliği konusundaki değerlendirmeye göre göre Fransız eğitim sistemi var olan sınıf yapıları üzerinden statükocu bir yapıya sahiptir.

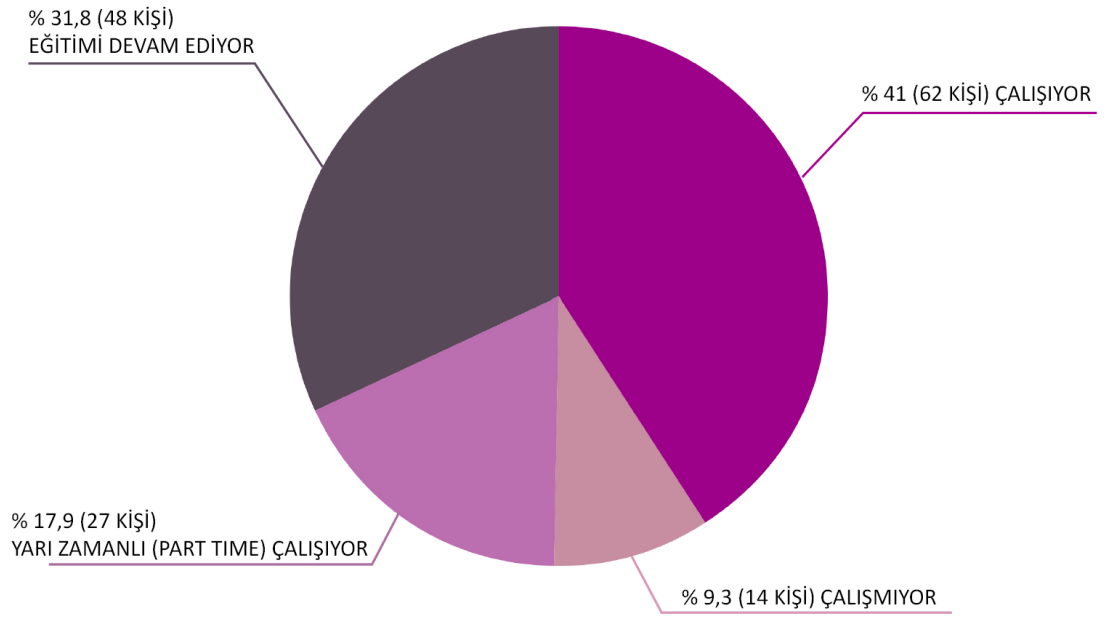
davranış farklılıklarını ilk tecrübe ettiği yer olmaktadır. Sonuç olarak bu durum üçüncü kuşağın karşılaştıkları ayrımcılığa karşı bir savunma mekanizması geliştirmelerine, reaktif olarak ailelerinin kimliklerini sahiplenip kendi sınırlarını aramaya yöneltmektedir (Armagnague, 2010, s. 171).

Netice itibariyle yükseköğretim oranı %86 olan çalışma grubunun %72'sinin farklı derecelerde de olsa Fransa'da eğitim alanındaki fırsat eşitliğinden şüphe duyması, sözkonusu öğrencilerin çeşitli güçlüklerle hatta bariyerlerle karşılaşmış olsalar dahi eğitim hayatını sürdürdüklerini, elde edecekleri diplomanın kendileri için yararlı olacağı inancına sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Eğitim alanında fırsat eşitliğine yönelik bu şüpheli yaklaşım oranının yüksekliği, Fransa'da yükseköğrenime devam etmeyen gençlerin okul döneminde karşılaştığı güçlükler dolayısıyla eğitim hayatını sürdürmemiş olabileceği düşüncesini de kuvvetlendirmektedir.

İstihdam

İstihdam üçüncü kuşak Türk gençleri için önemli bir konudur. Bir işte çalışıyor olmak, boşta ve sosyal olarak kaybedilmiş olarak görülmenin önüne geçmekte, gençlerin yeterliliği konusunda nesnel bir değerlendirme aracı olarak telakki edilmektedir. Türk toplumu içerisinde gençler için dini konular ve aile meselesi kadar mesleki bir faaliyet icra ediyor olmak da önemli bir konudur.

Grafik 8: Araştırmaya Katılanların Çalışma Durumunuz Nedir? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanların %41'i bir işte çalıştığını beyan etmiş, %31'i Eğitiminin devam ettiğini belirtmiş, %17,9'u yarı zamanlı bir işte çalıştığını ifade etmiş ve %9,3'ü herhangi bir işte çalışmadıklarını söylemişlerdir. Çalışma durumunun sorulduğu bu bölümde katılımcıların eğitime devam etme durumlarının sorulması çalışmama konusunda daha gerçeğe yakın bir oranı görmek istendiği içindir.

Grafik 9: Araştırmaya Katılanların (Çalışıyorsanız) Çalıştığınız Yerde Hangi Dil Kullanılıyor? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlar içerisinde çalışanlara işyerinde hangi dilleri kullandıkları sorulmuş, %73,4 oranında sadece Fransızca, %12,8 oranında çoğunlukla Türkçe, %22 oranında çoğunlukla Fransızca, %2,8 oranında sadece Türkçe cevapları alınmıştır. Bu soru aynı zamanda araştırmaya katılanlar arasında çalışanların Fransızlara ait bir işletmede mi ya da Türklere ait bir işletmede mi çalışıyor olduklarını anlamak için yöneltilmiştir. Söz konusu oranlar işyerinde %84,4 oranında (iş yerinde sadece Fransızca konuşanlar ve çoğunlukla Fransızca konuşanlar) Fransızca konuşulduğunu ortaya koymaktadır.

Üçüncü kuşak Türk gençlerin önemli bir bölümü henüz okula devam ederken ekonomi odaklı bir düşünce ile hareket etmektedirler (Kaya, Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları, 2015, s. 53). Bu düşünce doğrultusunda üçüncü kuşağa mensup gençler için hayatın diğer alanları; aile, iş ve sosyal düzen, ekonomik faaliyetlerinin desteği ve niteliğiyle meşrulaştırılmaktadır. Dolayısıyla okulda alınan eğitim; göçmen çocukları için, içinde yaşadıkları ülkede eşit fırsatlara sahip oldukları bir profesyonel iş imkânı sağlamasından da öte, içinde bulundukları göçmen grubun içerisindeki ekonomik faaliyetleri daha nitelikli hale getirmek, rasyonelleştirmek için değerli görülmektedir (Anık, 2012, s. 241). Daha prestijli alanlarda çalışmak ve içinde bulundukları ülkenin toplumsal yaşamında

sosyal başarı elde etmek adına üçüncü kuşak göçmen çocuklarının hedeflerine ulaşmaları için okul başarısı, aile desteği gibi meşru kaynaklara sahip olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde bu gençler kendilerini hedeflerine eriştirecek araçların eksikliği içerisinde izole edilmiş hissine kapılmaktadırlar (Toksöz, 2006, s. 76).

Meslek kazanımı eğitim hayatı içerisinde önemli bir motivasyon kaynağıdır. Bu doğrultuda meslek kazandırmaya yönelik teknik liseler de Türk gençleri için çalışma hayatına hazırlandıkları önemli yerler olmaya devam etmektedirler. Günümüzde Fransa'da meslek liseleri sosyal hareketlilik sağlama ve ticaret kültürünün üretim yeri olma vasıflarını büyük ölçüde kaybetmiş olsalar da, bu okullar Türk kökenli gençlerin profesyonel hayata nitelikli bir şekilde atıldıkları ve toplumla bütünleştikleri önemli bir alan olmaya devam etmektedir. (Armagnague, 2010, s. 91). Türk gençleri arasında eğitim perspektifinin mesleki motivasyon içerisinde kalmasının bir nedeni de Türk toplumu içerisinde kimi öğrencilerin, sonunda emeklerinin karşılığını alamadıkları bir hiç için çok uzun bir eğitim zahmetine katlanmış olmalarıdır. Toplum nezdinde saygın mesleklere erişmek için uzun yıllar eğitim alıp yükseköğretimi bitiren gençlerin bu sürecin sonunda bazı görünmez bariyerlere takılmaları göçmen çocuklarının yüksek öğretim alma konusunda isteksiz kalmalarına neden olabilmektedir (Fırat, 2007, s. 5).

Türk toplumunun kendi arasında oluşturduğu mahalle hayatı yalnızca kültürü ve kimliği besleyen değerlerin pekiştirildiği bir alan olarak kalmamakta, pragmatik sosyal ve ekonomik ilişkilerin kurulduğu ve bilhassa gençlerin ekonomik aktiviteleri için kontrollü ve avantajlı destekler bulduğu bir ekonomi alanı olmaktadır. Üçüncü kuşak Türk gençleri iş hayatına atılırken sahip oldukları önemli imkanlardan bir tanesi de Fransa'da yaşayan Türk toplumunun kendi kurmuş oldukları işletmelerin içerisinde çalışma imkânı bulabilmeleri ve Türk toplumu içerisindeki iş hayatına ilişkin ağlardan yararlanabilmeleridir. Bu bağlamda, Grafik 9'da paylaşılan istatistik içerisinde iş yerinde Türkçe konuşma oranları gençlerin Türklere ait işletmelerde ya da Türk toplumunun iş ağları içerisinde sahip oldukları iş imkanlarını göstermesi açısından önemlidir. Türk toplumu içerisinde çalışma

hayatına atılmak ve ilk iş deneyimine Türk toplumuna ait işletmelerden biri içerisinde başlamak şüphesiz ki okul sonrasında çalışma hayatına atılan Türk gençleri için önemli bir imkandır.

Herhangi bir işletmenin sürdürülebilirliği için ihtiyaç duyulan temel kaynaklara (sermaye ve güven) Türk toplumu içerisindeki yakın ilişkiler sayesinde sahip olan Türk işletmeciler, düşük işgücü maliyeti avantajı ile işlerini geliştirmiş, bu durum da Türk toplumu içerisindeki girişimlerin devam etmesine ve hatta gelişmesine olanak sağlamıştır. Bu girişimler neticesinde ortaya çıkan işletmeler ve ticari girişimler günümüzde Türk toplumunun genç nesillere istikrarlı bir çalışma alanı sunmakta gençlerin profesyonel hayata atılmalarını kolaylaştırmaktadır (Armagnague, 2010, s. 61). Türk toplumu içerisinde ortaya çıkan işletmeler sosyal ve ekonomik kaynaktan olmasının yanı sıra üçüncü kuşak gençler için hayatı öğrenme ve deneyim kazanarak sosyalleşme imkânları sunmaktadır. Türk toplumunun gençlerin kariyer yolları üzerinde açtıkları bu imkânlar, gençlerin Türk toplumunun içerisinde ilişkilerini sürdürmelerini sağlamaktadır.

Meslek sahibi olmak, üçüncü kuşak gençlerin “banliyö genci” kategorisi içinde olmamaları için de ayırt edici bir işlev de taşıdığından önemli görülmektedir. Bu anlamda mesleki olarak bir dizi beceri ve know-how'a sahip olmanın kişiye kazandırdığı değer, gençlerin gözünde teknik eğitimin meşruiyetini de sağlamaktadır. Göçmen çocuklarının istihdamında göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus da Fransa'nın sürekli olarak göç almaya devam eden bir ülke olmasıdır. Bu durum ülkeye çok yakın zamanda gelen yeni göçmenler tarafından yeni iş alanlarının tutulmasına ve göçmen gençlerin babalarının çalıştıkları işlerde çoğu zaman kendilerinin çalışamamasına neden olmaktadır (Armagnague, 2010, s. 165). Aslında, göçmen çocukları işgücü piyasasının alt katmanında yer alan bu işlere talip olmasalar da bu alanın başkaları tarafından kapılmış olması, onları prestijli mesleklere daha kaçınılmaz olarak yönlendirmektedir.

Mesleki yönelim özellikle erkek çocuklar için lise döneminden itibaren başlamaktadır. Buna mukabil kız çocuklarının katma değeri daha yüksek meslek

gruplarına ve Türk şirket ve işletmeleri için nitelikleri giderek daha yararlı hale gelen yönetim, satış gibi bölümlere yöneldiklerini söylemek mümkündür (Armagnague, 2010, s. 92). Denilebilir ki nitelikli iş yapmak üzere yüksekokullara girme eğilimi kızlarda daha yüksektir. Okul sürecinin teşvik ettiği ve daha ziyade orta ve üst sınıfların giriştiği sosyal başarı modeli, mesleki açıdan toplumun kendilerinden daha az beklenti duyduğu kız çocuklarına daha açıktır (Toksöz, 2006, s. 78).

Çalışma grubunun %58,9'u bir işyerinde çalıştığını belirtmiş, işyerinde çalışanların %84,4 ise işyerinde çoğunlukla ya da sadece Fransızca konuştuğunu ifade etmiştir. İş yerinde kullanılan dilin böylesi yüksek oranda Fransızca olması ve yalnızca Türkçe seçeneğini işaretleyenlerin azlığı (%2,8), üçüncü kuşak Türk gençlerinin ya Fransızlara ait işletmelerde ya da Türklere ait olsa dahi müşteri-muhatapları Fransızlar olan işlerde çalıştıklarını göstermekte dolayısıyla Fransız toplumuna son derece güçlü uyum sağlamış bir tablo ortaya koyduklarını göstermektedir. Bu durum Fransızcanın, Fransa'da yaşayan Türkler arasında profesyonel hayatta ne kadar baskın olduğunu da ortaya koymaktadır.

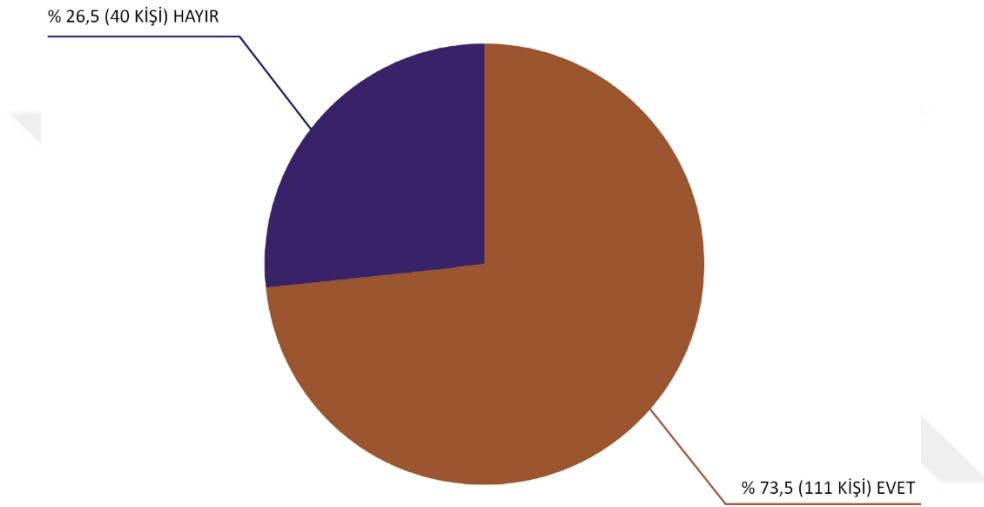
3.3.1.3. Siyasi – Hukuki Alan

Fransa'da özellikle üçüncü kuşak göçmenlerin, vatandaşlık konusunda sahip oldukları hukuki haklarının çok güçlü olduğunu ancak işgücü piyasasına ve eğitim olanaklarına erişimde, sosyal hayattaki uygulamalarda aynı eşit düzeyde imkânlarla sahip olamadıklarını ifade etmek gerekir. Ayrımcılığa veya dışlamaya maruz kalmadan sosyal imkânlarla erişilebiliyor olmak ise bir toplumda bütünleşmenin ve fırsat eşitliğinin tesis edilmesindeki en önemli göstergelerden biri olarak görülmektedir (Toksöz, 2006, s. 77).

Fransa'da yaşayan Türklerin Fransız vatandaşlığına kabul sürecindeki kolaylık ile Fransız kamusal alanında ekonomik, sosyal, siyasal mekanizmalara katılım düzeyleri arasında büyük bir fark bulunduğunu ifade etmek mümkündür (Kaya & Kentel, 2005, s. 23).

Ayrımcılık

Grafik 10: Araştırmaya Katılanların Fransa’da Daha Önce Ayrımcılıkla İlgili Bir Olayla Karşılaştınız mı? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılmış olanlar arasında Fransa’da daha önce ayrımcılıkla ilgili bir olayla karşılaştığını ifade edenlerin oranı %73,5, herhangi bir ayrımcılık vakasıyla karşılaşmadığını belirtenlerin oranı ise %26,5 olmaktadır. Bu sonuçlara göre araştırmaya katılan neredeyse her 4 kişiden 3’ü Fransa’da ayrımcılıkla karşılaşmıştır.

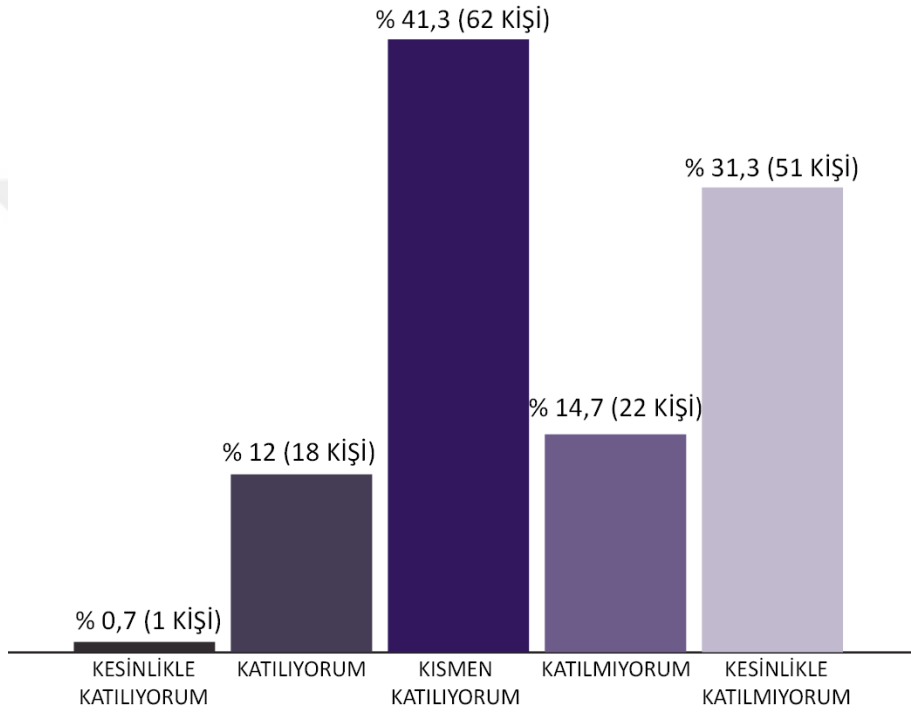
Fransa’da fırsat eşitsizliği ve ayrımcılık konuları sosyal hareketlilik ve eğitim alanındaki başarısızlığın ırksallaşması ile ilişkilendirilmektedir. Bu durum göçmenler için bir “tutunamama” hali yaratmakta, göçmenleri “biz” duygusu oluşturacak farklı referansları sahiplenmeye itmektedir (Kaya & Kentel, 2005, s. 37). Biz duygusu etrafında farklı referansların sahiplenilmesi dolayısıyla Fransa’daki üçüncü kuşak Türkler yalnızca kendi etnik grupları içerisinde kalmamakta kendileri gibi göçmen kökenli olan Magripli gençlerin gruplarına da katılım sağlamaktadırlar. Toplumsal hayata katılımın farklı bir yolu olarak üçüncü kuşak Türkler, yaşadıkları kentlerde kendileri gibi genç olan ancak Türk olmayan diğer grupların içerisinde girmekte ve

etnik olarak heterojen bir kentli göçmen grubu ortaya çıkmaktadır. Göçmen gençleri, yaşadıkları bu ülkede tecrübe ettikleri ortak ayrımcılık hisleri etrafında bir araya getirmekte ve dışında hissettikleri sisteme karşı kolektif bir duruş sergilemektedirler (Armagnague, 2010, s. 180). Bu doğrultuda Fransız banliyölerine yönelik güvensizlik, izolasyon durumu ve farklı muameleler, bu banliyölerde bir birlikte yaşam 'habitus'u oluşturmuş yaşayan sakinlerin karşılaştıkları sorunları kendi yollarıyla çözme yoluna gitmelerine neden olmuştur (Kastoryano, 2004, s. 38). Bu durum göçmenler arasında hemşerilik bağlarının gelişmesini sağladığı gibi gençler arasında farklı derecelerde "dirençli" bir kimliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu direnç farklı yollarla görünür olmuş, gençler direnme, tanınma ve dayanışma taleplerini farklı yollarla ortaya koymuşlardır.

Yine de banliyölerde yaşayan gençlerin oluşturdukları grupların temelde etnik kriterlere göre oluştuğunu söylemek mümkündür. Banliyödeki gençlik grupları arasında Türk kökenli gençlerin çoğu zaman sayı olarak az olduklarını söylemek mümkündür. Sayısal anlamda az olmaları dolayısıyla gençlik gruplarını yönlendirme konusunda da çok etkili olmayan Türkler, kolonyal müdahaleye maruz kalan ülkelerden gelen gençlere göre daha farklı yönelimlere sahip olduklarından, politik ve dini nedenler dışında bu grupların içerisinde bulunma motivasyonu bulamamaktadırlar (Armagnague, 2010, s. 186).

İş Hayatında Ayrımcılık

Grafik 11: Araştırmaya Katılanların Fransa'da İş Hayatında Fırsat Eşitliği Olduğunu Düşünüyor Musunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlara yöneltilen Fransa’da iş hayatında fırsat eşitliği olduğunu düşünüyor musunuz sorusuna yanıt olarak %0,7 Kesinlikle katılıyorum, %12 Katılıyorum, %41,3 Kısmen Katılıyorum, %14,7 Katılmıyorum ve %31,3 Kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bu oranlardan hareketle Fransa’da iş hayatında fırsat eşitliği konusunda sıkıntılar olduğunu düşünen değişik düzeylerde %87,3’lük bir kesim bulunmaktadır.

Çalışma hayatına atılma döneminde bir staj yeri bulma veya işe ilk çalışma deneyimi için iş arama dönemi, üçüncü kuşak Türkler için ayrımcılığa ilişkin soruları gündeme getiren süreçlerdir. Üstelik staj ya da meslek edinimi sürecinde karşılaşılan bu güçlüklerin Fransa’da gün geçtikçe daha zor hale geldiğini söylemek mümkündür. Genç kuşak göçmenler bu dönemlerde yaşadıkları ülkenin profesyonel hayatı içinde

adeta bir labirentte kaybolmuş gibi hissetmektedirler (Toksöz, 2006, s. 76). Aynı eğitim süreçlerinden geçmiş ve benzer diplomalara sahip Fransızlara göre çok zayıf bir profesyonel ve sosyal networke sahip oldukları için üçüncü kuşak Türkler mesleki gelecekleri konusunda daha karamsar olmaktadır (Armagnague, 2010, s. 170).

Göçmen kökenli gençlerin iş hayatına atılırken yaşadıkları ülkede karşılaştıkları en önemli sorun ayrımcılık olmaktadır. Ayrımcılık ortaya çıkış itibariyle ön yargılardan beslenmektedir. Önyargının hâkim olduğu durumda, kişi bir başkası hakkındaki düşüncesini kendisinin bizzat yaşadığı tecrübelerden ziyade, kendi sosyal grubundaki insanların görüşlerine göre şekillendirmektedir. Ancak bu peşin hükümlü olma hali insanlarda karşı taraf hakkında sahip olduğu bir delilden ziyade söylenti üzerinden gerçekleşmektedir. Bu önyargılar sonucu edinilen kanaatlerin kurumsal bir tavra dönüşmesiyle birlikte artık ayrımcılık kesin olarak toplum içerisine yer edinmiş olmaktadır. Söz konusu kurumsal ayrımcılığın bilinçli ve belirli bir maksada hizmet eden bir ayrımcılık olması zorunluluğu yoktur. Bir kurumun içerisinde tarihsel süreç içerisinde kabullenilmiş bir eylem ve kültürel bir süreç de kurumları ayrımcı reflekslerle karar almaya sürükleyebilmektedir. Günümüz itibariyle ayrımcılık sorunu göçmenler ile özdeşleşmektedir. Ekonomik, kültürel, siyasal alanlarda vuku bulan dışlayıcı tavırlar, toplum içinde yerleşmiş ayrımcılık potansiyelinin gün yüzüne çıkması olarak görülebilir. Ayrımcılığın gün yüzüne çıkmasını sağlayan en kuvvetli tetikleyici faktör ise ekonomik alanda yaşanan daralmadan sonra toplumun ilk sorumlu olarak göçmenleri görmesi sorunudur (Göker, 2015, s. 120).

Esasında ayrımcılık yalnızca işe alım süreçlerinde değil, işe başladıklarında da göçmen kökenli gençlerin karşılaşmaya devam ettikleri bir sorun olarak kalmakta ve daha sınırlı imkânlarla sahip olmaktadır. Dolayısıyla göçmen kökenli gençlerin daha en başında ayrımcılığa maruz kalıp kendi göçmen grupları içerisinde profesyonel hayata atılmaları ekonomik fırsatlardan daha doğrudan yararlanmaları anlamına gelebilmektedir (Armagnague, 2010, s. 89). Etnik topluluk içerisinde ekonomik hayata atılmak gençlerin iş hayatına girdikleri ilk süreçte sağladığı avantajlar dolayısıyla bir sıçrama tahtası işlevi görmektedir (Armagnague, 2010, s.

96). Dolayısıyla kendi göçmen grupları içerisinde iş hayatına atılmaları, göçmen çocukları için aslında rasyonel bir düşünme sürecinin ardından verilen faydacı bir karar olarak değerlendirilebilir. Aileleri ekonomik güçlükler nedeniyle Fransa'ya göç emiş olan gençler yalnızca başarılı olmaları halinde ailelerinin katlandıkları bu zorlu göç sürecini başarıya erdireceklerine inanmaktadırlar. Dolayısıyla akademik ve mesleki başarı elde etmek üçüncü kuşak için, taşıması ağır güçlü bir sorumluluğu karşılamak demektir (Toksöz, 2006, s. 77).

Fransız eğitim sistemine getirilen en önemli eleştirilerden bir tanesi de göçmen çocuklarının okulda elde ettikleri kültürel ve beşeri sermayeyi mezun olduktan sonra ekonomik sermayeye dönüştürebilecek bir ortama sahip olamamalarıdır (Kaya & Kentel, 2005, s. 36).

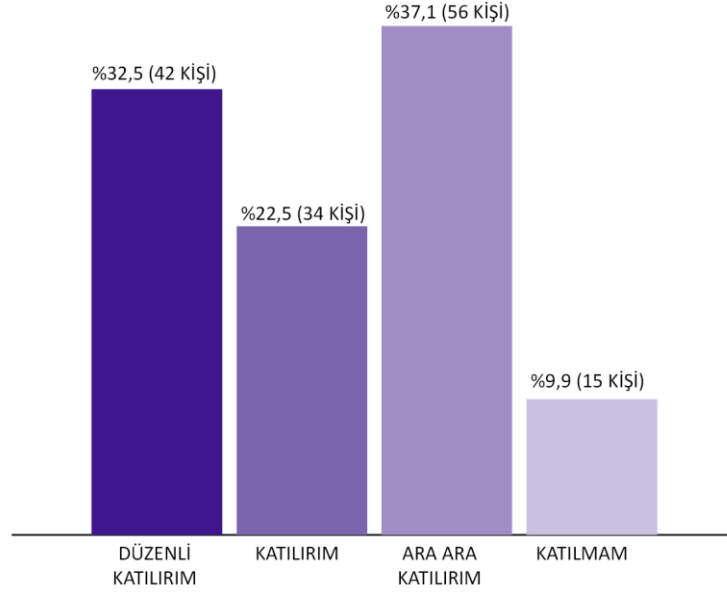
Üçüncü kuşak Türk gençleri için dini derneklerle ya da gruplarla karşılaşmalarının kendi anlam dünyalarında önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Üçüncü kuşak Türk gençlerinin pek çoğu aileden aktarılan değerlerle zaten inanıyor olsalar da ibadetleri pratik etme anlamında ve yaşam biçiminin değişmesi anlamında bir dönüşüm ancak dini yapılarla karşılaşmaları ortaya çıkmaktadır. Yaşam biçimlerini tarif ederken bu dini yapılarla karşılaşmaları üçüncü kuşak Türk gençleri tarafından bir “önce” ve “sonra” ile açıklanmaktadır. Çoğu zaman dini yapılarla olan bu karşılaşma, İslami bağlılıklarının güçlenmesi, cesaret ve morallerinin artması, bilinçsizce yapılan ahlaksızlıkların erdemli eylemlere dönüşmesini sağlaması açısından önemli görülmektedir (Armagnague, 2010, s. 194).

Üçüncü kuşak Türk gençlerinin dini yapılara yönelmeleri ve dini motifler taşıyan Türk sivil toplum kuruluşlarına ilgi duymaları kendi sosyal ihtiyaçlarından yola çıkılarak anlamlandırılabilir. Söz konusu yapı ve sivil toplum kuruluşlarının gençlere sundukları eğitimler, spor ve kültür aktiviteleri ve tematik çalışmalar, gençlerin kendilerini ifade etmek ve bir araya gelmek için eksikliğini duydukları sosyal ortamların yaratılması dolayısıyla önemsenmiş ve gençlerin ilgisini çekmede başarılı olmuştur. Bu anlamda dini motiflere sahip derneklerin diğer sivil toplum kuruluşlarından daha fazla ilgi çekmekte ve daha fazla sayıda insana ulaşmaktadırlar

(Armagnague, 2010, s. 195). Dindarlık, gençleri sokaktan uzaklaştırdığı ve banliyölerdeki gençlerin marjinalleşmesini önlemesi dolayısıyla da aileler tarafından önemli görülmekte ve dini değerlere sahip gençlere büyükleri tarafından saygı duyulmaktadır. Üçüncü kuşak Türkler arasında yaygın olan Sünni – Hanefi yorumuyla İslam dininin gençlere manevi ve ahlaki erdemler kazandıracağı düşünülürken; dini gruplar da gençlere sosyal örgütlenme imkânı sağlamaktadır (Armagnague, 2010, s. 194).

Hristiyan azınlık kiliseleri (Fransa'da yaşayan Protestanlar) ve Yahudi örgütleri devlet tarafından kurumsal olarak tanınmaktadır ancak aynı resmi tanınma durumu İslam için geçerli değildir. Bununla birlikte Fransa İslam dinini belirli temsilciler üzerinden kurumsallaştırmaya çalışmaktadır. Bu anlamda CFCM'nin (Fransız Müslüman Kültür Konseyi) kurulması, Fransa'daki Müslümanları resmi olarak tanıma konusunda atılmış somut adım olarak görülebilir (Armagnague, 2010, s. 268). Dini kurumlara yaklaşım konusundaki bu farklılıklar Fransa'da cumhuriyetçi ideallerle Fransız kamusal alanındaki toplumsal gerçeklik arasında bir tutarlılık sorunu yaratmaktadır (Kaya & Kentel, 2005, s. 21).

Grafik 12: Araştırmaya Katılanların Türk Toplumuna Ait Herhangi Bir Dernek, Spor Kulübü Veya Kültür Merkezi Faaliyetlerine Katılır Mısınız? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

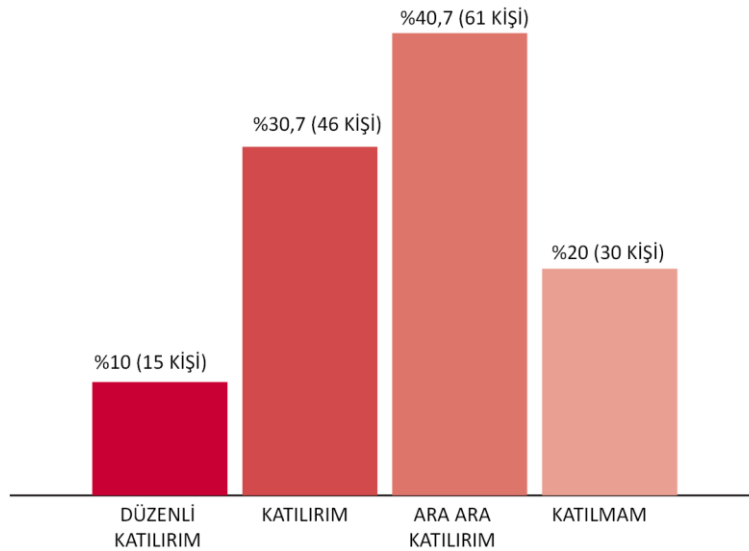

Araştırmaya katılanlar arasında Fransa'daki Türk toplumuna ait sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılımları sorulmuş; %37,1'i ara ara katılım, %32,5'i düzenli katılım, %22,5', katılım, %9,9'u katılmam yanıtını vermiştir. Bu istatistiğe göre katılımcıların %90,1'inin değişen düzeylerde sivil toplum kuruluşlarıyla temas halinde olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma grubunu oluşturan gençlerin eğitim düzeylerinin yüksek oluşu göz önünde bulundurulduğunda Türk toplumuna ait sivil toplum kuruluşlarının programlarına değişen düzeylerde de olsa %90,1 gibi yüksek bir oranda katılım sağlanması, eğitilmiş gençlerin sivil toplum çalışmalarına büyük bir ilgi gösterdiklerini ve Türk toplumu ile bağlarını çok güçlü tuttuklarını ortaya koymaktadır. Eğitilmiş gençlerin sivil toplum çalışmalarına duydukları ilginin Fransa'daki Türk toplumunun sivil toplum kuruluşları aracılığıyla temsil gücünü arttıracak, sivil toplum kuruluşlarının Fransız kamuoyunda giderek daha etkili mecralar olabileceği şeklinde yorumlanması mümkündür.

Türklerin Fransa’da oluşturdıkları sivil toplum örgütlerinin devletlerden neredeyse tamamıyla bağımsız olduklarını da ifade etmek gerekmektedir. Bunun önemli nedenlerinden bir tanesi işgücü göçlerinin ilk dönemlerde hem Türkiye ve hem de Fransa tarafından geçici bir göç olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır (Akgönül, 2008, s. 97). Ancak içinde bulundukları toplumda yaşama koşullarını kolaylaştırmak adına Türkler aralarında dayanışma bağlarını güçlendirecek altyapılar oluşturmaya başladılar bu altyapıların oluşumunda motive edici en önemli faktörler dil ve din olmuştur (Akgönül, Turks in France: Religion, Identity and Europeanness, 2009, s. 40). Bu derneklerin zamanla, Türk toplumunun ihtiyaçları doğrultusunda çalışmalarını geliştirdikleri ve uygun insan kaynağıyla birlikte eğitim ve kültür alanında çalışmalarını çeşitlendirdikleri ifade edilebilir.

Grafik 13: Araştırmaya Katılanların Yaşadığınız Şehirde Belediye – Okul – Yerel Makamlar Tarafından Organize Edilen Festival, Konferans, Panel Gibi Programlara Katılır Mısınız? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırma katılımcılarına yöneltilen ev sahibi ülke kurumları tarafından organize edilen etkinliklere ne sıklıkla katıldıklarına dair soruya katılımcıların %40,7’si ara ara katılım, %30,7’si katılım, %10’u düzenli katılım ve %20’si

katılmam yanıtını vermişlerdir. Cevaplardan yola çıkarak katılımcıların çok sık bir şekilde olmasa da %80 gibi yüksek bir oranda ev sahibi ülke kurumları tarafından organize edilen programlara katıldıklarını ifade etmek mümkündür.

SPSS programı içerisinde son iki soruya ait ilişki durumu Ki-kare testi ile incelendiğinde Yaşadığı Şehirde Yerel Programlara Katılma Durumu ile Türk Toplumuna Ait Faaliyetlere Katılma Durumu Arasında bir ilişki bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3: Yaşadığı Şehirde Programlara Katılma Durumu ile Türk Toplumuna Ait Faaliyetlere Katılma Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		31. Yaşadığınız Şehirde Belediye – Okul – Yerel Makamlar Tarafından Organize Edilen Festival, Konferans, Panel Gibi Programlara Katılır Mısınız?			Ki-kare	p
			Düzenli katılım/katılım	Ara ara katılım		
30. Türk Toplumuna Ait Herhangi Bir Dernek, Spor Kulübü Veya Kültür Merkezi Faaliyetlerine Katılır Mısınız?	Düzenli katılım/katılım	n	29	19	9	15,621 ,004*
		%	67,4%	43,2%	37,5%	
	Ara ara katılım	n	12	23	9	
		%	27,9%	52,3%	37,5%	
	Hiç katılmam	n	2	2	6	
		%	4,7%	4,5%	25,0%	

*p<0,05

Bu tablodan hareketle çalışma grubundaki gençler arasından Türk toplumuna ait organizasyonlara katılan gençlerin önemli bir bölümünün Fransa’da yerel makamlar tarafından organize edilen programlara da katıldıkları gözlemlenmektedir. Sivil toplum faaliyetlerine ilgisi düşük olanların Türk toplumu tarafından ya da yerel makamlar tarafından yapılan organizasyonların tümüne, kimin gerçekleştirdiğinden bağımsız olarak katılmadıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Türk toplumunun organizasyonlarına katılıp, yerel makamların programlarına katılmama ya da programlarda Türk toplumu ya da Fransızların organize etmesi arasında ayırım yapma durumları söz konusu değildir. Bu önemli gösterge üçüncü

kuşak eğitimli Türk gençlerinin hem Türk toplumunun hem de yerel makamların programlarına ayırt etmeksizin aynı gönüllülükle katıldıklarını ortaya koymaktadır.

Ayrıca Fransa’da eğitim imkanlarından faydalanmanın ve yüksek öğrenim imkanına erişmiş olmanın, gençlerin Fransız yerel makamları tarafından ortaya konan çalışmalara gösterilen ilginin artmasına vesile olduğunu söylemek ve bu sayede gençlerin çok daha güçlü toplumsallaştığını ifade etmek mümkündür.

Gençlerin sivil toplum ve dernek çalışmalarına ilgi duymaları ve katılımlarında bu dernekleri kuran birinci ve ikinci kuşaktan daha farklı bir motivasyona sahip olduklarını ifade edebiliriz. Üçüncü kuşak Türkler sivil toplum çalışmalarında Fransız mercilerle temasa geçmekte, diğer derneklerle etkileşim oluşturarak ortaklık kurabilmektedirler (Petek, 2008, s. 84).

Grafik 14: Araştırmaya Katılanların Türkiye’deki Seçimler İçin Oy Kullandınız Mı? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlar arasında Türkiye’deki seçimler için oy kullananların oranı %80,1, oy kullanmayanların oranı %19,9’dur. Bu durumda Türkiye’deki seçimler için yurt dışında oy kullananların oranı oldukça yüksektir. 2014 yılında getirilen bir düzenlemeyle Türkiye’deki Genel Seçimler ve Referandumlarda yurt dışında yaşayan vatandaşların da oy kullanabilmeleri hakkı tanınmıştır. Söz konusu seçimlere araştırmaya katılanlar arasındaki ilginin oldukça yüksek olduğu ifade edilebilir. Türkiye’de 24 Haziran 2018 yılında gerçekleştirilen son seçimlere Fransa’dan katılım oranı %47,3 olmuştur. Çalışma grubundaki gençlerin seçimlere

katılım oranının %80,1 oranında olması Fransa'da eğitimli üçüncü kuşak gençlerin anavatanla irtibatlarının ne denli kuvvetli olduğunu ve Türkiye'deki gündemle yakından ilgilendiklerini ortaya koymaktadır.

Grafik 15: Araştırmaya Katılanların Fransa'daki Seçimler İçin Oy Kullandınız Mı? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlar arasında Fransa'daki seçimlerde oy kullanma oranı %70,9, oy kullanmayanların oranı ise %29,1'dir. Bu oranlar araştırmaya katılanlar arasında Fransa'da gerçekleştirilen seçimlere ilginin de yüksek olduğunu göstermektedir. Fransa'da son dönemde gerçekleştirilen seçimlere katılım oranı dikkate alındığında bu oran daha kıymetli hale gelmektedir. Fransa'da en son 2017 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerin ilk tur oylamasına Fransız toplumunun katılım oranının %40,75 olduğu göz önünde bulundurulduğunda çalışma grubunda yer alan eğitimli üçüncü kuşak Türk gençlerinin %70,9'lık bir oranıyla sandığa gitmiş olmaları, çalışma grubundaki Türk gençlerinin Fransız kamuoyunu ne kadar iyi takip ettiklerini, Fransız siyasasından bir beklentileri ve talepleri olduğunu ve Fransız kamusal yaşamında aktif olarak yer almak için güçlü bir yönelim sergilediklerini ortaya koymaktadır.

Siyasal katılımın üçüncü nesil Türkleri kendilerinden önceki iki nesilde ayıran önemli bir alan olduğunu ifade etmek gerekir. Üçüncü kuşak gençler içinde yaşadıkları topluma daha entegre bir yaşam biçimine sahip olduklarından

Fransa'daki seçimlere katılma eğilimleri güçlüdür. Fransa'daki seçimlere katılımın artışında üçüncü kuşak Türklerin bu ülkenin kalıcı bir sakini olarak kendilerini görmeleri ve içinde yaşadıkları bu ülkeden bir beklenti duygusu taşıyor olmaları gerekçe olarak gösterilebilir. Bununla birlikte Fransa'da yaşayan genç Türklerin Türkiye'deki seçimlere gösterdikleri ilginin yüksekliği bu gençlerin hem anavatanlarına duydukları ilgiyi ve hem de Türkiye'deki gelişmelerin kendilerini de etkilediğini göstermektedir. Nihayetinde üçüncü kuşak Türklerin Fransız kamusal alanında aktif olarak varlık gösteriyor olmaları onları anavatanlarına ve Türk kültürlerine referans veren tutum ve davranışlarından alıkoymamaktadır.

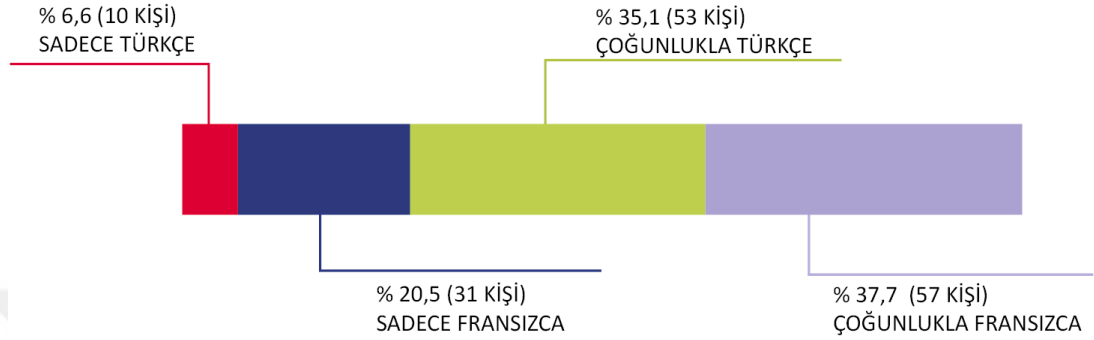
3.3.1.4. Sosyal-Kültürel Alan

Türk toplumunu birbirine bağlı ve iç içe geçmiş değerler üzerinden ele almak söylemek mümkündür. Bu değerler arasından öne çıkanlar din, milliyetçilik ve hemşeri dayanışmalarının sürdürülmesi olarak gösterilebilir.

Mahalle Hayatı

Fransa'da Türk göçmenlerin çocuklarının büyük bir kısmı Türklerin yoğun olarak yaşadıkları mahalleler içinde sosyalleşmektedirler. Söz konusu mahalle ortak bir kültürel kimliğe dayanan ilişkiler üzerine tesis edilmiş bir sosyal alan olarak anlaşılabilir. Mahalle ile kültürel, dini anlayışlar ile ekonomik seviye olarak birbirine yakın olan topluluklar kastediliyor olsa da Fransa'daki Türk toplumunun heterojen bir yapı olmadığını kendi içinde farklı kırılmaları ve görüş ayrılıkları olan bir topluluk olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Grafik 16: Araştırmaya Katılanların Komşularınızla Hangi Dilde Konuşursunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

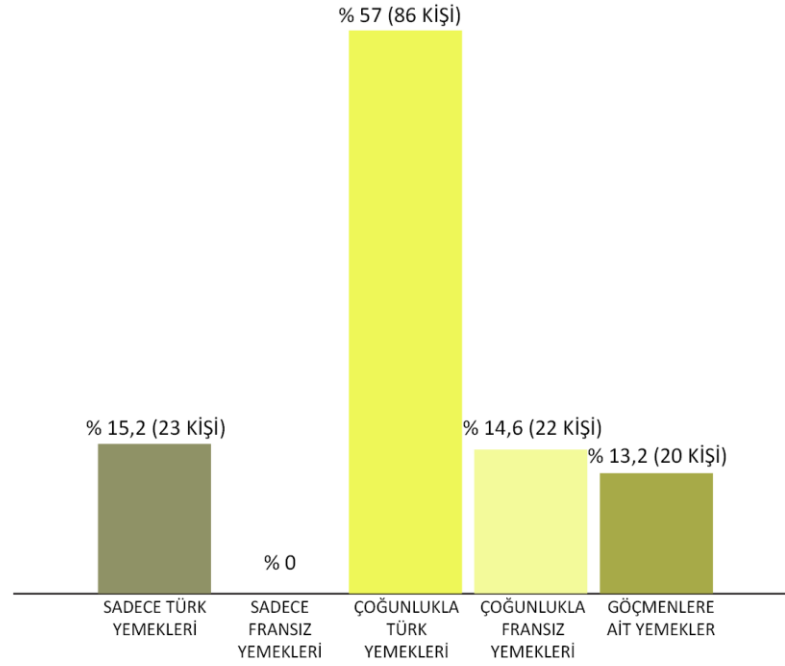

Araştırmaya katılanlar koşuları ile hangi dili konuştukları sorusunda %37,7 oranında çoğunlukla Fransızca, %35,1 oranında çoğunlukla Türkçe, %6,6 oranında sadece Türkçe ve %20,5 oranında sadece Fransızca cevabını vermişlerdir. Bu yanıtlardan hareketle Fransa’da göçmenlerin daha ziyade bir arada yaşadıkları mahallelerde kullanılan hâkim dilin %58,2 gibi bir oranla Fransızca lehine olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum Türk toplumu arasında da Fransızcanın giderek yaygınlaştığını, aynı zamanda ailelerin de yalnızca Türklerin yaşadığı mahallelerde yaşamadıklarını, Fransız ve diğer göçmen nüfusun bulunduğu mahallelere açıldıklarını göstermektedir. Fransa’da yaşayan Türk toplumunun Fransa sathına dağılmış olması da Türk toplumunun kendi içine kapalı bir grup olmadığını, Fransız toplumu ile birarada yaşamak konusundan çekingen davranmadığını işaret etmektedir.

Türk gençlerinin en fazla vakit geçirdikleri yerler Türk mahalleleri olmaktadır. Türk mahallesinde Türkiye’den getirilen ürünlerin satıldığı marketler, kafeler, çayhaneler ve restoranlar bulunmaktadır. Göçmen topluluklar için geldikleri ülkeye ait kültürün simgeleriyle dolu olan bu mahalle genç nesiller için de kendine özgü bir değer taşımakta ve genellikle zamanlarını geçirdikleri yer olmaktadır. Türk mahalleleri genç kuşağın Türk toplumuyla bağlar kurabildiği önemli merkezler olma görevini sürdürmektedir. Günümüzde göçmenlerin yoğunlaştıkları bu mahallelerin

giderek dönüştüklerini ve Türk olmayan nüfusa açıldıklarını da ifade etmek gerekmektedir (Armagnague, 2010, s. 58).

Grafik 17: Araştırmaya Katılanların Fransa’da Günlük Hayatınızda Dışarıda Hangi Yemekleri Yemeyi Tercih Edersiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlara günlük hayattaki yemek tercihleri sorulmuş ve katılımcıların %57’si çoğunlukla Türk yemeklerini, %15,2’si sadece Türk yemeklerini, %14,6’sı çoğunlukla Fransız yemeklerini ve %13,2’si göçmenlere ait yemekleri tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu istatistikten görüldüğü üzere Fransa toplumuyla birarada yaşamak konusunda en açık grup olarak nitelendirilebilecek üçüncü kuşak Türkler, damak tadı ve mutfak zevkleri söz konusu olduğunda %72,2’lik bir oranla Türk mutfağını tercih ettiğini belirtmiştir.

Üçüncü kuşak Türk gençlerinin kültürel anlamda kendi geleneklerine ve damak tadına düşkün olduklarını belirtmek mümkündür. Aynı durum daha önce Fransa ile sömürge ilişkisi kurmamış Avrupa dışından gelen diğer bir topluluk olan Çinliler ve Paris’in on üçüncü bölgesinde yer alan Çin Mahallesi için de geçerlidir (Armagnague, 2010, s. 59). Ancak Fransa ile tarihte sömürgecilik üzerinden de olsa ilişki kurmuş olan toplulukların –özellikle Kuzey Afrikalıların- Fransızca diline ve

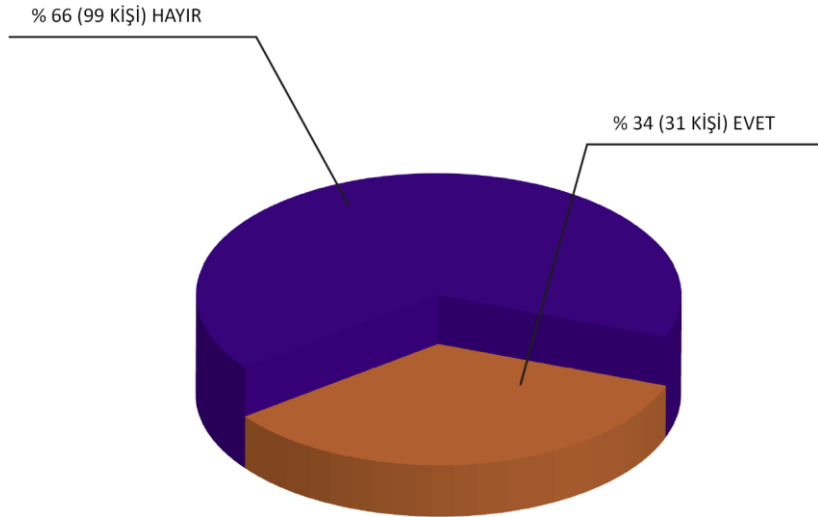
Fransız sistemine aşina olma durumları, onların Fransa’da hayata katılırken Fransız kültürüne ve yaşama biçimine daha aşina olmalarını sağlamıştır (Fırat, 2007, s. 3).

Üçüncü kuşağa mensup gençlerin sosyal ortamları, arkadaşlık bağları ve aynı zamanda evlilik gibi hayata dair tercihleri Türk toplumunun kendi içindeki kültürel değerleri etrafında yaşanmaya devam etmektedir. Kültürel değerler dolaylı ya da doğrudan olarak gençlerin sosyal ilişkilerinde referans alınmaktadır (İrtiş, 2008, s. 252).

Aile

Geleneksel usullerle evlilik Türk toplumu arasında kutsal bir öneme sahiptir. Geleneksel usullerle evlenmek rasyonel olarak da dini, milli, ekonomik ve sosyal yakınlık yoluyla kimlik ve kültürün aile içinde korunması, sürdürülmesi ve dahası olası belirsizliklerden kaçınılmasının önemli bir yolu olarak görülmektedir.

Grafik 18: Araştırmaya Katılanların Ailenizde Yabancı Evlilik Var mıdır? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

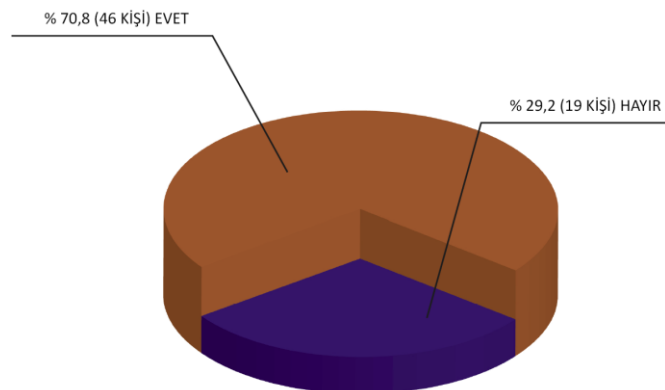

Araştırmaya katılan kişilere sorulmuş olan ailenizde yabancı evlilik var mıdır sorusuna yanıt olarak %66 oranında hayır, %34 oranında evet yanıtı verilmiştir. Soruda yabancı evlilikle kastedilmek istenen Türkiye’den ya da Türkiye dışında yaşayan Türk toplumuna mensup biri dışında farklı bir milliyete mensup birisiyle aile

fertlerinden herhangi birinin evlenmesi durumudur. Bu soru vasıtasıyla Türklerin kendi gelenek ve kültürleri dışında herhangi bir grupta aile bağları kurmaları durumu öğrenilmek istenmiştir. Yukarıda elde edilen orana göre araştırmaya katılan her 3 kişiden 2'sinin ailesindeki evliliklerin yalnızca Türklerle olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda çalışma grubunda bulunan ve Fransa'da iyi eğitim almış üçüncü kuşak Türk ailelerinin, kültürlerini korumak ve sonraki nesillere aktarmak üzere güçlü bir oranda Türklerle evlilik yaptıkları anlaşılmaktadır.

Geleneksel evlilik, genç insanları yetişkinlerin dünyasına sokmaktadır. Evlilik sürecinde genç çiftler ailelerine yeni bir üye kazandırmaktadırlar. Zira gelişmiş aile bağları sayesinde Türk toplumu geniş bir aile yapısına sahiptir. Evlenirken gelenekleri takip eden gençler, içinde bulundukları topluma gösterdikleri uyumu bir tür onurla ilişkilendirmektedirler. Aynı zamanda, Türk toplumunda gençlerin evlendikten kurdukları evin kendilerine has bir düzen ve ritüelle sahip olduğunu, Fransız ya da Araplarınkine benzeyen bir düzen bulunmadığını belirtmek gerekir. Türk gençlerinin evlilik süreçlerinde kendi aralarında tercihte bulunmaları onlara ortak bir İslam, ulusal değerler ve eğitim algısı etrafında aile hayatlarını sürdürmek için imkân sunmaktadır. Bu süreç içerisinde gelenekler ve sosyal roller arasında yapılacak herhangi bir değişiklik veya ekstra bir aktivite ancak Fransa'daki Türk toplumunun temel kaidelerine uyum sağladığı takdirde gençler tarafından kabul edilmektedir (Kaya & Kentel, 2005, s. 85).

Grafik 19: Araştırmaya Katılanların (Evli İseniz) Eşiniz Türk Mü? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlar içerisinde eşi Türk olanların oranı %70,8 iken eşi yabancı olanların oranı %29,2'dir. Üçüncü kuşak Türkler ailelerinin geldiği “gerçek vatanlarını” içinde bulundukları diaspora koşullarında tanımaktadırlar. Türkiye'deki gelişmeler ve dönüşümü biraz dışarıdan takip eden üçüncü kuşak Türklerin, ailelerinden aldıkları ahlaki sosyal değerlerle muhafazakâr bir yaşam biçimi sürdürmekte ısrarcı oldukları söylenebilir.

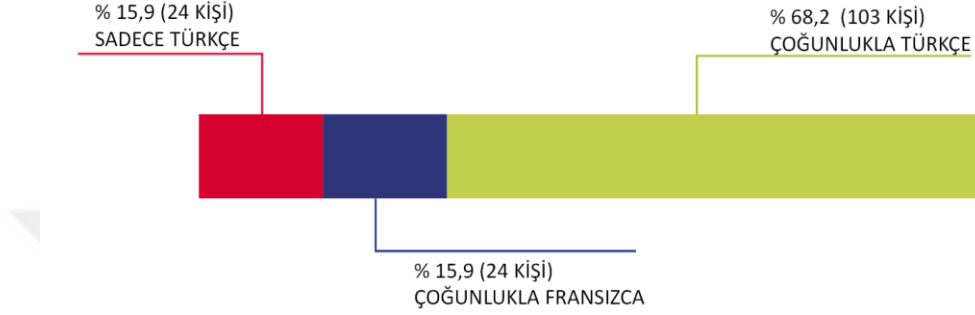
Evlilik, üçüncü kuşak Türk gençlerinin içinde bulundukları Türk toplumuna uyumlarının ve kültürel değerlerinin devamlılığının en açıklayıcı uygulamasıdır. Kültürel değerlere yaslanmayan bir evlenme sürecinin kişiyi aile kurmak için uzun süre meşgul ettiği ve beklenmedik pek çok olumsuzlukla karşı karşıya bırakabileceği görüşü kabul görmektedir. Evlilik süreçlerinde üçüncü kuşak Türk gençlerinin Türk toplumunun geleneksel değerlerine gösterdikleri uyum, yaşamlarının diğer alanlarında gösterdikleri uyumdan daha fazladır. Türk gençlerinin sosyal yaşamlarında arkadaşlık ilişkilerinde, serbest zaman aktivitelerinde ve evlilik tercihlerinde seçici davranışları Türk toplumunun dayandığı geleneksel kültürün sürekliliğine katkıda bulunmaktadır (Güler, Ağırlı Göçmenlerin Fransa'ya Tutunma Stratejileri, 2013/2, s. 310).

Anadil

Üçüncü kuşak gençlerin aileleri ve Türk toplumu ile irtibatlarının zayıflamasına neden olan en güçlü aşınma dil ile ilgili olmaktadır. Anadilin kaybedilmeye başlanması aile ile bağların olduğu gibi Türk toplumunun kurduğu sivil toplum kurumlarıyla ilişkiler ve Türkiye ile olan irtibat da zayıflamaktadır (Anık, 2012, s. 237). Gençler arasında anavatanları ile yaşadıkları ülkenin dilleri arasında kendi yaşadıkları ortama uygun pratik taraflarını kullanma eğitimi vardır. Göçmen çocuklarına özgü olan bu dil pratiği, iki dilin de birbirine karıştığı, terimlerin Türk toplumu içindeki yaygın anlamlarıyla kullanıldığı bir günlük yaşam dilidir. Türk

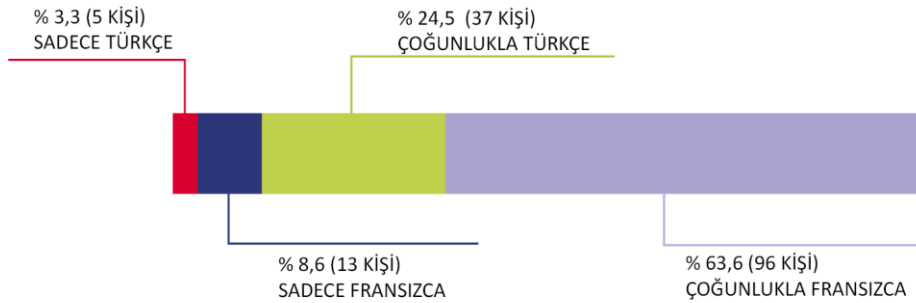
çocuklarının aile içi iletişimde daha çok Türkçeyi akranlarıyla iletişimde ise daha ziyade Fransızca'yı tercih etmektedirler (Akıncı, 2014, s. 40).

Grafik 20: Araştırmaya Katılanların Evde Hangi Dili Konuşursunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlar evde hangi dili konuşursunuz sorusuna %68,2 oranında çoğunlukla Türkçe, %15,9 oranında sadece Türkçe ve yine %15,9 oranında çoğunlukla Fransızca yanıtlarını vermiştir. Bu oranlardan hareketle araştırmaya katılanların %84,1'i için evde konuşulan hâkim dilin Türkçe olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

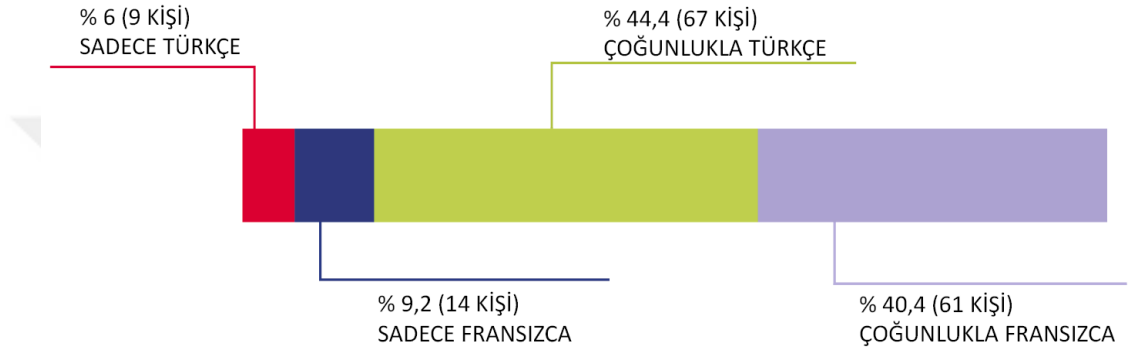
Grafik 21: Araştırmaya Katılanların Arkadaşlarınızla Hangi Dilde Konuşursunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Arkadaşlarınızla hangi dilde konuşursunuz sorusuna ilişkin olarak araştırmaya katılanların %63,6'sı Çoğunlukla Fransızca, %24,5'i Çoğunlukla Türkçe, %8,6'sı Sadece Fransızca ve %3,3'ü Sadece Türkçe yanıtını vermişlerdir. Bu oranlar

dikkate alındığında arkadaşlarla iletişimde hâkim dilin %72,2 oranında Fransızca olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Grafik 22: Araştırmaya Katılanların Sosyal Medyada Hangi Dili Kullanıyorsunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlara sosyal medyada hangi dili konuştukları sorulmuş ve katılımcıların %44,4'ü çoğunlukla Türkçe, %40,4'ü çoğunlukla Fransızca, %9,2'si sadece Fransızca ve %6'sı sadece Türkçe yanıtını vermişlerdir. Sosyal medya kullanımında iki dilin kullanım oranının da birbirine neredeyse denk olduğunu ifade etmek mümkündür.

Dil konusunda yaşanan gerilemenin üçüncü kuşak Türk gençlerine has bir durum olmadığını, diğer tüm göçmen gruplar için anadil kaybının söz konusu olduğunu hatta Türklerin diğer göçmen gruplar arasında anadilleriyle kurdukları bağın tüm göçmen gruplar arasında görece en kuvvetlisi olduğunu ifade etmek gerekir (Armagnague, 2010, s. 162).

Türk gençleri arasında okullarda haftada bir defa verilen Türkçe derslerine katılımın oldukça zayıf olduğunu ifade etmek gerekir. Bununla birlikte Türk gençleri Türkçe konuşma konusundaki gayretlerini kaybetmiş değillerdir. Kimlikle özdeş görülen dil Türk toplumunun içerisindeki bağların sürdürülmesini sağladığından bu ilişkilerin dışında olmadıklarını bu yolla göstermeye çalışmaktadırlar (Akıncı, 2014, s.

40). Bununla birlikte üçüncü kuşak Türkler arasında, etnik bağlarını en sıkı koruyan gençlik gruplarının dahi kendi aralarında konuştukları dilin Fransızca olduğunu belirtmek gerekir.

Yukarıda dil ile ilgili çalışma grubuna sorulmuş olan 3 soru özetle gençlerin aile içinde baskın olarak Türkçe, arkadaşları arasında baskın olarak Fransızca ve daha serbest oldukları ve hangi gruba göre konuşacakları konusunda kendi yönelimlerine bağlı olarak tercihte bulundukları bir ortamda neredeyse birbirine denk oranda iki dili kullanıyor olmaları; gençlerin her iki dile hakimiyetlerini, her iki dilin konuşulduğu ortama duydukları ilginin kuvvetini ortaya çıkarmaktadır. Bu güç dengeyi kurabilmiş olmaları üçüncü kuşak Türkleri çok özel bir konuma yerleştirmektedir.

3.3.1.5. Tüketim Alışkanlıkları - Gündelik Yaşam

Üçüncü kuşak gençlerin tüketim kalıpları onların sosyal ve kültürel alanlardaki bakış açılarını ele vermektedir. Yaşam tarzları (mode de la vie) ve tüketim alışkanlıkları itibariyle üçüncü kuşak Türk gençlerinin orta sınıf mensubu Fransız gençlerinden ayrılmadıklarını ifade etmek gerekir (Armagnague, 2010, s. 229). Üstelik bu durum gençlerin kalifiye işlerde çalışması, daha nitelikli bir eğitim almasıyla (lisans eğitimi ve üzeri mezunu) doğru orantılı olarak daha baskın hale gelmektedir (Armagnague, 2010, s. 230). İyi eğitim almış ve nitelikli bir işte çalışan üçüncü kuşak Türk gençleri için kazanılan para, daha iyi hayat standartlarına erişmek için bir imkân olarak görülmekte, harcanmakta, kendi başına bir amaç olarak değerlendirilmemektedir.

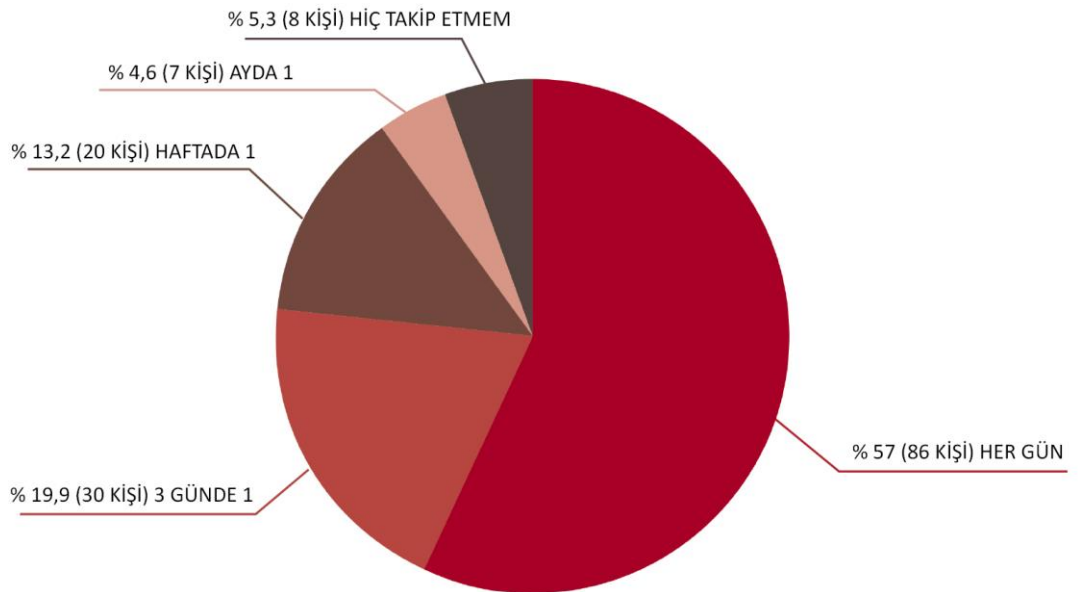
Üçüncü kuşak gençlerin günlük davranışlarında özgür ve otonom hareket etmeleri büyük ölçüde ailelerine ve içinde yaşadıkları mahalle üzerinde güçlü bir sorumluluk hissi uyandırmaları halinde kazanılabilecek bir hak olarak görülmektedir. Ebeveynlerle kurulan güven ilişkisi, günlük hayat pratiklerinin merkezinde yer almaktadır. Gençlerin daha rahat ilişkiler kurmaları ve özgürce hareket etmeleri taşıdıkları sorumluluk duygusuna ve sağladıkları güven hissine bağlı olarak daha

mümkün hale gelmektedir. Üçüncü kuşağın içinde yaşadıkları ülke toplumuyla bütünleşmeleri ise şu şartlarla mümkün addedilmektedir: akademik başarı elde etmeleri, Fransız kurumlarına duydukları güven, toplumun marjinal kesimlerinden uzak durmaları, ve günlük yaşantılarıyla egemen normlara ve Fransız toplumunun temsiline uygun davranılması (Armagnague, 2010, s. 235).

Fransa'daki üçüncü kuşak gençlerin sosyal konumundaki belirsizlik gençleri toplum içindeki konumlarını sorgulamaya itmekte ve sürekli bir meşruiyet arayışı içinde olmalarına neden olmaktadır. Bu gençler bir taraftan köken ülkeleri olan Türkiye'ye karşı nostaljik bir özlemle bakarlarırken bir yandan da aile dünyalarından farklı sosyal ortamlara girmeleriyle beraber kendilerini önceki kuşaklardan ayıran farklı yönlerin olduğu bilinciyle çeşitli ikilemlerin içinde kalmaktadırlar (İrtiş, 2008, s. 250).

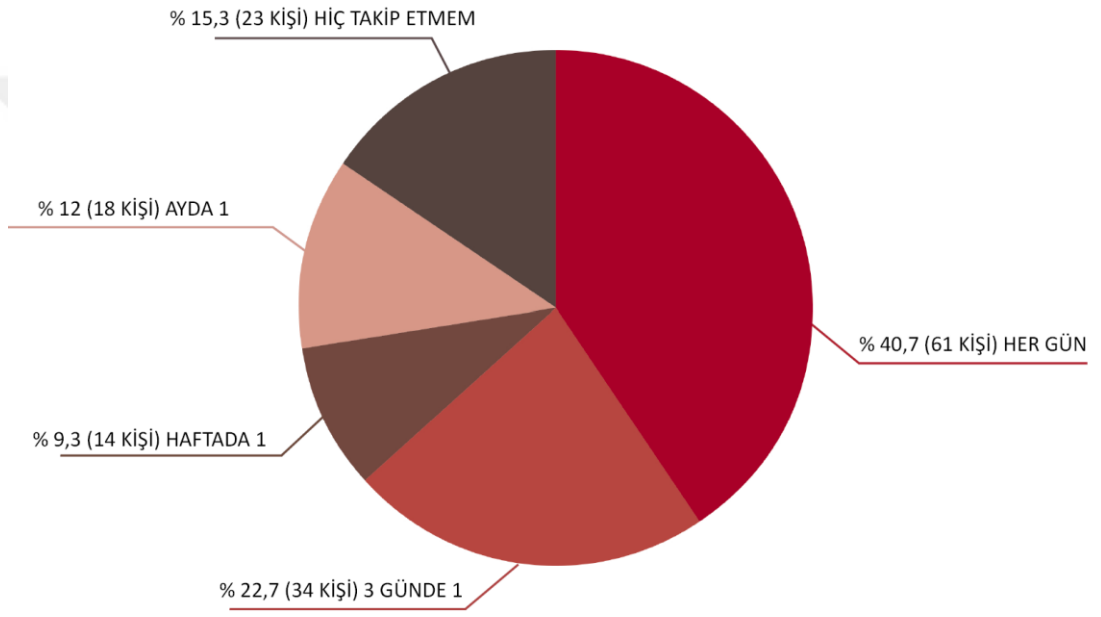
Medya Takibi

Grafik 23: Araştırmaya Katılanların Türkiye'deki Gelişmeleri Ne Sıklıkla Takip Edersiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırma katılımcılarına yöneltilen Türkiye’deki gelişmeleri ne sıklıkla takip edersiniz sorusuna karşılık olarak %57 oranında Her gün, %19,9 oranında 3 günde 1, %13,2 oranında haftada 1, %5,3 oranında Hiç Takip Etmem ve %4,6 oranında Ayda bir yanıtı verilmiştir. Bu doğrultuda Türkiye’deki gündemin katılımcılar tarafından hafta içerisinde değişik yoğunluklarda %90,1 oranında takip edildiğini söyleyebiliriz.

Grafik 24: Araştırmaya Katılanların Televizyonda Türk kanallarını hangi sıklıkla izlersiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

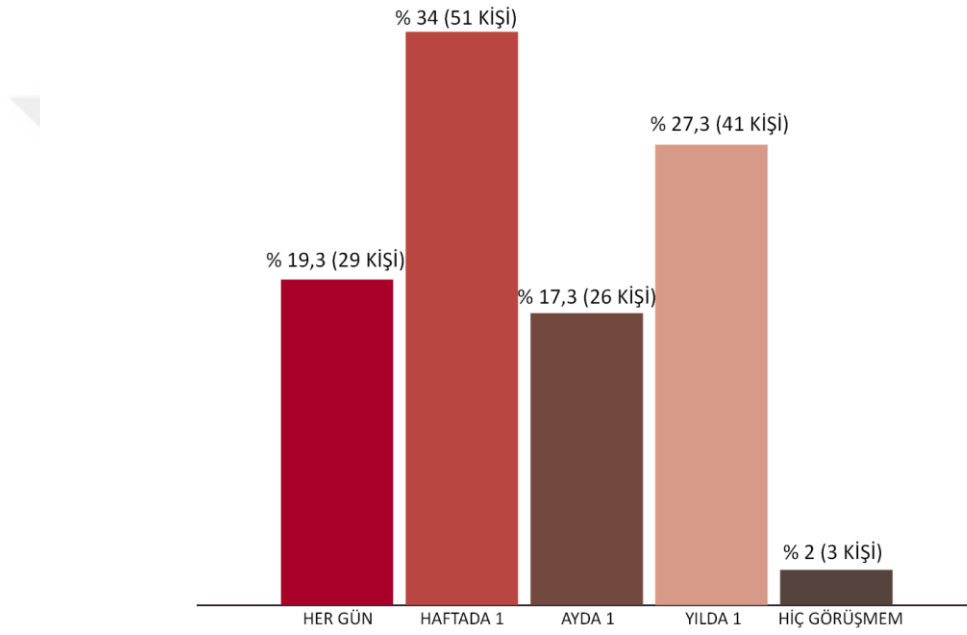
Araştırmaya katılanlar arasında Televizyonda Türk kanallarını izleme sıklığı şu şekildedir: %40,7 Her gün, %22,7 3 günde bir, %15,3 hiç takip etmem, %12 ayda bir, %9,3 haftada bir. Bu oranlardan hareketle katılımcıların %78,7 hafta içerisinde en az bir kere Türk kanallarını takip etmektedir denebilir.

Fransalı Türkler ikamet ettikleri ülkedeki medyaya ilgilidirler ve gazete ve televizyonları büyük ölçüde takip etmektedirler. Bununla birlikte Türk medyasının Fransa’da yaşayan Türkler üzerinde hâkim bir kültürel enstrüman oluşturduğunu ifade etmek mümkündür (Kaya & Kentel, 2005, s. 57). Türk medyası, ürettiği içerikler üzerinden Fransa’da yaşayan Türklerin anlam dünyasını önemli ölçüde etkilemektedir. Kendi değerlerine uygun olan bu programlar Fransalı Türkler

arasında toplumsal bir hafızanın ve ortak bir gündemin oluşturulması için oldukça önemlidir (Kaya & Kentel, 2005, s. 58).

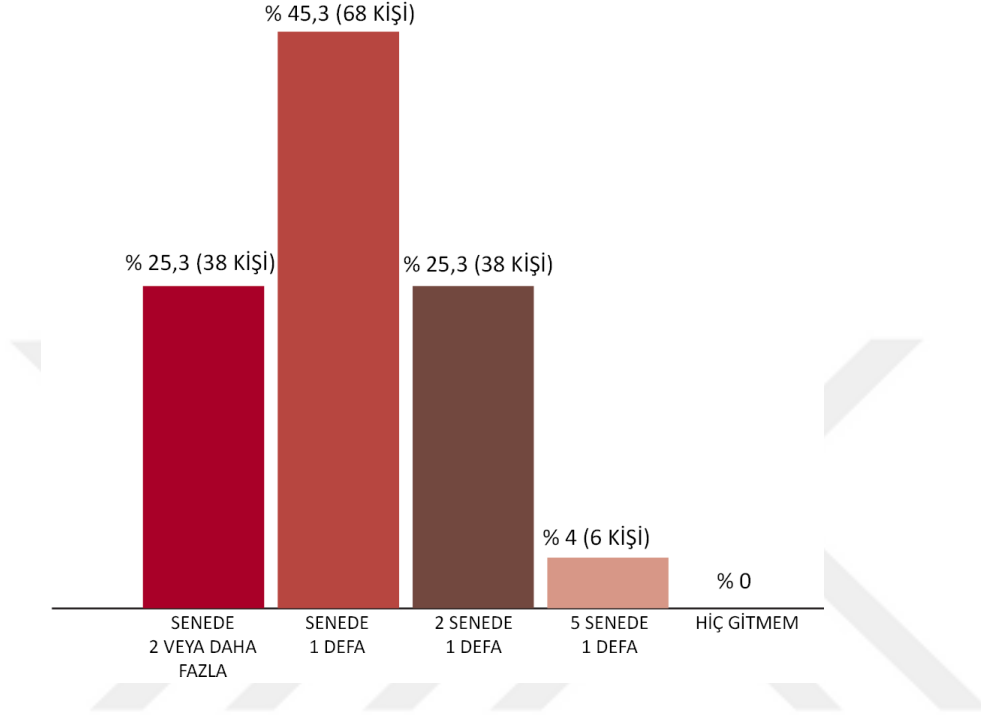
3.3.1.6. Kimlik-Anavatanla İrtibat

Grafik 25: Araştırmaya Katılanların Türkiye’deki Akraba ya da arkadaşlarınızla ne sıklıkla görüşürsünüz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

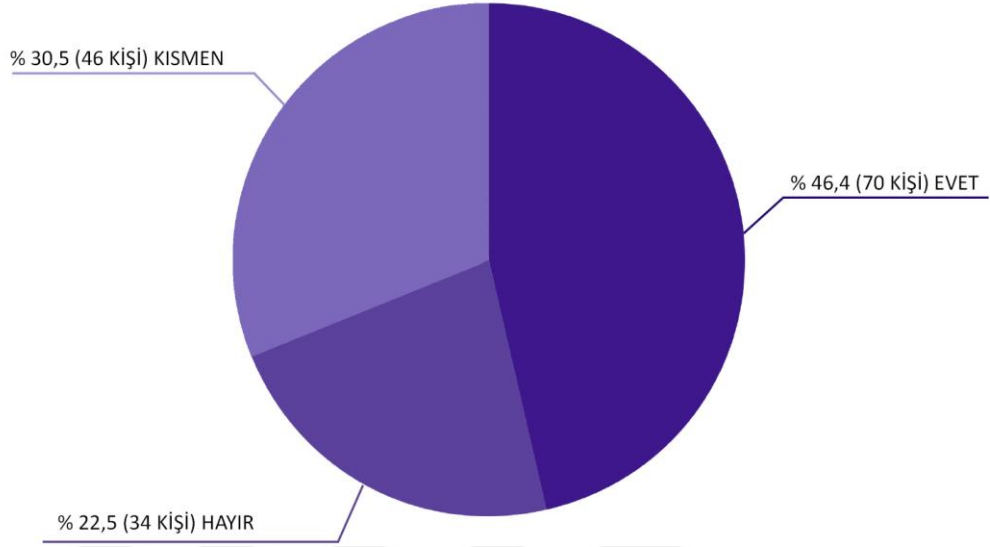
Araştırmaya katılan kişiler Türkiye’deki akraba ve yakınlarınızla ne sıklıkla görüşürsünüz sorusuna yanıt olarak %34 oranında Haftada 1, %27,3 oranında yılda 1, %19,3 oranında her gün, %17,3 oranında ayda 1 gittiklerini ifade etmiş ve %2’si Türkiye’ye hiç görüşmediklerini ifade etmiştir. Çalışma grubundaki gençlerin %53,3’ünün haftada en az bir defa olmak üzere Türkiye’deki yakınlarıyla görüşmesi, gençlerin Türkiye ile olan sıkı irtibatlarını tescil eder niteliktedir.

Grafik 26: Araştırmaya Katılanların Türkiye’ye Ne Sıklıkla Gidersiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

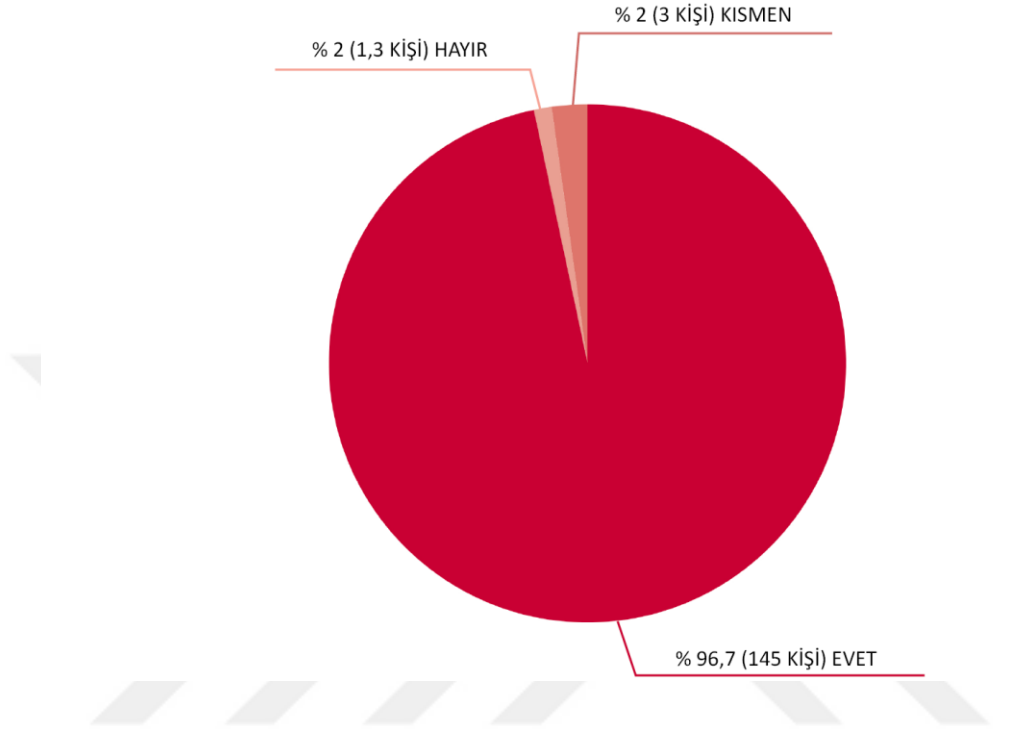
Araştırmaya katılanlar Türkiye’ye %45,3 oranında senede bir defa, %25,3 oranında senede iki defa veya daha fazla, %25,3 oranında iki senede bir defa, %4 oranında beş senede bir defa gittiklerini belirtmişlerdir. Çalışma grubundaki gençler %70,6 oranında Türkiye’ye senede en az bir defa çeşitli nedenlerle girmektedir. Bu durum gençlerin anavatanla irtibatlarının yoğun bir şekilde sürmeye devam ettiğini göstermektedir. “Hiç gitmem” seçeneğini kimsenin işaretlememiş oluşu anavatanla kurulan irtibatın gençler üzerindeki geçerliliğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Grafik 27: Araştırmaya Katılanların Türkiye'deki Milli Bayramları Takip Eder Misiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

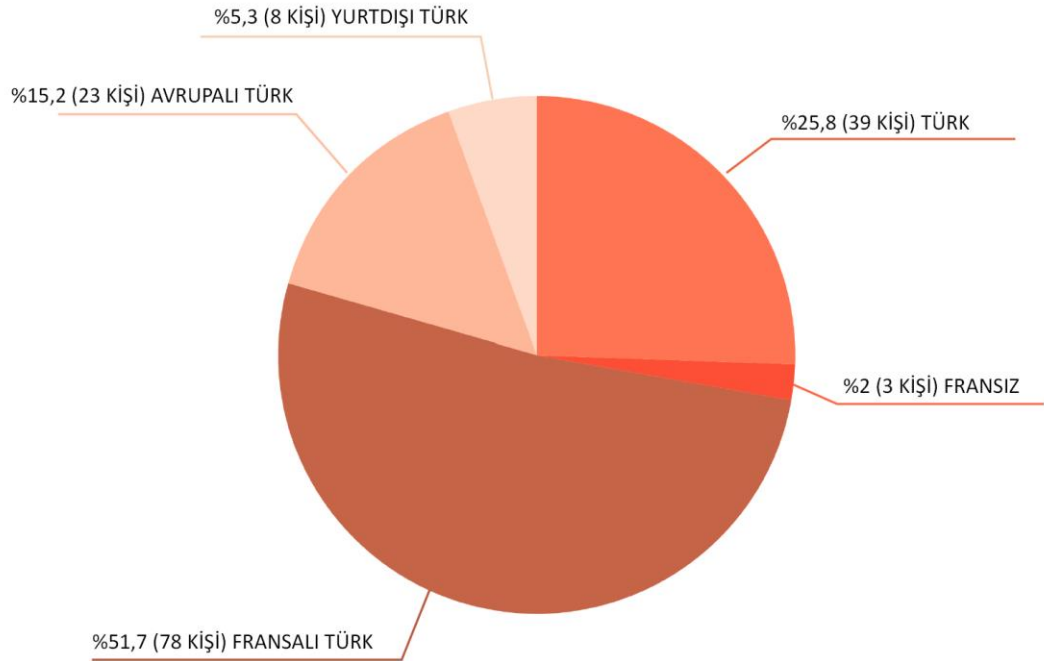
Araştırma katılımcıları Türkiye'deki Milli Bayramları takip eder misiniz sorusuna %46,4 oranında evet, %30,5 oranında kısmen, %22,5 oranında hayır yanıtını vermiştir. Araştırmaya katılan yaklaşık her dört öğrenciden üçü Türkiye'deki milli bayramları takip ettiğini belirtmiştir.

Grafik 28: Araştırmaya Katılanların Türkiye'deki Dini Bayramları Takip Eder Misiniz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırma katılımcıları Türkiye'deki dini bayramları takip eder misiniz sorusuna ise %96,7 oranında evet, %2 oranında kısmen ve %2 oranında hayır yanıtını vermiştir. Milli ve Dini bayramların çalışma grubuna katılanlar arasında çok yüksek oranlarda takip ediliyor olması araştırmaya katılan gençler için milli ve manevi değerlerin önemini, bu değerlerin sahiplenildiğini, Türkiye'deki gündemin yakın bir şekilde takip edildiğini ortaya koymaktadır. Fransa'da yaşayan eğitim gençler kendilerini tanımlarken referans aldıkları değerleri göstermesi açısından söz konusu oranların yüksek oluşu anlamlı görülmektedir.

Grafik 29: Araştırmaya Katılanların Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlara kendilerini nasıl tanımladıkları sorulmuş ve %51,7 oranında Fransalı Türk, %25,8 oranında Türk, %15,2 oranında Avrupalı Türk ve %2 oranında Fransız yanıtı alınmıştır. Seçeneklerde sunulan “Fransalı- Türk”, “Avrupalı- Türk” gibi kavramların %66,9 oranında tercih edilmesi tireli kimliklerin çalışma grubundaki gençler tarafından yüksek bir oranda kabul gördüğünü göstermektedir. Üçüncü kuşak Türk gençleri ilişkilerinde, yurt dışı Türklerin artık kendi içinde olgunlaşmış yaşama biçimine göre tercihlerde bulunmaktadır. Bu gençlerin kendilerini Türkiye’deki Türkler ya da Fransız olarak değil yurt dışı Türk, ya da Fransa’da yaşayan Türk olarak tanımladıklarını ifade etmek gerekir. Fransa’da yaşayan Türklerin kendilerini tanımlamak için kullandıkları bu ifade aslında ev sahibi toplumdaki ve köken ülkelerinden nispeten özerk olan bir sosyal evreni tanımlamaktadır.

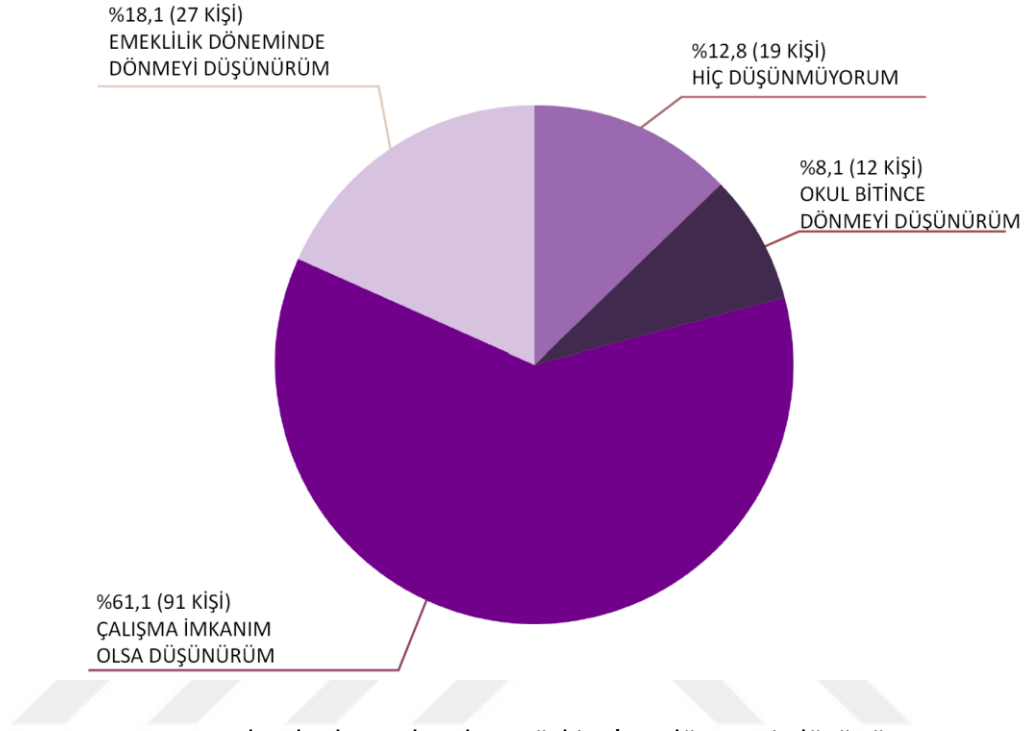
Fransalı-Türk, Avrupalı Türk gibi tireli kimlikler aracılığıyla Türklerin kendilerini melez (hibrid) bir kimlikle tanımladıklarını söylemek mümkündür. Bu tireli kimlikle tanımlama, Türklerin kendilerini ulus ötesi bağlara sahip vatandaşlar

olarak görmeleri ve içinde bulundukları toplumun kamusal yaşamına katılımları yönünde sahip oldukları özgüvene işaret etmektedir. Fransa’da yaşayan Türklerin ulus ötesi bağlarını koruması ve öne çıkarmaları onların diasporik bir özellik taşıdıklarını da göstermektedir (Kaya & Kentel, 2005, s. 8).

Üçüncü kuşak Türk gençlerinin öznel olarak kendilerini tamamen “Fransız” olarak görmemektedirler çünkü bir “Fransız” Türk göçmen çocuklarının gözünde “burjuva” figürü ile özdeşleşmiş, kendi yaşam tarzlarına ve düşünme biçimine uymayan bir temsile sahiptir. Ancak üçüncü kuşak gençlerin, bulundukları koşullar içerisinde ilk iki nesil Türk göçmen dünyasından sosyal ve kültürel olarak uzaklaştıklarını ifade etmek gerekir (Armagnague, 2010, s. 163).

İki dünya arasında olma hissi ve hiçbirine tam olarak ait olamama hissi, aynı zamanda Fransızların takıntılı sınıflandırma, kategorize etme geleneğinden de kaynaklanmaktadır. Kendi yerinin kesin olarak güvence altına alınmadığı hissi, üçüncü kuşak Türk gençlerde meşru olmayan bir iş yapma korkusu yaratmakta ya da elde ettikleri başarının yarattığı özgüven hissini hafifletmektedir. Bu nedenle gençler çok zor kazanmak zorunda kaldıkları başarılarına rağmen kendilerine olan inançlarında çok kırılgan olabilmektedirler. Bu durum yalnızca okul ya da iş hayatındaki eylemlere yansımamakta yetersizlik hissi, benzer şekilde boş zaman etkinliklerinde, gezilerde, günlük hayatta da sosyal olarak tatmin olmayı zedeler ya da engeller (Armagnague, 2010, s. 246).

Grafik 30: Araştırmaya Katılanların Gelecekte Türkiye'ye Dönmeyi Düşünüyor Musunuz? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Araştırmaya katılanlar gelecekte Türkiye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz sorusuna %61,1 oranında Çalışma İmkanım Olsa Düşünürüm, %18,1 oranında Emeklilik Döneminde Dönmeyi Düşünürüm, %12,8 oranında Hiç Düşünmüyorum, %8,1 oranında okul bitince dönmeyi düşünürüm şeklinde yanıt vermiştir. Söz konusu yanıtlar çalışma grubundaki gençlerin eğitim düzeyi, ve önceki sorularda ortaya konan ayrımcılık ve fırsat eşitliği oranlarıyla birlikte düşünüldüğünde, gençlerin gelecekle ilgili Türkiye'ye dair ümitlerinin yüksek olduğunu ve bu ümitlerinin anavatanda kendilerine uygun koşullar bulmaları halinde somut bir geri dönüş arzusuna dönüşebileceğini göstermektedir. Türkiye'ye yönelik bir ümit taşıma ve beklenti içinde olma durumunun Fransa'da yaşayan eğitilmiş gençlerin Türkiye ile irtibatlarını kuvvetli tutma eğilimlerini beslediği ifade edilebilir. Bu durumun ortaya çıkmasında eğitilmiş gençlerin kendi vasıflarına uygun iş ve statülerde çalışma hayatında yer bulamamalarından dolayı Fransa kamusal alanına güçlü bir katılım isteği göstermelerine rağmen karşılık bulamamaları durumundan kaynaklanan bir endişe hali olduğu gibi; Türkiye'nin ekonomik olarak güçlenmesi ve yurt dışında

yaşayan vatandaşlarına yönelik gösterdiği ilgi ve oluşturduğu imkanların yarattığı cazibenin de etkili olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.3.1.7. Genel Değerlendirme

Batı Avrupa ülkeleri tarafından göçmenler ve onların çocukları üzerine oluşturulan genel kanı bu kesimin bulundukları ülkelerde sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal hayata yeterince entegre olamadıkları ve anavatanlarında yaşanan toplumsal tartışmalar ile siyasi ayrışmaları yaşadıkları ülkelere taşıdıkları yönündedir. Ancak günümüzde bu yaklaşımın geçerli olmadığını savunan pek çok yaklaşım ve akademik çalışma olduğu gibi (Kaya & Kentel, 2005, s. 7), bu araştırma çalışması da durumun farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Öncelikle gerçekleştirilen araştırma göstermektedir ki özellikle üçüncü kuşak Türk göçmenler artık kapitalist ülkelerin kendi sistemleri içerisinde yabancılaşan ve savurulan bir grup olmamakta, geri dönüş miti ile yaşayan ve edilgen bir topluluk olarak da kalmamaktadırlar. Gerçekleştirilen araştırma sonucunda ortaya konulabilecek en genel yorum, üçüncü kuşak Türklerin kamusal yaşama katılan aktif bir grup oldukları yönündedir.

Geldikleri nokta itibarıyla üçüncü kuşak Türkler içinde bulundukları toplumda kalıcı sosyal aktörler halinde dönüşmüş, aktif sosyal ilişkilere sahip karar alıcı bir grup olarak değerlendirilebilir. Fransa'da yaşayan Türkler günümüzde, kurmuş oldukları işletmeler, sağladıkları istihdam olanakları, yetişen nitelikli insan gücü, entelektüel sermaye birikimleri ile içinde bulundukları toplumun siyasal hayatına ilgi duyan, kamusal alanda varlık gösteren bir topluluk haline gelmişlerdir. Fransa'da yaşayan üçüncü kuşak eğitimli Türkler, sahip oldukları entelektüel sermaye ile her iki dile de hâkim olarak kamusal alanda çeşitli platformlar aracılığıyla kendilerini ifade etme imkanı elde etmiş durumdadırlar.

Türkler Fransa'da güçlü bir şekilde toplumsallaşmaktadırlar, üstelik bu toplumsallaşma, -yoğunlukları değişmekle birlikte- hem bulundukları ülkenin kamusal yaşamı içinde hem de kendi toplumları içerisinde gerçekleşmektedir. Fransa'da yaşayan üçüncü kuşak Türk gençlerinin yaşadıkları ülkeye sadakat taşıyor

olduklarını, bununla birlikte ebeveynlerinin geldiği anavatanlarına ait değerlere gösterdikleri sadakatin çok güçlü olduğunu söylemek mümkündür.

3.3.2. Türklerin Fransız Kamusal Yaşamına Katılımında Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar

Fransa’da yaşayan özellikle üçüncü kuşak Türkler için birçok sosyal adaptasyon şeklinin bir arada bulunduğunu söylemek mümkündür. Türk toplumunun yeni nesillerinin bütünleşme süreçlerine dâhil edilmesi sürecinde klasik anlamda asimilasyon uygulamaları ile “cemaatten geri çekilme” yöntemlerinin tek başına belirleyici olmadıklarını ifade etmek gerekir (Armagnague, 2010, s. 12). Göçmenlerin ve çocuklarının içinde bulundukları toplumla bütünleşmeleri ve ev sahibi toplumun bütünleşme politikalarına gösterdikleri tepkiler göçmenlerin kendi içerisindeki kuşaklar arasında farklılaşmaktadır. Birinci kuşak göçmenler karşılaştıkları sorunları özgün kültürlerine referans vererek çözmek yoluna gitmişlerdir. Ancak ailesinin geldiği toplumun dışında farklı bir toplumda doğup büyüyen neslin öz kültürleri yalnızca kendilerine aktarıldığı kadarıyla olduğu için öz kültüre verilen referans karşılaştıkları sorunları aşmakta yeterli olmamaktadır (Adıgüzel, Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, 2016).

Üçüncü kuşak Türklerin sosyal adaptasyonlarını anlamak ve aynı zamanda kendi aralarındaki farklılıkları görmek maksadıyla belirli konulardan hareketle bir değerlendirmede bulunmak daha sağlıklı olacaktır. Bu konuların başlıcaları ekonomik hayata katılım, eğitim durumu, sosyal, kültürel faaliyetler, anadile yatkınlık, siyasi ve dini kurumlarla ilişkiler, belirli sosyal konulardaki pozisyonlar olarak ifade edilebilir. Üçüncü kuşak Türk göçmenlerin Fransa’ya entegrasyon süreci Türkiye’den Fransa’ya göç eden ilk kuşağın ekonomik ve politik koşullarından etkilenmektedir (Armagnague, 2010, s. 20). Dolayısıyla üçüncü kuşak Türklerin çocukluk dönemlerinin nasıl bir ortam içerisinde geçtiği, bu jenerasyonun hangi koşullar içinde yetiştiklerini anlamak için önemli bir yere sahiptir.

Türk kökenli gençlerin Türk toplumu ile uyumu, ilk göç eden nesil (bugün yaşlılar) tarafından inşa edilen sosyal ortama ekonomik ve kültürel olarak uygun davranma kıstasına göre belirlenmektedir. Bu adaptasyon süreci rasyonel ekonomik tercihler ile sosyal dayanışma ağına uyumla ölçülmektedir. Bununla birlikte, ilk gelen neslin oluşturduğu bu sosyal düzen, içinde bulunulan zamanın koşulları ve gençlerin yönelimlerine bağlı dinamik bir süreç olarak devam etmekte ve kaçınılmaz olarak değişmektedir (Güler, Ağrılı Göçmenlerin Fransa'ya Tutunma Stratejileri, 2013/2, s. 302). Yeni nesillerin ihtiyaçlarına göre güncellenen bu sosyal alandaki değişimleri Fransız devletinin asimilasyon süreçlerinin yarattığı etkiden ayırmak gerekmektedir. Dolayısıyla Fransa'da yaşayan Türk toplumu içerisinde yaşanan sosyal değişimlerin yalnızca Fransız asimilasyon politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmadığını ifade etmek gerekir.

Yeni nesil Türklerin içinde bulunduğu mahallede hemşerilik üzerine kurulan ilişkiler ilk göç eden birinci nesle göre daha az işlevseldir. Genç nesillerin bireysel hedeflerini ilk iki jenerasyona göre daha fazla gündeme getirip daha bireyci bir yaşam tarzı sürdürme eğiliminde olduklarını söylemek de mümkündür. Genç neslin içinde bulundukları toplumda sosyal dinamiklere uyum sağlamak üzere daha fazla bütünleşme kaygısı içinde oldukları ve hemşerilik bağlarını daha fazla göz ardı ettikleri söylenebilir. Bununla birlikte gençlerin içinde bulundukları mahallenin, yeni nesle belirli bir özerk alan sağladığını da belirtmek gerekir. Hemşerilik bağlarının sürdürüldüğü mahalle ortamı genç neslin kentin kalabalıkları içerisinde savrulmasını önlemek için gençlere kendi yönelimlerine uygun alanlar da oluşturmaktadır. Ancak bu süreçte gençlerin bulundukları mahalle ile kurdukları bağların yalnızca hemşerilik bilinci üzerinden geliştirdikleri savunmacı bir ilişki değil, içinde bulundukları aile ve komşuluk ilişkilerinin sağladığı bir denetim mekanizması ile de korunduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bununla birlikte vurgulamak gerekir ki mahalle içerisinde hemşerilik ilişkilerine bağlı olarak yaratılan bu sosyal adaptasyon süreci gençlerin kendi isteklerine aykırı olarak gerçekleşmemektedir. Ancak Fransız asimilasyon modeli perspektifinde hemşerilik ilişkileri içinde oluşan bu sosyal ortam

bireyleşmeyi geciktirdiği için zararlı görülmekte ve bu tür topluluklar içe kapalı bir cemaatçilikle (communitarisme) itham edilmektedir (Armagnague, 2010, s. 50). Sözkonusu asimilasyoncu perspektifin gerçekleşmesi durumunda göçmen topluluklara ait sosyal ve kültürel alanların ve üçüncü kuşağın kendilerine has özgünlüklerinin de bütünüyle ortadan kalkması gerekmektedir.

Müslümanlık ve Türklük Fransa'ya göç eden birinci kuşak Türk göçmenlerin kimliklerini oluşturan önemli bileşenlerdir (Kastoryano, 2004, s. 64). Göçmen Türklerin kimliklerini diğer göçmen gruplar arasında farklı ve biricik (unique) kılan da bu iki boyutun iç içe geçmiş olmasıdır. Bu iki referans noktasına Anadolu'luk söylemiyle sürekli atıfta bulunmaktadır. Burada milliyetçiliğe yapılan vurgu önemlidir çünkü Fransa'da bulunan göçmen toplulukların geldikleri ülkeler çoğunlukla önceden sömürülen ülkeler olduklarından, Türklerin bir Batı gücüne teslim olmadıkları bağımsız ulusal tarihleri Türk toplumu için ayırt edici bir gurur kaynağı olmaktadır. Türk toplumunun Osmanlı tarihine, görkemli kültürel ve politik genişleme dönemlerine gönderme yapması, gençlerin de kendi kimliklerini diğer göçmen toplumlara göre daha çok öne çıkarmalarına yol açmaktadır (Kastoryano, 2004, s. 13). Milliyetçilik duygusu etrafında geliştirilen tarihi zaferler ve kahramanlar Türk toplumunun ulusal bilincinde birleştirici bir mitin oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Türk toplumu içerisinde gençler sürekli güncellenen bu kimliği benimsemekte ve içinde bulundukları Türk toplumuna bağlılıklarını bu şekilde ortaya koymaktadırlar (Kastoryano, 2004, s. 90). Üçüncü kuşak Türklerin kimliğinin merkezinde ulusal değerlerin gurur verici hislerinin olduğunu söylemek mümkündür. Yaşları göz önüne alındığında gençler arasında yaygın olan bu milliyetçiliğin bir ritüel ya da bir ideoloji olmadığı söylenebilir. Milliyetçiliğin gençler arasındaki bu yaygınlığını, Fransız toplumundan bağımsız bir kimliğe sahip olma şansı olarak algılamak daha gerçekçi olacaktır. Nitekim göçmen kökenli diğer gençlerin aksine, Türkiye kökenli gençlerin, kendilerine göre haklı, eski, zengin ve dolayısıyla meşru olan ulusal kaynaklara ulaşma imkânı bulunmaktadır (Armagnague, 2010, s. 52).

Üçüncü kuşak Türk gençleri için hemşerilik de önemli bir yer tutmaktadır. Kelime anlamı itibariyle aynı Anadolu kentinden gelen komşular veya göçmen arkadaşlarla kurulan bu ilişki ilk iki nesil de olduğu gibi üçüncü nesilde de kimlik oluşumundaki sosyal adaptasyon süreci için önemli etmenlerden bir tanesidir. Hemşerilik ilişkileri ilk nesil Türk göçmenler için sosyal ilişkilerin kurulmasında somut bağlar kuran önemli bir dayanaştır (Adıgüzel, Göç Sosyolojisi, 2019, s. 191). Bu referans aynı düzeyde olmasa da üçüncü kuşak içinde de farklı alt-grup ilişkilerinde ön plana çıkmakta ve akranlar arasında karşılıklı dayanışma için önemli bir referans olarak görülmektedir. Hemşerilik Türk toplumu arasında kişilerin birbirlerine sosyal ve kültürel olarak yakınlıklarını gösteren önemli bir değerlendirme kriteridir. Özellikle birinci nesil göçmenler için önem taşıyan bu bağ, kısmen genç nesiller tarafından da sürdürülmektedir (Armagnague, 2010, s. 56).

Üçüncü kuşağı önceki göçmen kuşaklardan ayıran bir diğer önemli özellik de içinde bulundukları dönemde Avrupa'da yaşanan açılımlardır. Avrupa Birliği'nin Schengen ve Maastricht anlaşmalarıyla Avrupa ülkeleri arasındaki hareketlilik imkânının artması gençlerin yeni ufuklar edinebilmelerine vesile olmuştur. Üstelik bu durum üçüncü kuşak göçmenlerin olduğu kadar devletlerin de kamusal alanlarında çoğulcu bir kültür politikası benimsemelerine neden olmuştur. Böylece üçüncü kuşak göçmenler içinde bulundukları toplum kültürünün yanı sıra dışarıdan gelen üçüncü kültürlerle de etkileşim içine girme imkânı elde etmişlerdir. Bu yeni etkileşim türleri kendine has organizasyonlar ve örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuş, üçüncü kuşak göçmenler de yeni bir mantık üzerinden çalışan sivil toplum kuruluşlarına ilgi duymaya başlamışlardır. Bu yeni iklimin etkisiyle ve gençlere hitap eden motivasyonlarla çalışan sivil toplum kuruluşları üçüncü kuşak göçmenler için yeni çekim merkezleri haline gelmişlerdir (Adıgüzel, Göç Sosyolojisi, 2019, s. 200). Avrupa içerisinde yaşanan bu gelişmeler ve çok kültürlülük söylemlerinin Avrupa kamuoyu tarafından da benimsenmesi entegrasyonun kültürel boyutundaki hakların tanınması açısından değerli görülmektedir. Ancak bu durumun tek başına yeterli olmadığını ifade etmek gerekir.

Zira bütünleşme politikalarının tam anlamıyla başarıya ulaştığını ifade edebilmek için kültürel entegrasyonun yanı sıra ekonomik alanda entegrasyonun da sağlanması için asgari çabanın ortaya konulması elzemdir (Toksöz, 2006, s. 82). Günümüzde özellikle çalışma hayatından yansımalarını gördüğümüz fırsat eşitsizliği, işe alım süreçlerindeki ayrımcılık, göçmenler arasında işsizlik oranlarının yüksekliği gibi konular entegrasyon süreçlerini akamete uğratmaktadır (Kaya, Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları, 2015, s. 52).

Göçmen kuşaklara ilişkin genel kanı anavatanına dönme arzusunun ikinci kuşakta devam edeceği ancak üçüncü kuşak ve devamında anayurda dönme isteğinin azalacağı yönündedir. Ancak gerçekleştirilen araştırma ve akademik alanda gerçekleştirilen araştırmalar göstermektedir ki iyi bir eğitim almış üçüncü kuşak gençler iyi bir iş imkânı bulmaları halinde Türkiye'ye dönme eğilimindedirler (Şahin, 2010, s. 126). Eğitim seviyeleri yüksek ve güçlü donanımlara sahip bu nitelikli gençlerin anavatanlarına dönme arzularının önemli bir nedeni de beklentilerine uygun bir çalışma alanı bulamamaları kadar anavatanla kurdukları ilişkilerin sürekliliğidir.

Birinci ve ikinci kuşak göçmenler ile üçüncü kuşak göçmenler arasında düşünce biçimi açısından da ciddi yaklaşım farklılıklarının olduğunu söylemek mümkündür. Üçüncü kuşak Türkler anavatanlarına ilk iki kuşak kadar yakınlık hissedememekte ancak içinde bulundukları toplumla aralarında farklılıkların olduğunu da kabul etmektedirler (Anık, 2012, s. 234).

Üçüncü kuşağın ekonomik faaliyetlerinin ilk iki kuşağın ekonomik stratejilerinden farklı olduğu söylenebilir. Gençlerin para ile önceki iki kuşaktan daha farklı bir ilişki kurması dolayısıyla ortaya çıkan bu ayrılık, gençlerin daha fazla sosyal başarı kaygısı taşıyor olmalarıyla da alakalıdır (Armagnague, 2010, s. 163). Gençlerin içinde yaşadıkları ülkeye profesyonel hayatta entegre olma ve sosyal bir başarıya sahip olma kaygısı taşımaları, nadiren başka istihdam olanaklarına sahip olan bu gençlerin, başarılı olmak için daha çok gayret etmelerini teşvik etmektedir (Kaya,

Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları, 2015, s. 51).

Göçmen çocukları ekonomik kararlarında, göç sürecini bizzat tecrübe etmiş birinci ve ikinci kuşaklara göre içinde bulundukları ülkeye daha yakın ve daha bağımlı hareket etmektedirler. İlk iki kuşak Türk göçmenlerin geldikleri ülkede ve Türkiye'de çok fazla tasarruf yaptıklarını ve geleceğe yönelik yatırım yapmak (tarım arazileri, kiralık binalar) için çok fazla para harcadığını ifade etmek mümkündür (Armagnague, 2010, s. 166). Uzun bir süre Türkiye'ye geri dönme inancını koruyan bu ilk kuşağın aksine üçüncü kuşak Türkler, hem gençliklerinin ve hem de yaşadıkları ülkede kendilerini yerleşik görüyor olmanın bir sonucu olarak tasarruf etmek yerine sosyalleşmek ve günlük ihtiyaçlarını karşılamak için harcama yapmaktadırlar. Dolayısıyla bu gençlerin kıyafetlerine, hobilerine, gezilerine ve telefon ve arabalarına ilk kuşak göçmenlerden çok daha fazla para harcadıklarını söylemek mümkündür (Kastoryano, 2004, s. 132).

Nihayetinde üçüncü kuşak Türkleri ilk iki kuşaktan ayıran özellikleri üzerine odaklanmasının önümüzdeki dönemde Fransa'daki Türk varlığının Türkiye ile ilişkilerinin incelenmesi ve Fransa'daki kendi aralarında kurdukları ilişkilerin dinamiklerinin açıklanması için önemli olduğunu vurgulamak gerekir. Üçüncü kuşak Türkler üzerine gerçekleştirilen araştırmalar daha önce birinci ve ikinci kuşak Türkler üzerine odaklanan çalışmalardan hareketle oluşturulan tahminlerin ötesinde bir takım farklı yönelimler ortaya koymaktadır. Bu ilişkilerin içerisinde farklılıklara kaynaklık eden en önemli unsurlardan birisinin de anavatanın Fransa'da yaşayan gençler için taşıdığı anlam ve önemdir. İlk iki kuşak Fransa'da geçici olarak kalacağı düşünülen gruplar olduğundan bu kuşaklara yönelik kalıcı ve kurumsal mekanizmalar oluşturulmakta geç kalınmış ancak üçüncü kuşakla birlikte Fransa'daki Türk toplumunun kalıcılığı ve potansiyeli anlaşıldığında Türk toplumuna yönelik daha kurumsal atılımlar ile onları desteklemeye yönelik hem söylem hem de politika anlamında bir strateji geliştirilmiştir. Anavatanda yaşanan bu gelişim Fransa toplumunda göçmenlerin vatandaşlık alanındaki kazanımlarına rağmen ekonomik

alandanda ayrımcılığa maruz kalmaları ve artan popülist söylemlerinde yarattığı dışlama hissi nedeniyle gençleri daha derinden etkilemektedir.

SONUÇ

Türkiye ile Fransa arasında imzalanan işgücü anlaşması sonrasında Türkiye'den Fransa'ya göçün başladığı 1965 yılından bu yana Türk toplumu Fransa'da üç kuşaktır varlığını sürdürmektedir. Her kuşağın kendi arasındaki ilişki biçimi, toplumsallaşma ve kamusal alanda yer bulma şartları kendine özgü koşullar içerisinde gerçeklemektedir. Günümüze kadar Türklerin Avrupa'ya göçünü konu edinen çalışmalar daha ziyade ilk giden göçmenler ile aile birleşimi yoluyla yanlarına aldıkları eşleri ve çocukları üzerine odaklanmış, ilk giden göçmenlerin torunları olan ve göç edilen ülkelerde doğup büyüyen kuşağa dair çalışmalar çok yeni dönemde ortaya konmaya başlanmıştır.

Fransa'da yaşayan üçüncü kuşak Türk gençlerinin önceki iki kuşakla ilişkileri, içinde bulundukları ülke toplumuyla bütünleşmeleri, yaşadıkları ülkelerdeki diğer göçmen gruplarıyla etkileşimleri, anavatanla münasebetleri gibi konular kendine özgü dinamikler ve motivasyonlar taşımaktadır. Her şeyden evvel Fransa'da doğup büyümüş olan genç Türklerin içinde bulundukları ülkenin sosyal ve kültürel sistemine daha güçlü dâhil olma iradesi gösterdiklerini söylemek mümkündür. Ancak kamusal yaşama katılım bir grubun toplumsallaşma yöneliminin yanı sıra ev sahibi toplumun söz konusu grubu karşılama, kabul etme ve sistemine entegre edebilme kabul etme politikalarıyla doğru orantılı olarak ilerlemektedir.

Fransa sahip olduğu üniter-milliyetçi ideoloji dolayısıyla göç sürecinin başlangıcında çoğul aidiyetleri kabul etmemiş, farklı kültürleri kendi eritme potası içinde asimile etmek istemiştir. Fransa'nın uzun bir süre göçmen nüfus ve onların çocukları için sürdürdüğü bu asimilasyon söylemi, yarattığı hayal kırıklığı dolayısıyla zamanla demokratik eşitlik ilkesine evrilmişse de göçmenlerin toplumla bütünleşmesi ve kamusal alana katılımları konularında ortaya çıkan sorunlar tam anlamıyla giderilebilmiş değildir. Fırsat eşitliği, sosyal adalet vizyonu, sosyal alanda demokratikleşme olarak idealize edilen politik modelin vaadi ile gerçekleştirilmesi arasında bir boşluğun ortaya çıkması, Fransa'da yaşayan üçüncü kuşak göçmenler

arasında hayal kırıklıkları yaratmaktadır. Sosyal dışlamanın toplum içerisinde yerleşik bir hal alması konusunda toplumda yalnızca belirli bir kesimin değil farklı toplumsal grupların olduğu gibi devlet kurumlarının sorumluluğunun olduğunu da ifade etmek gerekir. Devletin sosyal alandaki sorunlar karşısında sorumlu tutulması, Fransa'da sosyal ilişkilerin yönetiminde devletin çok fazla müdahil olmasının dolaylı bir sonucu olarak açıklanabilir.

Tüm bu gelişmelerin içerisinde Fransa'da yaşayan üçüncü kuşak Türklerin yönelimlerini ortaya koymak maksadıyla tez çalışması bir anket uygulamasıyla desteklenmiştir. Böylelikle ortaya konan tarihsel süreç ve literatür taraması neticesinde ortaya konan kanaatleri daha iyi değerlendirmek adına ilgili grubun tercih ve yönelimleri bir anket araştırması marifetiyle doğrudan muhataplarına sorulmuştur. Nicel araştırma tekniğiyle hazırlanan anket kapsamında katılımcılara araştırmanın temel amacına uygun olacak şekilde 30 soru yöneltilmiş, bu kapsamda Fransa'da yaşayan 100'ü kadın, 51'i erkek olmak üzere toplamda 151 kişiye ulaşılmıştır. Yapılandırılmış sorular üzerine kurgulanmış olan anket sonuçları Fransa'da yaşayan üçüncü kuşak eğitilmiş Türk gençlerinin hem Fransız kamusal alanına katılımları hem de anavatanları Türkiye ile olan bağlarını ortaya koyması açısından önemli sonuçlar vermiştir. Anket çalışmasından elde edilen bulgular, Fransız kamusal yaşamına katılım eğilimi, ayrımcılık, Fransa'da kimliğin muhafazası ve anavatanla ilişkiler olarak dört bölümde gruplandırılmıştır.

Fransa'da yaşayan eğitilmiş üçüncü kuşak Türkler arasında çalışanların işyerlerinde %84,4 oranında (sadece veya çoğunlukla) Fransızca konuşuyor olmaları gençlerin daha ziyade Fransızlara ait işletmelerde ya da Türklere ait olsa dahi müşteri-muhatapları Fransızlar olan işlerde çalıştıklarını ortaya koymuştur. Bu durum Fransızcanın, Fransa'da yaşayan Türkler arasında ticari münasebetlerde ya da hizmet sektöründe Fransız toplumuyla iç içe olduklarını göstermektedir.

Araştırmada üçüncü kuşak Türklerin sosyal hayatlarında yerel Fransız makamlar tarafından (belediye, okul, vb.) organize edilen programlara (festival, konferans, panel, vb.) güçlü bir katılım yönelimi (%80) gösterdikleri anlaşılmıştır.

Çalışma grubunda yer alan üçüncü kuşak Türk gençlerin %70,9'luk bir oranla Fransız genel seçimlerinde oy kullandıklarını belirtmiş olmaları da bu grubun Fransız kamusal hayatına ne kadar güçlü bir ilgi duyduklarını göstermiştir. Fransa'da en son 2017 yılında gerçekleştirilen genel seçimlere ilk tur oylamasında Fransız toplumunun katılım oranının %40,75 olduğu göz önünde bulundurulursa söz konusu oran ne kadar yüksek olduğu daha fazla anlam kazanmaktadır. Siyasal katılım konusu üçüncü nesil Türkleri önceki iki nesilden de ayıran önemli bir başlık olmuştur. Bu oran üçüncü kuşak eğitilmiş Türk gençlerinin Fransız kamuoyunu yüksek bir ilgiyle takip ettiklerini, Fransız siyasasından beklentileri ve talepleri olduğunu ve Fransız kamusal yaşamında siyasal anlamda da yer edinmek için güçlü bir yönelim sergilediklerini göstermektedir.

Araştırmaya katılanların komşularıyla kullandıkları hakim dilin %58,2 gibi bir oranla Fransızca lehine olması, yine aynı şekilde arkadaşlarıyla iletişim kurarken %72,2 oranında Fransızca'yı tercih ediyor oluşları Türk toplumu arasında Fransızca kullanımının giderek yaygınlaştığını, aynı zamanda ailelerin Fransız ve diğer göçmen nüfusun bulunduğu mahallelere açıldıklarını işaret etmektedir. Fransa'da yaşayan Türk toplumunun Fransa'nın geneline dağılmış olması da Türk toplumunun kapalı bir grup olmadığını, Fransız toplumu ile birarada yaşamak konusundan çekingen davranmadığını göstermektedir. Sosyal medya kullanımında iki dilin kullanım oranının da birbirine neredeyse denk olması üçüncü kuşak Türk gençlerinin akranlarıyla sosyalleşme aracı olarak Fransızca'yı giderek daha baskın şekilde kullanmaya başladıklarını göstermektedir.

Fransa toplumuna güçlü bir katılım isteği göstermelerine rağmen Fransa'da yaşayan Türk gençlerinin ayrımcılık ve fırsat eşitliği konusundaki kanaatleri, toplumdan bekledikleri karşılığı alamadıklarını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Buna göre araştırmaya katılanların %72'si değişik yoğunluklarda da olsa Fransa'da eğitimde fırsat eşitliği olmadığını düşünmektedir. İş hayatında ise Fransa'da fırsat eşitliği konusunda sıkıntılar olduğunu düşünen değişik düzeylerde %87,3'lük bir kesim bulunmaktadır. Bunlara ek olarak araştırmaya katılanlar arasında neredeyse

her 4 kişiden 3'ü Fransa'da daha önce bir ayrımcılıkla karşılaştığını belirtmiştir. Fransa'da fırsat eşitliği ve ayrımcılıkla ilgili soruların katılımcılar arasında bu derece yaygın olarak tecrübe edilmiş olması, Fransa'da yaşayan eğitilmiş üçüncü kuşak Türklerin karşılaştıkları güçlükleri ortaya koymakla beraber, yukarıda belirtilen güçlü katılım yönelimine rağmen Fransız kamuoyunun bu hamleye mukabele etmediğini ve gençlerin toplumsallaşma teşebbüslerinin maruz kalınan ayrımcılık vakaları yüzünden Fransız kamusal alanına yansıtılamadığını ortaya koymaktadır.

Eğitilmiş üçüncü kuşak Türklerin içinde yaşadıkları toplumla ne denli güçlü bir bütünleşme gayreti gösterdiklerini işaret eden sonuçların yanı sıra, araştırma bu gençlerin anavatan kültürlerini devam ettirme konusunda da önemli bir gayret gösterdiklerini ortaya koymuştur. Buna göre Türk toplumuna ait sivil toplum kuruluşlarıyla gençlerin %90,1'inin değişen düzeylerde temas halinde olduğu anlaşılmaktadır. Eğitilmiş gençlerin Türk toplumu ile bağlarını çok güçlü tuttuklarını ortaya koyan bu değer, Türk toplumunun sivil toplum kuruluşları aracılığıyla temsil gücünün ileriki yıllarda artabileceği ve sivil toplum kuruluşlarının Fransız kamuoyunda giderek daha etkili mecralar olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Eğitilmiş Türk gençlerinin damak tadı ve mutfak zevkleri söz konusu olduğunda %72,2'lik bir oranla günlük hayatlarında Türk mutfağını tercih ettikleri, araştırmaya katılan her 3 kişiden 2'sinin ailesindeki evliliklerin Türklerle olduğu ve %84,1'i için evde konuşulan hâkim dilin Türkçe olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışma grubunda bulunan ve Fransa'da iyi eğitim almış üçüncü kuşak Türk ailelerinin, ebeveynleri ile kendilerine aktarılan kültürden kopmadıkları hatta öz kültürlerini güçlü bir şekilde sahiplendikleri ifade edilmelidir.

Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları 2014 yılından itibaren Türkiye'deki seçimlerde oy kullanma hakkı elde etmişlerdir. Türkiye'de 24 Haziran 2018 yılında gerçekleştirilen son seçimlere Fransa'dan katılım oranı %47,3 iken çalışma grubundaki gençlerin seçimlere katılım oranı %80,1 olmuştur. Bu sonuç Fransa'da eğitilmiş üçüncü kuşak gençlerin anavatanla irtibatlarının kuvvetli olduğunu ve Türkiye'deki gündemle yakından ilgilendiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışma

grubundaki gençler hafta içerisinde değişik yoğunluklarda da olsa %90,1 oranında Türkiye'deki gündemi takip ettiklerini ifade etmiş, %78,7'si de hafta içerisinde en az bir kere Türk kanallarını takip ettiğini belirtmişlerdir. Görüleceği üzere çalışma grubundaki gençlerin yurttaşlık görevlerini yerine getirme ve Türkiye'deki gündemi takip etme konularında çok yüksek katılımı işaret eden sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışma grubundaki gençlerin anavatanlarıyla kurdukları ilişkinin yoğunluğunu daha sağlıklı anlayabilmek adına kendi aile düzenleri içerisinde Türkiye'deki ilişkilerinin nasıl bir yer tuttuğunu, seyahat tercihlerini de anlamak üzere sorular yöneltilmiştir. Bu sorulardan hareketle araştırmaya katılanların %53,3'ünün haftada en az bir defa olmak üzere Türkiye'deki yakınlarıyla görüştükleri, %70,6'sının ise Türkiye'ye senede en az bir defa çeşitli nedenlerle gittikleri müşahade edilmiştir. Bu durum gençlerin anavatanla irtibatlarının yoğun bir şekilde sürmeye devam ettiğini göstermektedir. "Hiç gitmem" seçeneğini kimsenin işaretlememiş oluşu anavatanla kurulan irtibatın gençler üzerindeki geçerliliğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Türkiye'deki milli (76,9) ve dini bayramların (96,7) çalışma grubuna katılanlar arasında çok yüksek oranlarda takip ediliyor olması da gençler için milli ve manevi değerlerin önemini, bu değerlerin sahiplenildiğini, Türkiye'deki gündemin yakın bir şekilde takip edildiğini ortaya koymaktadır. Fransa'da yaşayan eğitim gençler kendilerini tanımlarken referans aldıkları değerleri göstermesi açısından söz konusu oranların yüksek oluşu anlamlı görülmektedir.

Araştırmanın son bölümünde katılımcılara kendilerini nasıl sorulmuş ve %51,7 oranında Fransalı Türk, %25,8 oranında Türk, %15,2 oranında Avrupalı Türk ve %2 oranında Fransız yanıtı alınmıştır. Yanıt seçeneklerinde sunulan "Fransalı-Türk", "Avrupalı-Türk" gibi kavramların %66,9 oranında işaretlenmiş olması tireli kimliklerin yüksek bir oranda kabul gördüğünü işaret etmektedir. Üçüncü kuşak Türk gençleri ilişkilerinde artık kendi içinde olgunlaşmış, kendilerine has bir yaşama biçimine göre tercihlerde bulunmaktadır. Fransa'da yaşayan Türklerin kendilerini

tanımlamak için kullandıkları bu tireli ifadeler aslında gençlerin ev sahibi toplumdan ve köken ülkelerinden nispeten özerk olan bir sosyal evreni tanımlamaktadır.

Araştırmaya katılanlara yöneltilen son soru ise “Gelecekte Türkiye’ye Dönmeyi Düşünüyor Musunuz?” olmuştur. Araştırmaya katılanlar bu soruya baskın olarak (%61,1) “Çalışma İmkanım Olsa Düşünürüm” yanıtını vermişlerdir. Söz konusu sonuç çalışma grubundaki gençlerin eğitim düzeyi, ve önceki sorularda ortaya konan ayrımcılık ve fırsat eşitliği oranlarıyla birlikte düşünüldüğünde, Türkiye’ye dair ümitlerinin ve beklentilerinin yüksek olduğunu ve söz konusu beklentilerin anavatanda kendilerine uygun koşullar bulmaları halinde somut bir geri dönüş arzusuna dönüşebileceğini işaret etmektedir. Gelecekte Türkiye’de hayatını sürdürmeye yönelik duyulan bu beklenti Fransa’da yaşayan eğitimli gençlerin Türkiye ile irtibatlarını kuvvetli tutma eğilimlerini beslemektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, eğitimli gençlerin kendi vasıflarına uygun iş ve statülerde çalışma hayatında yer bulamamaları dolayısıyla Fransa kamusal alanına güçlü bir katılım isteği göstermelerine rağmen karşılık bulamamalarının ortaya çıkardığı endişe hali ile Türkiye’nin ekonomik olarak güçlenmesi ve yurt dışında yaşayan vatandaşlarına yönelik gösterdiği ilgi ve oluşturduğu imkanlarla yarattığı cazibenin etkili olduğunu ifade edilmelidir.

Araştırmanın geneli göz önünde bulundurularak ifade edilebilir ki geldikleri nokta itibarıyla üçüncü kuşak Türkler içinde bulundukları toplumda kalıcı sosyal aktörler halinde dönüşmüş, aktif sosyal ilişkilere sahip karar alıcı bir grup haline gelmişlerdir. Fransa’da yaşayan üçüncü kuşak eğitimli Türkler, sahip oldukları entelektüel sermaye ile her iki dile de hâkim olarak kamusal alanda çeşitli platformlar aracılığıyla kendilerini ifade etme imkânı elde etmiş durumdadırlar.

Fransa’da yaşayan üçüncü kuşak eğitimli Türkler güçlü bir şekilde toplumsallaşmaktadırlar, üstelik bu toplumsallaşma, -yoğunlukları değişmekle birlikte- hem bulundukları ülkenin kamusal yaşamı içinde hem de kendi toplumları içerisinde gerçekleşmektedir. Fransa’da yaşayan üçüncü kuşak Türk gençlerinin yaşadıkları ülkeye sadakat taşıyor olduklarını, bununla birlikte ebeveynlerinin geldiği

anavatanlarına ait değerlere gösterdikleri sadakatin çok güçlü olduğunu söylemek mümkündür.

Üçüncü kuşak Türklerin içinde bulundukları sosyal ortam gençler için yaşadıkları toplumda ve ailelerinin geldiği ülke olan anavatanlarında olmak üzere farklı kendini gerçekleştirme alanları sunmaktadır. Her genç bu iki dünyanın belirli bir bölümünü nasıl harekete geçirdiğine bağlı olarak, bu iki dünyayı kendi arasında rekabet eden veya birbirini tamamlayan bir düzlemde değerlendirebilmektedir. Türk toplumunun göç sürecinin çeşitliliği ve gençlerin sosyal adaptasyon farklılıkları bu eklemlenme şeklini etkilemektedir. Ancak araştırmaya konu olan Fransa’da yaşayan eğitilmiş üçüncü kuşak Türk gençlerinin hem yaşadıkları ülke hem de anavatanlarına yönelik ilgi ve sorumluluklarında ölçülü bir denge yakalamayı başardıkları, Fransız kamusal alanına katılımda herhangi bir zorluk yaşamadıkları gibi anavatanlarından referans aldıkları değerlere de sahip çıkma gayreti içinde oldukları ifade edilmelidir.

Bugüne gelindiğinde göçmenler açısından Fransa’da ortaya çıkan en büyük farklılığın üçüncü kuşak göçmenlerin kamusal alanda görünür haline gelmeleridir. Göçmelerin Fransa’da doğup büyüyen çocukları okulda elde ettikleri başarı, içinde bulundukları toplumla yeni ilişki biçimleri geliştirmeleri, yeni teknolojileri kullanabilme becerileri dolayısıyla kamuoyunda da göçmenlere ilişkin ilginin artmasına neden olmaktadır. Ancak bu gelişmeye karşın Fransa’da daha önce meslekleri ve vatandaşlık statüsü ile ön plana çıkan göçmen bireyler bugün geçmişte olduğundan daha fazla etnik kökenleri ile birlikte tanımlanmaya başlanmıştır. Irkçılık söylemiyle geliştirilen üslup bir tarafa, ırkçılık karşıtı olarak ortaya çıkan hareketlerin dahi etnik kökene vurgu yapan “savunucu” söylemi söz konusu grupların farklılığını daha çok vurgulamaktadır.

İçinde bulunduğumuz dönemde ırkçılık, ayrımcılık, dışlayıcılık gibi kavramların önceki dönemlerden farklı olarak etnisite esaslı bir referansla değil; kültürel farklılıkların dışlanması, göçmenlerin kamusal alan içerisinde ayrımcılığa maruz kalması gibi şekillerde orta çıktığını ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla günümüzde giderek daha somut olaylarla kendini gösteren sosyal dışlamacı tavır,

güvensizlik üzerine inşa edilmekte ve bu güvensizlik daha da ileri boyutta korkuya kadar dönüşebilmektedir. Böylesi bir durumda yabancı olarak görülen göçmenler ve çocuklarının ev sahibi toplumla kamusal alanda yaşama biçimlerinin, değerlerin birbiriyle uyumlu hale gelememesi sonucunda toplumsal gerilimlerin açığa çıkması durumu söz konusu olmaktadır. Bütünleşme konusunda ortaya konan pek çok uygulamaya rağmen Fransa'da göçmenler eşit haklara erişim konusunda istenilen düzeye erişememekte, elde ettikleri kimi tabii kazanımlar da ekonomik kriz dönemleri, popülist uygulamalar gibi nedenlerle tartışmaya açılabilir. Bu durum göçmenleri anavatanlarıyla ilişkilerini kuvvetlendirdikleri ulus ötesi bir yaklaşım ortaya koymalarına neden olmaktadır.

Fransa'da yaşayan ilk iki kuşak, Türkiye'de üretilen söyleme dayanarak içinde bulunduğu toplumla ilişkilerini kurarken, üçüncü kuşak bir taraftan içinde bulunduğu topluma ebeveynleri vasıtasıyla aktarılan anavatandan referansını alan değerleri muhafaza etmekte, bir taraftan da yurttaşlık ilişkisi üzerinden kozmopolit bir kimlik içinde kendilerini konumlandırmaktadır. Söz konusu kozmopolitlik, doğası gereği hem orada olmayı hem de burada olmayı içermekte ve bu özelliği dolayısıyla ulus aşırı düşünme ve davranış biçimlerinin yerleşmesini pekiştirmektedir. Bulundukları toplumda farklı görülme ya da eşit imkanlara sahip olmama durumu üçüncü kuşak üzerinde dezavantajlı durumlar ortaya çıkarsa da, üçüncü kuşak kendini ifade etmek, hak talebinde bulunmak ve uyum sağlamak için kamusal alana yönelmekte ve kamusal alanda varlık göstermeyi önemsemektedir. Üçüncü kuşağın hem bulunduğu ülkenin kamusal alanına aktif bir şekilde katılması ve hem de anavatanla irtibatlarını canlı tutmaları ulus ötesi bağlara sahip olma ve trans-nasyonal düşünme gibi kozmopolit dünyanın en çok ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip olma durumunu da beraberinde getirmiş; böylece üçüncü kuşak Türkler hem içinde bulundukları ülkeler hem de anavatanları için özel bir konuma erişmişlerdir.

KAYNAKÇA

Abadan Unat Nermin

Bitmeyen Göç / Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi
Yurttaşlığa, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Yayınları, 2006

Adıgüzel Yusuf

Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu: Türkiye’de
Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler, İstanbul,
WALD, 2016

Göç Sosyolojisi, Ankara, Nobel, 2019

Almanya Türkleri'nde Dil Din Kimlik, İstanbul,
Şehir Yayınları, 2011

Akgönül Samim

Din, Çok Bağımlılık ve Kimlik Korkusu Ekseninde
Fransa Türkleri. D. Danış, & V. İrtiş içinde,
Entegrasyonun Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya
Göç ve Göçmenlik Halleri, İstanbul, İstanbul Bilgi
Üniversitesi Yayınları, 2008

Turks in France: Religion, Identity and
Europeanness, T. Kucukcan, & V. Gungor içinde,
Turks In Europe (s. 35-64). Amsterdam: Turkevi
Research Centre, 2009

Akıncı Mehmet Ali

Fransa'daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dini
Kimlik Algıları, Bilig, 2014

Anık Mehmet

Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi, İstanbul,
Açılım Kitap, 2012

Armagnague Maïtena

L'Évolution d'une Immigration « Communautaire
» En France et En Allemagne, Université Victor
Segalen Bordeaux 2, 2010

Assemblée Nationale

Assemblée Nationale (Fransa Ulusal Meclisi):
<http://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/histoire/histoire-de-l-assemblee-nationale/la-troisieme-republique-1870-1940>,
11.12.2018

Beauchemin Cris,
Hamel Christelle &
Simon Patrick

Trajectoires et Origines, Enquete sur la diversité
des populations en France, Paris, 2015

Beaud Stephane &
Noiriel Gerard

Göçmenlerin Bütünleşmesini Düşünmek.
Toplumbilim Dergisi, 2003

Bhabha Homi K.

Kültürel Konumlanış, İstanbul, İnsan Yayınları,
2016

Braziel Jana Evans &
Mannur Anita

Theorizing Diaspora, Oxford, Blackwell
Publishing, 2008

Brubaker Rogers

Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu,
Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2009

Büyüköztürk Şener;
Kılıç Çakmak Ebru;

Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara, Pegem
Akademi, 2012

Akgün Özcan Erkan;
Karadeniz Şirin;
Demirel Funda

Castles Stephen, &
Miller Mark J.

Göçler Çağı / Modern Dünyada Uluslararası Göç
Hareketleri, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Yayınları, 2008

CEFIS

Rapport sur les indicateurs d'intégration issus
des conclusions de la Conférence ministérielle
de Saragosse, Luxembourg, Center Study And
Training Interculturelles Et Sociales (CEFIS),
2014

Dufoix Stephane

Diasporalar, İstanbul, Uluslararası Hrant Dink
Vakfı Yayınları, 2011

Erçin Ömer & Adıgüzel
Yusuf

Fransız Kamusal Alanında Bütünleşme Stratejisi,
Göç Araştırmaları Dergisi, 2017, s.170-188

Ertürk Mustafa

Batı Avrupa'da Türk Diaspora Kimliği'nin İnşası:
STK'lar Örneği, Ankara, T.C. Başbakanlık Yurtdışı
Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
Uzmanlık Tezi, 2012

European Ministerial
Conference on
Integration

Zaragoza Indicators, Zaragoza, Council of the
European Union, 2010

Fırat Derya

Population Issue de l'Immigration de Turquie en
France. P. Butor içinde, Migration Etudes, Paris,
Direction de la population et des migrations,

2007

Frétigné Cédric

Schnapper Dominique, La relation à l'Autre. Au cœur de la pensée sociologique, Revue française de sociologie, 1999, 780-783

Gökalp Ziya

Türkçülüğün Esasları,
http://ulkunet.com/UcuncuSayfa/TurkculugunEsaslari_1817.pdf adresinden alındı, 12.12.2008

Göker Göksel

Göç, Kimlik, Aidiyet, Konya, Literatürk, 2015

Göktürk Işıl

Kültür Sosyolojisi, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2016

Göle Nilüfer

Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar, İstanbul, Metis Yayınları, 2015

Güler Hasan

Ağrılı Göçmenlerin Fransa'ya Tutunma Stratejileri, Sosyoloji Dergisi, 2/2015

Fransa'nın Göç Politikası Üzerine Genele Bir Değerlendirme, Tarih Okulu Dergisi (TOD), Yıl 9, Aralık 2016

Günerigök Mustafa

Cemaat Sosyolojisi: Bir Kavramın Tarihsel Serüveni, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2019

Huddleston Thomas,
Niessen Jan & Tjaden
Jasper Dag

Using EU Indicators of Immigrant Integration, Brussels, European Commission, 2013

INSEE, Recensement de
la Population

Insee.fr. Statistiques:
https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212#tableau-Tableau1_radio1 adresinden alındı,
05.20.2019

International
Organization for
Migration

World Migration Report 2018, Cenevre,
International Organization, 2018

İbn Haldun

Mukaddime, İstanbul, Dergah Yayınları, 2007

İrtiş Verda

Fransa'da Yaşayan Türkiye Kökenli Gençler ve
Kimlik Stratejileri. D. Danış, & V. İrtiş içinde,
*Entegrasyonun Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya
Göç ve Göçmenlik Halleri*, İstanbul, İstanbul Bilgi
üniversitesi Yayınları, 2008

Karasar Niyazi

Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, Nobel Yayın
Dağıtım, 2012

Kastoryano Riva

Etre Turc En France, Réflexions Sur Familles et
Communauté, Paris, Ciemi L'Harmattan, 2004

Kimlik Pazarlığı, Fransa ve Almanya'da Devlet
Göçmen İlişkileri, İstanbul, İletişim Yayınları,
2000

Kaya Ayhan

Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve
Entegrasyon Tartışmaları, Göç Araştırmaları
Dergisi, 2015, 44-79

Kaya Ayhan & Kentel

Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında
Köprü mü Engel mi?, İstanbul, İstanbul Bilgi

Ferhat

Üniversitesi, 2005

Kolbaşı Muyan Gizem

Avrupa'da Göçmen Politikaları. Detay Yayıncılık, 2018

Kroeber A. L. &
Klucichohn Clyde

Culture A Critical Review of Concepts and Definitions, Massachusetts, Harvard University Printing Office, 1952

Lockwood David

Social Integration and System Integration (s. 370-383), Zollschan George & Hirsch Walter, Social Change / Explorations - Diagnoses and Conjectures, New York, Schenkman Publishing Company, 1964

Mohammed Marwan

Communautarisme?, Röportajı Gerçekleştiren: Zerrouki Rachid, Yayınlanma Tarihi: 21.10.2018, <https://www.bondyblog.fr/reportages/au-pouvoir/marwan-mohammed-le-concept-de-communautarisme-nie-aux-minorites-toute-possibilite-de-saffirmer-et-dagir-dans-lespace-public/>, 08.05.2019

Newman Isadore &
Benz Carolyn

Qualitative - Quantitative research Methodology. Illinois: Southern Illinois University, 1998

Özen Yener; Gül
Abdulkadir

Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (15), 394-422, 2007

Petek Gaye

Türkiye Kökenli Göçmenlerin Fransa'da Siyasi Katılımı ve Temsiliyeti. D. Danış, & V. İrtiş içinde, Entegrasyonun Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008

Rehg William &
Bohman James

Jürgen Habermas, Stanford Encyclopedia of Philosophy, Yayınlanma:17.05.2007.
<https://plato.stanford.edu/entries/habermas/>,
28.04.2019

Schnapper Dominique

Kültürel Hakları Nasıl Tanırız?, Toplumbilim,
2003

Sheffer Gabriel

Diaspora Politics, New York, Cambridge
University Press, 2006

Subaşı Necdet

Fransa'da Türkler: Din Eksenli Kimlik ve Bütünleşme Sorunları. D. Danış, & V. İrtiş içinde, Entegrasyonun Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008

Şahin Birsen

Almanya'daki Türkler, Ankara, Phoenix, 2010

Taylor Steven &
Bogdan Robert

Introduction to Qualitative Research Methods.
Wiley, 1998

Tekin Üzeyir

Dünden Bugüne Sosyolojik Açından Cemaat ve Cemiyet Kavramları, Muhafazakâr Düşünce,
2004

Toksöz Gülay

Uluslararası Emek Göçü, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006

Tınaz Nuri, Çelik
Dirsehan Meltem,
Semra Meral

Fransa’da Müslümanlara Yönelik Ayrımcılıklar:
2016/17 Yılları İzleme Raporu. İstanbul
Marmara Üniversitesi, 2017

Tribalat Michele

lefigaro.fr. Societe:
<http://www.lefigaro.fr/vox/societe/2015/05/07/31003-20150507ARTFIG00310-statistiques-ethniques-le-decryptage-de-michele-tribalat.php> adresinden alındı, 03.16.2019

Une estimation des populations d’origine étrangère en France en 2011. Espace, Populations, Societe:
<https://journals.openedition.org/eps/6073> adresinden alındı, 04.27.2019

Türk Dil Kurumu

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük, <http://sozluk.gov.tr/>, 16.04.2019

Uluslararası Göç Örgütü

Uluslararası Göç Örgütü. Göç Terimleri Sözlüğü:
http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alındı, 12.04.2018

UNESCO.org

International Migration. Unesco.org:
<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/cultural-diversity/> adresinden alındı, 12.04.2018

Vie-publique.fr

Comment Devient-On Citoyen Français (Nasıl Fransız Vatandaşı Olunur?), <https://www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/citoyen/citoyennete/citoyen-france/comment-devient-on-citoyen-francais.html>, 13.04.2019

Chronologie: Histoire de l'Immigration en Dates
-Kronoloji: Yıllara Göre Fransa'da Göç Tarihi,
<https://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/politique-immigration/chronologie-immigration/>, 13.04.2019

Wieviorika Michel

Çokkültürlülük: Bir Sorunun Çözümü Mü Yoksa Dile Getirilmesi Mi?, Toplumbilim, 2003